A párkapcsolatok sikerességének és sikertelenségének okai a 2009-es „Családi kapcsolatok” országos vizsgálat alapján

Tárkányi Ákos
koinoni@freestart.hu

Bevezetés

2009-ben készült egy országosan reprezentatív szociológiai felmérés, amely fiatalok és középkorúak körében vizsgálta a párkapcsolatok alakulását és az arra ható tényezőket. E „Családi kapcsolatok” című felmérés adatainak felhasználásával tisztább képet kaphatunk a fiatalok és középkorúak párkapcsolati trendjeinek és a párkapcsolatok minőségét, tartósságát befolyásoló tényezőknek az alakulásáról. A felmérés a Tudomány a Családért Egyesület megbízásából az NKTH INNOTARS OMFB-00701/2009 számú pályázati projekt keretében készült „Családi kapcsolatok” címmel, a minta 1493 fős volt.

E folyóirat előző számában e munka első része már publikálásra került: Tárkányi Ákos (2014): Élettársi kapcsolatban élés, intim párkapcsolat és házasság Magyarországon a 2009-es „Családi kapcsolatok” országos vizsgálat alapján, Európai Családtudományi Szemle I. évfolyam, 2014, 1, 54-88.

Az előző tanulmány ismertette a makrostatisztikai adatokat a szakirodalomban szereplő főbb szociológiai és demográfiai kutatási eredményekkel összehasonlítva, valamint a felmérés adatai alapján egy átfogó, tényfeltáró leírás készült az ifjúság, illetve a párok, párkapcsolatok és házasságok helyzetéről, valamint sajátosságairól Magyarországon 2009-ben.

A jelen tanulmányban egy elméleti modell készült, amely a tapasztalt trendek okait és következményeit vizsgálja hipotézisek során át. A modell hipotézisei tesztelésének eredményei rávilágítanak a párkapcsolatok működésének és sikerességének vagy sikertelenségének tényezőire.

A párkapcsolatok működése háttértényezőinek modellje

A párkapcsolatok stabilitásának és a velük való elégedettségnek a háttértényezőit illetően felállítottam egy magyarázó modellt. Ebben ok-okozati összefüggéseket feltételezek. A „populáris kultúra hatása” az a tényező, amely a kiindulópontot jelenti. Ez alatt olyan, korunkban különösen jellemzővé vált értékeket értek első sorban, mint a felfokozott függetlenségigény és az élmények, élvezetek keresése. A szexualitás szabados megélése, a promiszkuitás is nagyrészt ezeket fejezi ki a felfogásom szerint. Ugyanakkor a szenvedélybetegségek terjedésének is kedvező háttere lehet egy ilyen kulturális miliő. Főként a tizenévesek, de bizonyos fokig a huszonévesek vagy ennél idősebbek között is a populáris kultúra egyik fontos közvetítő tényezője lehet a kortárscsoport hatása.

A populáris kultúrának, mint a párkapcsolatok működését befolyásoló tényezők kiindulópontjának választása mellett szól néhány főbb magyarázó elmélet korunk demográfiai változásaival kapcsolatban. Andorka (1987) ismerteti Roussel (1980) elméletét a házasság és család történelmi változásairól, mely az erkölcs és mentalitás változását is hangsúlyozza a strukturális tényezők[1] mellett. Roussel elméletében négyféle házasságmodell szerepel, melyek egymás után válnak jellemzővé. Eleinte a hagyományos házasság a jellemző, amelyet leginkább a parasztcsalád gazdasági érdekei tartanak össze és óvnak meg a válástól. A második típus a szövetség jellegű, a harmadik típus az „összeolvadás" jellegű házasság. Ezekben egyre erősödő szerepet játszanak az egyéni érzelmek, de a szövetség jellegűnél még, a hagyományoshoz hasonlóan, hangsúlyos az életre szóló jelleg, az „összeolvadás" típusúnál már nem (ez tehát jellemzően csak addig tart, ameddig a szerelem). Végül a negyedik típus a társulásházasság. A hagyományos típustól a társulásházasság típus felé haladva az állam egyre több funkciót (szociális biztonság, oktatás, idősek gondozása) átvesz a családtól. A társulásházasság típusnál az együttélés kizárólagos célja már csak a felek pillanatnyi érzelmi és szórakozási igényeinek kielégítése. Mivel a rövid távú igények gyorsan változnak, e kapcsolatok igen bomlékonyak. Ezért praktikusabb jogilag nem kötni házasságot, hiszen így a nagy valószínűséggel előre látható válás is könnyebb. A gyermek is, amennyiben van, kizárólag a szülők örömigényének kielégítésére szolgál, léte természetesen nem akadálya a válásnak.

Lesthaeghe (1995) szerint a házasságkötések tapasztalható halogatását az magyarázza, hogy korunkban az emberek egyre többet várnak a párkapcsolattól, „jól meg akarják kérni a maguk árát", ezért tovább válogatnak és kritikusabbak a partnereikkel szemben. Az élettársi kapcsolat így két hasznossági függvény összehangolási fázisaként is felfogható. Szerinte az élettársi kapcsolatban élés és a válás az individualizálódás és a szekularizáció kifejeződései. Feltételezi, hogy kulturális és ideológiai hullámok okozták a házasodási magatartás változásait a XX. században a fejlett világ országaiban[2].

A kulturális tényezők jelentős részben a média hatását és az általa közvetített értékeket jelentik. A média igen jelentős mértékben befolyásolhatja az emberek eszményeit, felfogását és magatartását, demográfiai kérdésekben is. Erre egy példa (Lester, 2008), hogy „egy mexikói „szappanopera"[3] egyik szereplője elment az oktatási irodába és meg akart tanulni írni és olvasni. Amikor ezt sugározták, másnap negyedmillió ember jelent meg Mexikó város oktatási irodáiban. Összesen 840 ezer ember jelentkezett írás-olvasás tanfolyamra a sorozat megtekintése után. Sabido, a mexikói országos tévéhálózat alelnöke foglalkozott a

[1] A kulturális tényezők és a strukturális tényezők összekapcsolására példa Leasure elmélete. Leasure (1982.) az 1800 és 1860 közötti amerikai termékenységcsökkenés területi különbségeiről mutatta ki, hogy azok mértéke erősebb kapcsolatban állt a kevésbé hagyományőrző vallásfelekezetek arányával az adott területen, mint az iparosodottsággal, az iskolai végzettség emelkedésével és a földhiánnyal. A termékenységcsökkenés mértéke ezek szerint azért azonos egyes fejlettségi tényezők eltérő szintjei esetén különböző országokban, mert az individualizáció és szekularizáció a közvetítő tényezők, ezek pedig csak viszonylag lazán kapcsolódnak mind a termékenységcsökkenéshez, mind a gazdasági és társadalmi fejlettséghez, bár szorosabban, mint azok egymáshoz.

[2] Lesthaeghe (1982, 1983) szerint nem a mezőgazdasági népesség csökkenése, a városiasodás vagy az iskolai végzettség emelkedése voltak a legfontosabb tényezők már az első demográfiai átmenet hátterében sem, hanem az individualizálódás és a szekularizáció. Ezek hatására nemcsak a gyermekszám csökken, hanem gyakoribbá válik a válás, az élettársi kapcsolatban élés, az öngyilkosság és nő a baloldali pártokra adott szavazatok aránya. Ezt támasztja alá az a megfigyelés, hogy a házas termékenység korai csökkenése erős korrelációt mutatott a templomba járók és a baloldali pártokra leadott szavazatok arányával (Andorka, 1987).

[3] Ez a műfaj a populáris kultúra egyik fontos része.

fogamzásgátlással az „Acompáneme” (Gyere velem) című „szappanoperájában”. Egy évtized alatt ez a televíziós sorozat segített Mexikóban 34 %-os születésszám-csökkenést elérni.

Más csoportok gyorsan átvették ezt a megközelítést. A William Ryerson vezette amerikai Népesedés Média Központ (PMC) már 15 országban kezdeményezett és számos országban tervez projekteket. Említésre méltó a PMC etiópiai munkája az utóbbi években. Amharicban és Oromiffában sugárzott rádiójáték sorozatuk a reproduktív egészség és a nemek egyenlősége kérdéseit feszegette, mint pl. a HIV/AIDS, a családtervezés és a lányok taníttatása. Két évvel az adás 2002-es elindítása után egy felmérés azt mutatta, hogy a 48 etiópiai központ új, reproduktív egészségügyi szolgáltatást kereső klienseinek 63 %-a a PMC valamelyik rádiójátékára hallgatott. Amhara tartományban a műsor hatására a férjezett asszonyok közt 55 %-kal nőtt a védekezők száma. … Az egy nőre eső gyermekszülés 5,4-ről 4,3-ra csökkent. 157 %-kal növekedett a fogamzásgátlók iránti kereslet.”

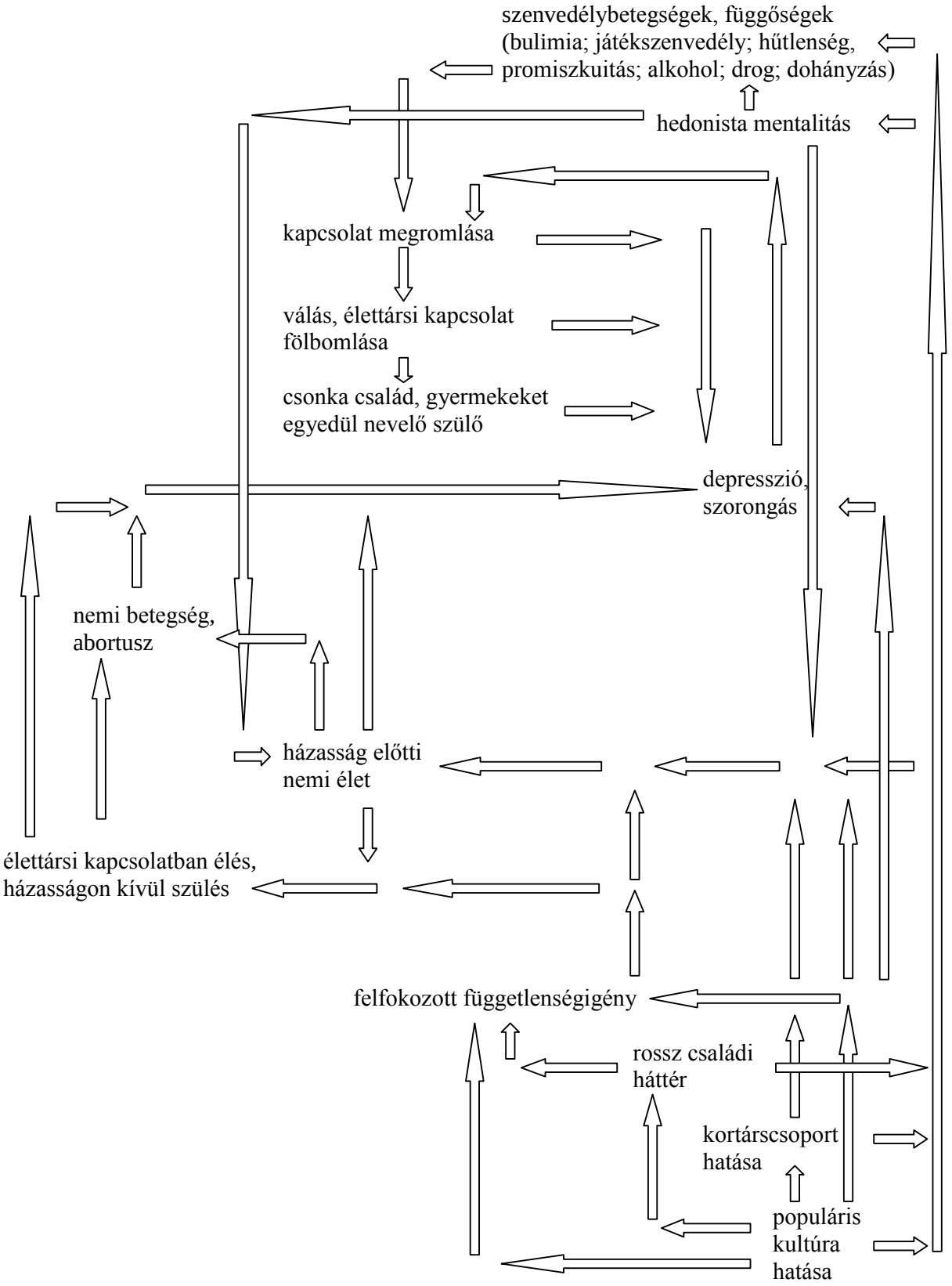
Nemcsak a harmadik világban és nemcsak a fogamzásgátlással kapcsolatban érvényesülhet a média, illetve a populáris kultúra hatása a demográfiai eszmények, magatartás terén. Többen hangsúlyozzák (Van de Kaa, 1987, Roussel, 1989, Sobotka, 2003, Thornton, 2007, 2009a, b) az értékek változását, és ennek a fontosságát a második demográfiai átmenet folyamatában. Ez teszi lehetővé vagy segíti elő a demográfiai magatartás változását – például élettársi kapcsolatban élés, házasságon kívül szülés elterjedését – a fejlett európai országok után a volt szocialista országokban is. Csehországban a ’90-es évek igen jelentős demográfiai változásainak okaként kutatók jelentős kulturális változásokat is feltételeztek (Sobotka, 2003). Ezek közül említésre méltó, hogy Csehországban közvélemény-kutatási eredmények szerint jóval elfogadottabbá vált az élettársi kapcsolatban élés és az akaratlagos gyermektelenség is a ’90-es években, mint korábban. Ennek a hátterében állhat a média sokszínűbbé válása, a nyugati kulturális és morális hatások intenzívebb közvetítése. Ezt mutathatja például, hogy Csehországban az újságok, folyóiratok száma 1989–92-ben 772-ről 2983-ra nőtt. Csehországhoz hasonlóan Magyarországon is jellemző volt a média sokszínűbbé és a nyugati hatásokra nyitottabbá válása a ’90-es évek elejétől. Így nálunk is feltételezhető a média és a jelentős részben általa alakított populáris kultúra szerepe az utóbbi két évtized demográfiai változásainak hátterében.

Az alkalmi nemi kapcsolatok vagy labilis jellegű párkapcsolatok gyakran a bizalom és a biztonságérzet hiányával járhatnak, ennek pedig negatív hatása lehet a mentális egészségre. A párkapcsolatok felbomlása pszichés sérüléseket okozhat. A labilis jellegű kapcsolatok nem jelentik gyermek foganása esetén a gyermekvállalás biztonságos hátterét, ezért növelhetik az abortuszok arányát (Tárkányi, 2000). A nemi betegségek terjedésének is növekszik a kockázata zavaros kapcsolatok, viszonyok esetén.

A párkapcsolatok megszakadása, a nemi betegségek, az abortusz, és a szenvedélybetegségek következményei között is lehet depresszió és szorongás. Ez utóbbiak pedig a még fennálló párkapcsolatok felbomlásának valószínűségét is növelik.

E koncepció feltevéseit számos, a szakirodalomban szereplő kutatási eredmény is alátámasztja. A benne szereplő főbb feltevéseket 9 hipotézisben fogalmaztam meg (melyek közül a másodikat célszerűnek látszott két részre bontani). Ezeket teszteltem a felmérés kérdéseire kapott válaszok elemzésével.

A magyarázó modellt grafikusan is ábrázoltam. Majd sorra vettem az egyes, a modellben szereplő összefüggésekhez kapcsolható feltevéseket, és ezeket fogalmaztam meg hipotézisként. Végül sorra leírtam, hogy egy-egy hipotézis mennyire igazolódott be a tesztelés során, melynek eszköze kereszttáblás elemzés volt.

1. ábra A feltételezett, tesztelt, majd elemzett modell a párkapcsolatokkal kapcsolatos alapvető ok-okozati összefüggések leírására

A modellt az 1. ábra mutatja be. Két tényező közötti feltételezett ok-okozati kapcsolatot nyilak érzékeltetik. Természetesen elképzelhető, hogy a kapcsolat, amennyiben megvan, fordított irányban is működhet egyes esetekben. Például az egyik hipotetikus feltevés szerint a hedonista mentalitás vezethet szenvedélybetegség kialakulásához. Azonban amennyiben ilyesmi (például játékszenvedély) kialakult, az visszahatva tovább erősítheti a hedonista mentalitást. Ugyancsak lehetséges, hogy két tényező, amelyek között a modell kapcsolatot feltételez fel, nem azért függ össze, mert tényleg az előbbi az utóbbi oka, hanem mert egy közös oka van mindkettőnek. Például nemcsak a depresszió lehet oka a párkapcsolat megromlásának, hanem a munkanélküliség oka lehet mind a depressziónak, mind pedig a párkapcsolat megromlásának.

A modellben szereplő nyilak egyrészt tehát nem azt jelentik, hogy kizárható az ellenkező irányú kapcsolat, hanem csak azt, hogy ilyen irányú kapcsolatot keresünk, és amennyiben ezt találtuk, akkor mérlegelni kell, hogy mennyiben reális feltételezni az ellenkező irányú összefüggést. Azt például reális feltételezni, hogy a kapcsolat megromlása vezetett a váláshoz, az viszont nem vehető számításba, hogy az utóbb bekövetkező válás vezetett a kapcsolat korábbi megromlásához. Másrészt minden egyes összefüggésnél mérlegelni kell azt is, hogy közös ok vagy okok mennyire vehetők számításba. Ilyen lehetséges magyarázó háttértényezők – például életkor vagy iskolai végzettség – számításba vételét számos helyen ki is fejtettem az egyes hipotézisek vizsgálata eredményeinek leírásánál.

A modell tehát bemutatja ok-okozati összefüggéseknek egy feltételezett, lehetséges rendszerét, mechanizmusát. Ugyanakkor, még ha a benne szereplő hipotetikus összefüggéseket (vagy azok egy részét) ki is lehet mutatni, az nem jelenti azt, hogy a modell kielégítően, teljes mértékben mindent megmagyarázna a párkapcsolatok alakulását, jó vagy rossz működését, illetve a demográfiai jelenségeket (házasodást, válást) illetően. Nem ilyen igénnyel vagy várakozással készült, hanem csak a tapasztalt jelenségek egyfajta lehetséges, részleges magyarázataként. Bizonyos összefüggések és magyarázó tényezők megtalálása segíthet a demográfiai jelenségekhez vezető folyamatok feltárásában és azok lehetséges pozitív befolyásolása lehetőségeinek a megtalálásában.

A modell hipotézisei

1. *A média hatása, az internet hatása és a kortárscsoport hatása döntően illetve a legtöbbször az ultraindividualizmus – hedonista mentalitás, felfokozott függetlenségigény – felé mutatnak* (Sobotka, 2003; Tárkányi, 2008; Thornton, 2007, 2009).

2a. *Aki csalódott a szüleiben, családjában az inkább magáévá tesz a családdal szemben álló, ultraindividualizmust kifejező gondolatokat, elveket, mint mások* (Amato, 2001; Axinn, 1996; Riggio, 2008; Thornton, 1987).

2b. *A gyermekkori érzelmi sérülések vagy hiányos nevelés (pl. szülők válása miatt) mentális, illetve szenvedélybetegséghez is vezethet, illetve rossz hatással lehet a későbbi párkapcsolatokra, a tanulmányokra és a karrierre* (Cavanagh, 2008; Cherlin, 1998; Sigle-Rushton, 2005; Whitton, 2008; Wu, 2001; Amato, 1996; Goldscheider, 1998; Hill, 2001; Kiernan, 1999; Kirby, 2005; Teachman, 2002; Wolfinger, 2001; Wu 1993; Aquilino, 1996; Harper, 1998; Johnson, 1996; McLanahan, 1994).

3. *A felfokozott függetlenségigényből és hedonista mentalitásból házasság előtti nemi élet, élettársi kapcsolatban élés, házasságon kívül szülés következnek* (Amato, 2001; Axinn, 1996; Grello, 2006; Paul, 2000).
4. *A média hatása, az internet hatása és a kortárscsoport hatása is döntően olyan irányú, hogy egyre nagyobb, illetve az átlagosnál nagyobb arányú házasság előtti nemi élet, élettársi kapcsolatban élés, házasságon kívül szülés következnek ezekből* (Sobotka, 2003; Tárkányi, 2008; Thornton, 2007, 2009).
5. *Az alkoholizmus és az engedékeny nemi erkölcs egyaránt az átlagosnál gyakrabban vezet házasság előtti nagyszámú partnerkapcsolathoz, illetve házasságkötés előtti élettársi kapcsolatban éléshez* (Grello, 2006; Paul, 2000; Raley, 2007; Smock, 2000; Schoen, 2007).
6. *A hedonista mentalitás az átlagosnál gyakrabban vezet játékszenvedélyhez, alkoholizmushoz, pornófüggőséghez, promiszkuitáshoz, szexuális hűtlenséghez* (Whisman, 2007).
7. *A játékszenvedély, alkoholizmus, pornófüggőség, promiszkuitás, szexuális hűtlenség az átlagosnál gyakrabban vezet a partnerek közötti kommunikáció, kapcsolat elhanyagolásához, a konfliktusok agresszív kezeléséhez, a kapcsolattal való elégedetlenséghez és válási szándékhoz* (Gayerné, 1991; Atkins, 2001; Busby, 2010; Previti, 2004).
8. *A játékszenvedély, alkoholizmus, pornófüggőség, promiszkuitás, szexuális hűtlenség az átlagosnál gyakrabban vezet pszichoszomatikus betegségekhez, álmatlansághoz, saját maga vagy gyermeke szorongásához és öngyilkossági kísérlethez* (Gordon, 2004).
9. *A partnerek közötti kommunikáció, kapcsolat elhanyagolása, a konfliktusok agresszív kezelése, a kapcsolattal való elégedetlenség, a válási szándék és a válás az átlagosnál gyakrabban vezet pszichoszomatikus betegségekhez, álmatlansághoz, saját maga vagy gyermeke szorongásához, valamint gyermeke iskolai teljesítményének csökkenéséhez* (Choi, 2008; Coyne, 2001; Kiecolt-Glaser, 2001; Overbeek, 2006; Proulx, 2007; Sigle-Rushton, 2005; Stroschein, 2005; Sun, 2002; Wade, 2004; Whisman, 2006).

Egy további, kiegészítő, 10. hipotézis

Vallás és más, a párkapcsolatokat, házasságot, családot erősítő tényezők pozitív szerepe: A faluról, vallásosságról, a szülőkkel való szoros és jó kapcsolatról, az iskolai családi életre nevelésben való részesedésről feltételezem, hogy ezek miatt gyakoribb a házasodási szándék, a házasságban az életre szóló választás szándéka, a párkapcsolatban a konfliktusok nyugodt, békés kezelése, és gyakoribb a párkapcsolatban az együttlét, illetve a kommunikáció. Ritkább az, hogy a szülő nem ismeri gyermeke tanulmányi átlagát, és ritkább a válási szándék. Az okok terén az ellenkező végletekről (budapesti, nem vallásos, gyenge a szülőkkel való kapcsolat, nem részesült iskolai családi életre nevelésben) ellenkező hatásokat, eredményeket tételezek fel.

A hipotézisek tesztelésének eredményei

1. hipotézis: *A média hatása, az internet hatása és a kortárscsoport hatása döntően illetve a legtöbbször az ultraindividualizmus – hedonista mentalitás, felfokozott függetlenségigény – felé mutatnak.*
(Sobotka, 2003; Tárkányi, 2008; Thornton, 2007, 2009.)

Eredmények:

A média hatása, az internet hatása és a kortárscsoport hatása döntően, illetve a legtöbbször az ultraindividualizmus – hedonista mentalitás, felfokozott függetlenségigény – felé mutatnak (Sobotka, 2003; Tárkányi, 2008; Thornton, 2007, 2009).

Az életkor hatása volt az, ami minden más tényezőnél erősebb volt (és talán elfedte a többi tényező hatását).

Nem igazolódott be az a feltevés, hogy a nagyon gyakori internethasználattal gyakoribb alkoholfogyasztás jár. Ehelyett U alakú összefüggés volt úgy, hogy a soha nem internetezők között nagyobb volt az átlagosnál az alkoholisták és a soha nem ivók aránya is.

Az internetezés nagyobb gyakorisága a nemi élet megengedhetőségéről vallott nézetekkel, az erkölcsi felfogás nagyobb engedékenységével is összefüggött. Nem világos, hogy ez mennyire a településtípus, az iskolai végzettség és az életkor hatása. Vagyis ez talán csak azt mutatja, hogy az internetezők jellemzően magasabb iskolai végzettségű, megyeszékhelyen vagy Budapesten élő és inkább fiatal emberek – vagyis olyan társadalmi csoportokhoz tartoznak, amelyek általában erkölcsi kérdésekben engedékenyebb nézeteket vallanak. De ez az eredmény is már alkalmat teremt bizonyos következtetések levonására[4].

A hedonista felfogás az együtt élő házasok között volt a legritkább (szemben a többi lehetséges családi állapottal).

A képes magazin, video- vagy DVD-film, mint a szexualitással kapcsolatos ismeretek forrása, az átlagosnál magasabb partnerszámmal jár együtt[5].

A kortárscsoport hatásának vizsgálata nehezen értelmezhető, bonyolult, további kutatást kívánó eredményeket hozott.

Bár a hipotézis tesztelése nem hozott teljesen világos eredményeket, azok összességében arra látszanak utalni, hogy a képes magazinok, a video- és DVD filmek (valamint valószínűleg az internet is) a párkapcsolatokat illetően az alapvető erkölcsi értékeket erősítő anyagokban, illetve családbarát tartalmakban szegények. Ennek alapján valószínűnek tűnik, hogy a párkapcsolatok alakítása terén a hatásuk nem lehet túlzottan pozitív, és valószínűleg szükség lenne jóval több pozitív tartalmú alkotásra (cikkre, filmre) e téren. E kérdés (a média társadalmi, demográfiai hatásáé és a populáris kultúráé általában is) további kutatást kíván.

2. hipotézis:

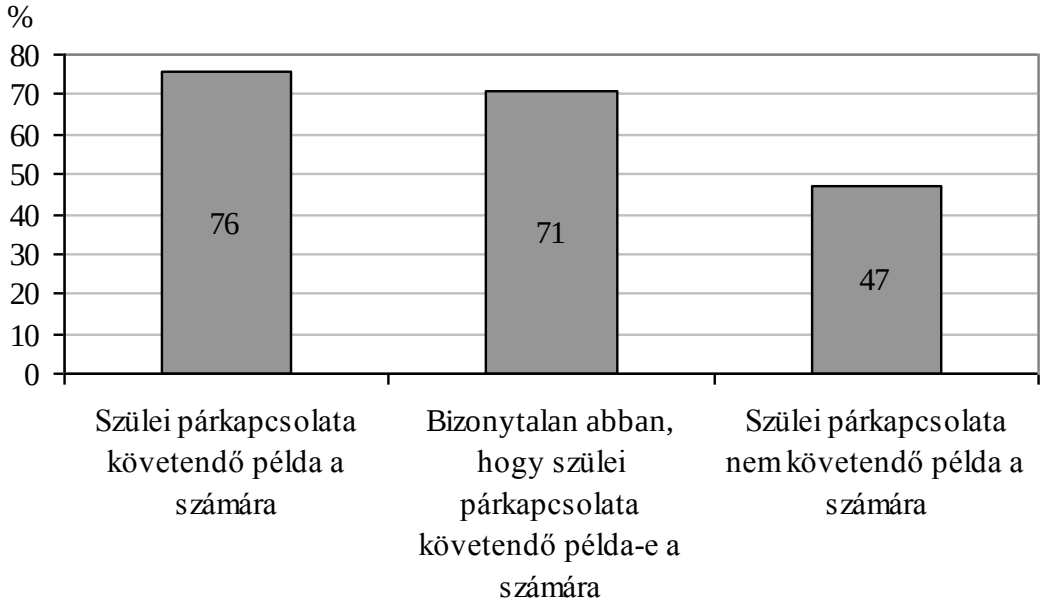
2a. hipotézis: *Aki csalódott a szüleiben, családjában az inkább magáévá tesz a családdal szemben álló, ultraindividualizmust kifejező gondolatokat, elveket, mint mások.*
(Amato, 2001; Axinn, 1996; Riggio, 2008; Thornton, 1987.)

[4] Ez például már indokolhat egy olyan javaslatot, hogy az interneten a családpárti, házasságpárti, a szabados szexualitással szembeni tartalmakat bővíteni kell és ismertebbé kell tenni.

[5] Ez talán összefügghet azzal, hogy az ilyen médiumok kínálatában ritka az alapvető erkölcsi értékek erősítésének a szándéka illetve a családbarát jelleg.

Eredmények:

Az eddigi elméletek szerint a fiatalok párkapcsolati viselkedését befolyásolja az, hogy mit tapasztaltak e téren a szüleik részéről. Az egyik fő elmélet szerint a válásokkal és újraházasodásokkal járó stressz az, ami a fő tényező itt. Így minél több ilyet él át egy gyermek, annál nagyobb a valószínűsége annak, hogy ezek (jellemzően negatív) hatással lesznek rá (Amato, 1993; Martinson, 1992). A másik fő elmélet szerint a szülők példája, szocializációs hatása az, ami számít (McLanahan, 1991). Így a válások, újraházasodások, élettársi kapcsolatok a szülők részéről arra indítják a gyermekeiket, hogy gyenge elkötelezettséget alakítsanak ki a párkapcsolatok terén, és engedékeny hozzáállást ezekhez a lehetőségekhez (Amato, 2001; Axinn, 1996). Egy harmadik megközelítés, mely magyarázó elmélet is, kutatási módszer is a szülők életútját, annak strukturális jellemzőit és ezeknek a gyermekeik életútjával való kapcsolatát vizsgálja (Amato, 2000; Astone, 1994; Chase-Lansdale, 1995; Simmons, 1987).

Forrás: „Családi kapcsolatok” felmérés.

2. ábra A „nincs jelenleg partnere, vagy van, de vele nem tervez házasságot” csoportjába tartozók közül életük folyamán valaha is házasságot kötni szándékozók aránya (%) aszerint, hogy szülei párkapcsolata mennyire követendő a kérdezett számára

A néhány konkrét, említésre méltó tapasztalat egyike, hogy 14 éves gyermekek családjában tapasztalt feszült, ellenséges légkör kapcsolódott a 17 évvel később az ő házassági interakcióikban megnyilvánuló ellenségesség szintjéhez (Whitton, 2008). Az elvált szülő gyermekei negatívabban viszonyulnak a házassághoz (Thornton, 1987; Riggio, 2008) és a válást átélt gyermekek gyakrabban vesznek részt serdülőkori „romantikus kapcsolatokban” (Cavanagh, 2008) és gyakoribb köztük a több szexuális partner (Kirby, 2005). Ugyancsak gyakoribbak köztük a pszichés problémák (Sigle-Rushton, 2005) és a házasságon kívül szülés (Wu, 1993, Hill, 2001), mint másoknál.

A felmérésünk eredménye, hogy a szüleik párkapcsolatában csalódottak jóval kisebb arányban akarnak megházasodni (2. ábra), ami részben igazolja a 2a. hipotézist.

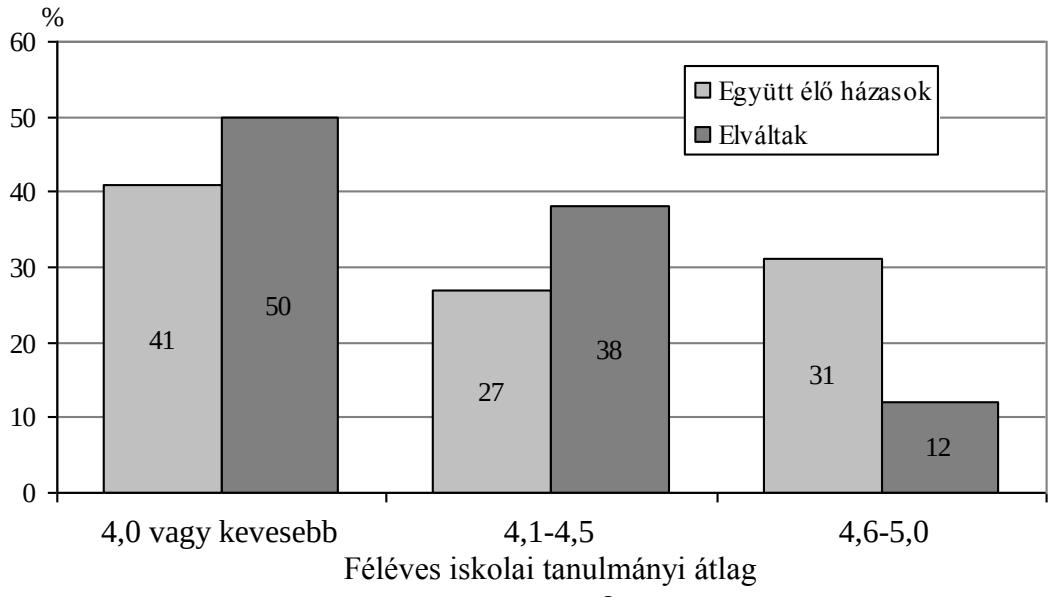
Ugyancsak azt igazoló eredmény, hogy a szüleik párkapcsolatában csalódottak (akik számára az nem eszmény), azok valamivel nagyon arányban vallják, hogy „bármikor" helyes nemi életet élni, és azt, hogy szívesen belemennek élvezetes, de veszélyes helyzetekbe, mint azok, akik számára eszmény a szüleik párkapcsolata. (Ez így van a 35 fölöttiek között is, tehát valószínűleg nem életkori hatás.)

2b. hipotézis: *A gyermekkori érzelmi sérülések vagy hiányos nevelés (pl. szülők válása miatt) mentális, illetve szenvedélybetegséghez is vezethet, illetve rossz hatással lehet a későbbi párkapcsolatokra, a tanulmányokra és a karrierre.*
(Cavanagh, 2008; Cherlin, 1998; Sigle-Rushton, 2005; Whitton, 2008; Wu, 2001; Amato, 1996; Goldscheider, 1998; Hill, 2001; Kiernan, 1999; Kirby, 2005; Teachman, 2002; Wolfinger, 2001; Wu 1993; Aquilino, 1996; Harper, 1998; Johnson, 1996; McLanahan, 1994.)

Eredmények:

A 2b. hipotézishez kapcsolódón, a felmérésünk eredményei szerint a nőtlenek vagy hajadonok aránya 65% volt azon 20-34 évesek között, akiknek a szülei házasságban éltek a kérdezett születésekor, és 80% azok között, akiknek a szülei élettársi kapcsolatban éltek vagy nem éltek együtt akkor (Pearson: 0,000). Ugyanezek az arányok a 35-49 éves korcsoportban (Pearson: 0,004) 14% és 50% (utóbbinál n=8). Ha csak a 30-39 éveseket nézzük (Pearson: 0,000), ott ezek az arányok 30% és 64% (n=9).

Utóbbi eredmények arra látszanak utalni, hogy a fiatalok számára gyakran minta lehet szüleik párkapcsolata. Ahol a szülők nem éltek házasságban, legalábbis a kérdezett születésekor nem, ott maguk a kérdezettek is kisebb arányban házasok.

Forrás: „Családi kapcsolatok" felmérés.

3. ábra A 35–49 évesek első gyermeke utolsó féléves iskolai tanulmányi átlagának eloszlása együtt élő házasok és elváltak esetében, %

Azon 15-19 évesek között, akinek a számára eszmény a szülei párkapcsolata 12% (n=10) mondta, hogy legalább 3 nemi partnere volt már, akik számára nem eszmény a szülei párkapcsolata, ott 39% (n=11) (Pearson: 0,027) mondta ugyanezt.

Azon 35-49 évesek között, akiknek a számára eszmény a szülei párkapcsolata, ott első házasságkötése előtt 40%-nak volt legalább két korábbi nemi partnere a házastársán kívül, akiknek a számára nem eszmény, ott 49%-nak (Pearson 0,026).

Akinek a számára eszmény a szülei párkapcsolata, ott 14% említette, hogy volt művi abortusza, akinek a számára nem eszmény, azok között 21% (Pearson 0,018). Ugyanezek az arányok a 20-34 évesek között 4% és 15% (Pearson: 0,014), a 35-49 évesek között 14% és 22% (Pearson: 0,040).

A felmérés egy eredményét mutatja a 3. ábra, amelynek tanúsága szerint az együtt élő 35-49 éves házasoknál az első gyermekük legutóbbi félévi iskolai átlagát tekintve a 4,0 vagy rosszabb átlagú, a 4,1-4,5 átlagú és a 4,6-5,0 átlagú gyermekeik aránya 41, 27 és 31%, elváltakéinál 50, 38 és 12% (Pearson: 0,016). Vagyis a házas szülők gyermekei között lényegesen több volt a kifejezetten jól tanuló, mint az elvált szülők gyermekei között. (A viszonylag kis esetszámok miatt csak valószínű, nem teljesen biztos, hogy nem a különböző családi állapotú szülők jellemző iskolai végzettségével függ össze az eredmény.)

Az utóbbi eredmény a korábbiaktól eltérően nem a kérdezett és szülei, hanem a kérdezett és gyermeke közötti kapcsolatot vizsgáló kérdések alapján született. Ugyanakkor ez is a szülők párkapcsolata és ennek valószínűsíthetően a gyermekeik életében megmutatkozó hatásra vonatkozik.

A felsoroltakon kívül született még néhány további hasonló, de statisztikailag már némileg bizonytalan eredmény[6] is a 2b. hipotézissel kapcsolatban.

A hipotézisek tesztelésének eredményei, hogy a szüleik párkapcsolatát eszménynek nem tekintők között ritkább a házasodási szándék, gyakoribb a házasságon kívüli nemi kapcsolat és az abortusz (valamint valószínűleg a gyermekek házasságon kívüli születése is). Az elvált szülők gyermekeinek ritkábban jók a tanulmányi eredményei, mint az együtt élő házasokéinak.

3. hipotézis: *A felfokozott függetlenségigényből és hedonista mentalitásból házasság előtti nemi élet, élettársi kapcsolatban élés, házasságon kívül szülés következnek.*
(Amato, 2001; Axinn, 1996; Grello, 2006; Paul, 2000.)

Eredmények:

Az értékrenddel úgy tűnik erős az összefüggés. A nemi élet megengedhetőségéről vallott nézetek szoros összefüggést mutattak azzal, hogy született-e gyermeke házasságon kívül. Ez így volt a 35 év alattiak között is, de főleg a 35 év fölöttiek között (Pearson: 0,000, mindkét csoportban).

[6] Akinek a számára eszmény a szülei párkapcsolata a 20-34 évesek között, ott 5% említette, hogy született gyermeke házasságon kívül, akinek a számára nem eszmény, ott 14% (Pearson: 0,070).
Azon 20-34 évesek között, akiknek a szülei házasságban éltek a kérdezett születésekor 6% mondta, hogy született gyermeke házasságon kívül, akinek élettársi kapcsolatban éltek vagy nem éltek együtt, azoknak a 35% (n=7) mondta ezt (Pearson: 0,000).
Aki a szülei párkapcsolatát nem vagy csak félig-meddig tartja eszménynek a maga számára, azok aránya 44%, de 69% (n=13) azok között, akiknek felbomlott az első házassága (Pearson: 0,037). (Az utóbbi két esetben az alacsony esetszám volt a bizonytalanság oka.)

Így tehát úgy tűnik, hogy gyakoribb a házasságon kívüli szülés a nemi élet megengedhetősége terén engedékenyebb nézeteket vallók között. Kérdés, hogy mennyire bizonyítják ezt az adataink, mert a házasságon kívüli szülések aránya jóval alacsonyabbnak adódott, mint a makrostatisztikai adatok alapján. Így elképzelhető, hogy akik vallanak erről, azok összetétele jelentősen eltér az átlagtól, például nagyobb arányban lehetnek engedékeny erkölcsi felfogásúak.

4. hipotézis: *A média hatása, az internet hatása és a kortárscsoport hatása is döntően olyan irányú, hogy egyre nagyobb, illetve az átlagosnál nagyobb arányú házasság előtti nemi élet, élettársi kapcsolatban élés, házasságon kívül szülés következnek ezekből.*
(Sobotka, 2003; Tárkányi, 2008; Thornton, 2007, 2009).

Eredmények:

A média hatása, az internet hatása és a kortárscsoport hatása is döntően olyan irányú, hogy egyre nagyobb, illetve az átlagosnál nagyobb arányú házasság előtti nemi élet, élettársi kapcsolatban élés, házasságon kívül szülés következnek ezekből (Sobotka, 2003, Tárkányi 2008; Thornton, 2007, 2009.)

A hipotézist nem sikerült igazolni, mert nem mutatkoztak ezt igazoló szignifikáns összefüggések.

5. hipotézis: *Az alkoholizmus és az engedékeny nemi erkölcs egyaránt az átlagosnál gyakrabban vezet házasság előtti nagyszámú partnerkapcsolathoz, illetve házasságkötés előtti élettársi kapcsolatban éléshez.*
(Grello, 2006; Paul, 2000; Raley, 2007; Smock, 2000; Schoen, 2007.)

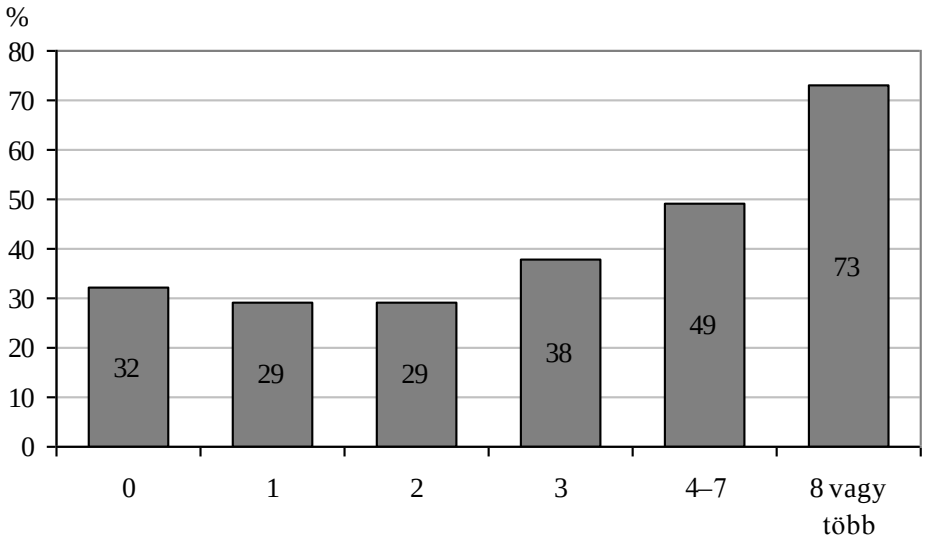
Eredmények:

Az alkoholizmus és az engedékeny nemi erkölcs egyaránt az átlagosnál gyakrabban vezet házasság előtti nagyszámú partnerkapcsolathoz, illetve házasságkötés előtti élettársi kapcsolatban éléshez (Grello, 2006; Paul, 2000; Raley, 2007; Smock, 2000; Schoen, 2007).

A lerészegedés ritkább az alacsonyabb, és gyakoribb a magasabb iskolai végzettségűek között. Már a tizenéves fiatalok között is igen magas, 32%-os, a gyakorta lerészegedők aránya, ami éppolyan magas, mint a 20-34 évesek között. A 20-34 éves középiskolát végzettek és a 35-49 éves szakmunkásképzőt végzettek között volt a lerészegedés a leggyakoribb (meg az 50-61 éves szakmunkásképzőt végzettek és felsőfokú végzettségűek között).

Világos, erőteljes, egyenes összefüggés volt aközött, hogy kinek hány nemi partnere volt eddig életében és a lerészegedés gyakorisága között. Sokkal gyakoribb volt a részegség a sok nemi partnert, mint a kevés nemi partnert említők között (4. ábra).

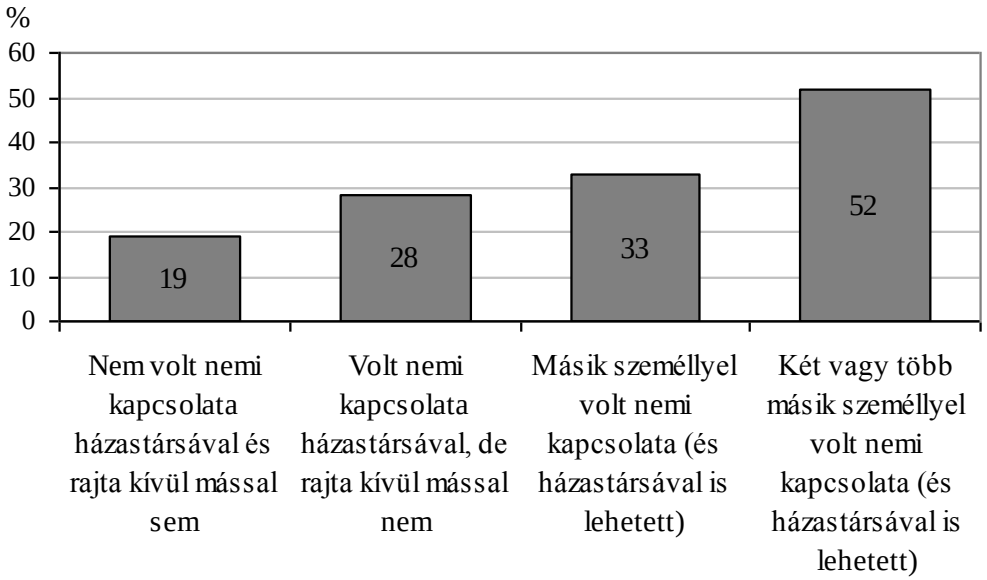
Ugyanezek az összefüggések egyes életkori csoportokon belül is érvényesültek. A 15-19 éveseknél a legalább 3 addigi nemi partnert említők aránya 10% volt azoknál, akik nem részegedtek le egyszer sem az elmúlt év folyamán, és 34% azoknál, akik legalább egyszer lerészegedtek az előző évben. A legalább 4 addigi szexuális partnert említők aránya a 20-34 évesek között 29% volt azoknál, akik nem részegedtek le az előző évben, és 57% azoknál, akik igen. Ezek az arányok 35% és 65% voltak a 35-49 éveseknél és 21% és 47% az 50-61 éveseknél. Mivel az egyes életkori csoportokon belül is megvolt a különbség, tehát ez nem az életkor hatását mutatja.

Forrás: „Családi kapcsolatok” felmérés.

4. ábra Az elmúlt év folyamán legalább egyszer lerészegedők aránya a nemi partnerek addigi száma szerint, %

A lerészegedés és a házasság előtti nemi élet közötti kapcsolatot illetően látható volt, hogy minél alacsonyabb arányú volt (általában a távolabbi múltban) a nemi önmegtartóztatás, annál alacsonyabb arányú volt (a közelmúltban) a mértéktelen alkoholfogyasztással, lerészegedéssel szembeni önmegtartóztatás (5. ábra).

Forrás: „Családi kapcsolatok” felmérés.

5. ábra Az elmúlt év folyamán legalább egyszer lerészegedők aránya a házasság előtti partnerkapcsolati viselkedés kategóriáiban, %

A magas partnerszámúaknál megugrott a válásra gondolók vagy válófélben levők (alacsony) aránya.

Sok partnereseknél gyakoribb a válás, mint a kevés partnereseknél.

Akik lerészegedtek legalább egyszer az elmúlt évben, azok között kicsivel gyakoribb a válási szándék, mint azok között, akik nem.

A nemi élet megengedhetőségéről vallott nézetek általában szoros kapcsolatban vannak a megvalósuló magatartással. Ugyanez az összefüggés erősen, világosan kijött minden évtizedes házassági kohorszban (pl. 1970-es, 1980-as években házasodottak) is (kivéve az elsőt – 1954-69-ben házasodottakat –, ahol kicsi volt az esetszám). A különböző családi állapotokon belül is így volt. Ugyanakkor nem tudni, mennyire következett az elvekből a magatartás, és mennyire alakult a vélemény a magatartáshoz.

Az 1. táblázat a nemi élet megengedhetőségéről vallott nézetek gyakoriság eloszlását mutatja a házasság előtti demográfiai magatartás alábbi négy kategóriájában és átlagosan a 2009-es magyarországi felmérésünk alapján.

I.: nem volt nemi kapcsolata házastársával első házasságkötésük előtt, és rajta kívül mással sem volt,
II.: volt nemi kapcsolata házastársával első házasságkötésük előtt, de rajta kívül mással nem volt,
III.: házastársán kívül volt egy másik személlyel nemi kapcsolata az első házasságkötése előtt (házastársával pedig lehet, hogy volt, lehet, hogy nem volt a házasságkötése előtt),
IV.: házastársán kívül volt 2 vagy több másik személlyel nemi kapcsolata az első házasságkötése előtt (házastársával pedig lehet, hogy volt, lehet, hogy nem volt a házasságkötése előtt).

1. táblázat Mikor jó, mikor helyes Ön szerint szexuális életet élni? A különböző válaszlehetőségeket választók százalékos aránya a házasság előtti demográfiai magatartás - fent listázott (I. - IV.) - kategóriáiban

A nemi élet megengedhetőségéről vallott nézetek válaszlehetőségei	A nemi élet megengedhetőségéről vallott nézetek gyakoriság eloszlása a házasság előtti demográfiai magatartás - fenti 4 - kategóriájában és átlagosan (%)				
	I.	II.	III.	IV.	Átlag
Bármikor, amikor az ember kívánja és talál magának hozzá párt	8	10	12	30	18
Csak ha szerelmesek egymásba a partnerek	21	40	36	30	32
Csak ha komoly, tartós kapcsolat alakult már ki a partnerek között	30	39	47	34	36
Csak házasságkötés után	32	5	3	2	9
Egyéb, NV	9	5	2	5	5

Pearson: 0,000, *forrás:* „Családi kapcsolatok” felmérés.

Az 2. táblázat a nemi élet megengedhetőségéről vallott nézetek gyakoriság eloszlását mutatja a házasság előtti demográfiai magatartás fenti négy kategóriájában és átlagosan a 20-34 évesek között a 2009-es magyarországi felmérésünk alapján.

2. táblázat Mikor jó, mikor helyes Ön szerint szexuális életet élni? A különböző válaszlehetőségeket választók százalékos aránya a házasság előtti demográfiai magatartás - fent listázott (I. - IV.) - kategóriáiban 20-34 évesek között

A nemi élet megengedhetőségéről vallott nézetek válaszlehetőségei	A nemi élet megengedhetőségéről vallott nézetek gyakoriság eloszlása a házasság előtti demográfiai magatartás - fenti 4 - kategóriájában és átlagosan (%)				
	I.	II.	III.	IV.	Átlag
Bármikor, amikor az ember kívánja és talál magának hozzá párt	8*	0	16	26	16
Csak ha szerelmesek egymásba a partnerek	8*	47	32	49	41
Csak ha komoly, tartós kapcsolat alakult már ki a partnerek között	39	47	44	25	35
Csak házasságkötés után	46	0	0	0	5*
Egyéb, NV	0	7*	8*	0	3*

A *-gal jelölt cellákban alacsony volt az esetszám, Pearson: 0,000, forrás: „Családi kapcsolatok” felmérés.

Az 1. és a 2. táblázat tanúsága szerint szorosan összefügg a házasság előtti nemi viselkedéstípus és a nemi élet megengedhetőségéről alkotott jelenlegi vélemény a 2009-es magyarországi felmérés eredményei alapján.

A hipotézis beigazolódott, mivel a lerészegedés nagyobb gyakorisága szorosan összefüggött a házasság előtti nemi kapcsolatok magasabb arányával. Ugyancsak szorosan összefüggött a házasság előtti nemi kapcsolatok magasabb arányával a nemi élet megengedhetőségére vonatkozó nézetek engedékeny volta.

6. hipotézis: *A hedonista mentalitás az átlagosnál gyakrabban vezet játékszenvedélyhez, alkoholizmushoz, pornófüggőséghez, promiszkuitáshoz, szexuális hűtlenséghez.* (Whisman, 2007).

Eredmények:

A felmérésben az: „Előfordul, hogy nem azt teszem, amit helyesnek tartok, hanem ami jól esik” kérdésre 1 – 5 skálán lehetett válaszolni, az „egyáltalán nem így van”-tól a „maximálisan így van”-ig.

A négyest vagy ötöst adottak – inkább így van – aránya 36% volt, de a számítógépes játékokat sokat játszók között 56%.

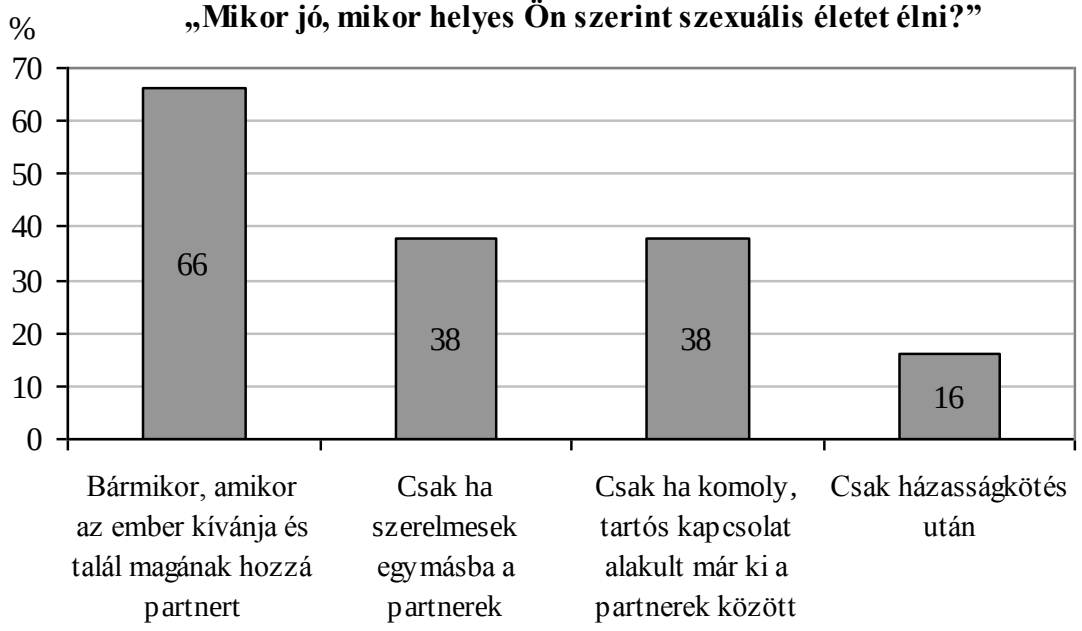
A négyest vagy ötöst adottak aránya 36%, de a szerencsejátékot sokat játszók között 70%. A szerencsejátékot sokat játszók aránya az összes kérdezett között 2% volt, de a négyest vagy ötöst adottak esetében együtt 4%.

Következő kérdés: Lerészegedés volt-e az elmúlt évben (pontosabban olyan mennyiségű alkoholtartalmú ital elfogyasztására kérdezett rá a kérdés, amiről lehet tudni, hogy ennyi elfogyasztása már lerészegedéshez vezet)?

Akik az „előfordul, hogy nem azt teszem, ami helyes, hanem, ami jólesik” állításra azt választották, hogy inkább így van, azok átlag 43%-ban válaszolták egyszersmind azt, hogy a lerészegedéshez elegendő mennyiségű szeszes italt ittak legalább egyszer az elmúlt év folyamán. Ezzel szemben a válaszadók összességét tekintve átlagosan csak 36% mondta ezt[7].

Ugyanakkor az „előfordul, hogy nem azt teszem, ami helyes, hanem, ami jólesik” választásának nem volt semmilyen összefüggése az alkoholfogyasztás gyakoriságával, tehát a nagyon gyakran ivók sem választották nagyobb arányban, mint a ritkán vagy soha nem ivók. Akik között volt már lerészegedés, azok között sem számított ilyen szempontból, hogy hányszor, milyen gyakran[8].

A nemi élet megengedhetőségéről vallott nézetek pozitívan függtek össze az elmúlt évben való lerészegedéssel (6. ábra), vagyis ez utóbbi gyakoribb volt azoknál, akik a nemi élet megengedhetőségét illetően engedékenyebb nézeteket vallottak.

Forrás: „Családi kapcsolatok” felmérés.

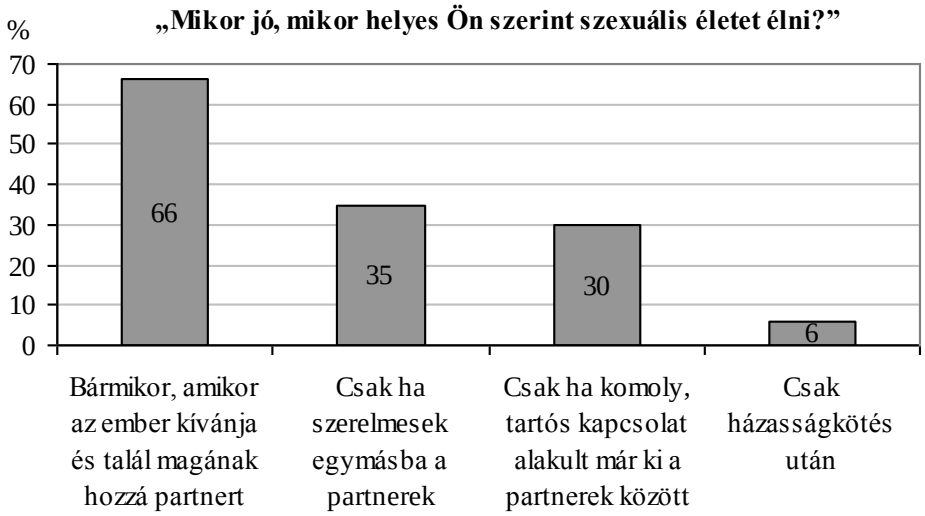
6. ábra Az elmúlt év folyamán legalább egyszer lerészegedők aránya a nemi élet megengedhetőségéről vallott nézetek kategóriáiban, %

A lerészegedés gyakoriságát illetően csak azok aránya volt kiemelkedő, akik szerint a nemi élet bármikor megengedhető. Tehát akik között előfordult lerészegedés az elmúlt év folyamán, azok között az átlagosnál jóval nagyobb arányban fordult elő hogy azt a nézetet vallották, miszerint a nemi élet bármikor megengedhető, ha a két partnernek úgy tetszik.

[7] A kapott eredmény értelmezésénél dilemma az, hogy vajon úgy kell-e felfogni, hogy az illetőnek az általában hedonista gondolkodása vezetett az „Előfordul, hogy nem azt teszem, amit helyesnek tartok, hanem ami jól esik” kérdés véleményéhez is, meg ezekhez a magatartásokhoz is, vagy pedig az a helyzet, hogy belátta, hogy ez vagy az a rossz szokása, függősége nem normális, és ezt vallotta meg e kérdés válaszolásánál, de egyébként úgy általában nem hedonista a gondolkodásmódja.

[8] Ennek egyik lehetséges magyarázata az lehet, hogy talán Magyarországon ennyire nem számít abnormálisnak az, ha valaki sűrűn iszik szeszes italt (akár nagy mennyiségben is). Az is elképzelhető, hogy „nem veszik észre magukat” az iszákosok.

A nemi élet megengedhetőségéről vallott nézetek erősen, pozitívan függtek össze a nemi partnerek addigi számával is (7. ábra), az egyes korcsoportokon belül is.

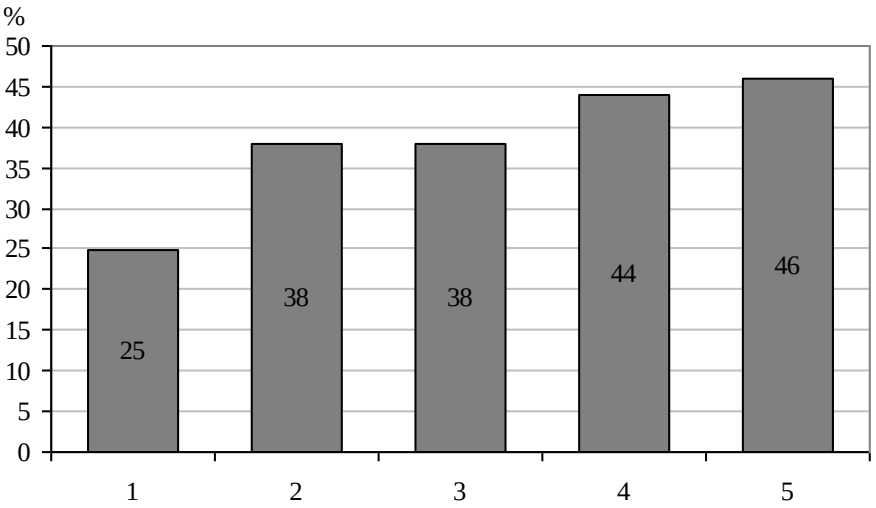

Forrás: „Családi kapcsolatok” felmérés.

7. ábra Az élete folyamán 4 vagy több nemi partnerről beszámolók aránya a nemi élet megengedhetőségéről vallott nézetek kategóriáiban, %

Akik soha nem néznek pornót, azok között 32% volt azok aránya, akikre inkább jellemző szerintük az, hogy „előfordul, hogy nem azt teszem, ami helyes, hanem, ami jólesik”, akik szoktak nézni pornót, azok esetében 43% volt ez az arány.

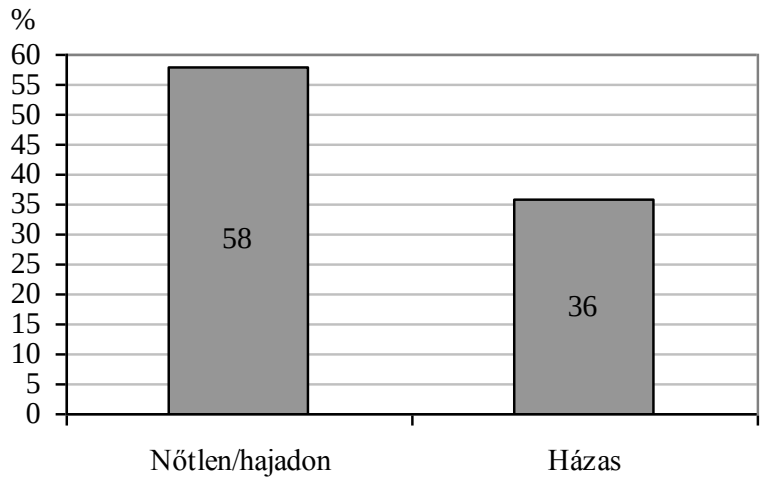
Az időnként pornót nézők aránya növekedett az „előfordul, hogy nem azt teszem, amit helyesnek tartok, hanem, ami jólesik” állítással növekvő mértékben egyetértők kategóriáiban (8. ábra).

Forrás: „Családi kapcsolatok” felmérés.

8. ábra Az időnként pornót nézők aránya az „előfordul, hogy nem azt teszem, amit helyesnek tartok, hanem, ami jólesik” állítással különböző mértékben (a minimális, 1-től, a maximális 5-ig) egyetértők kategóriáiban, %

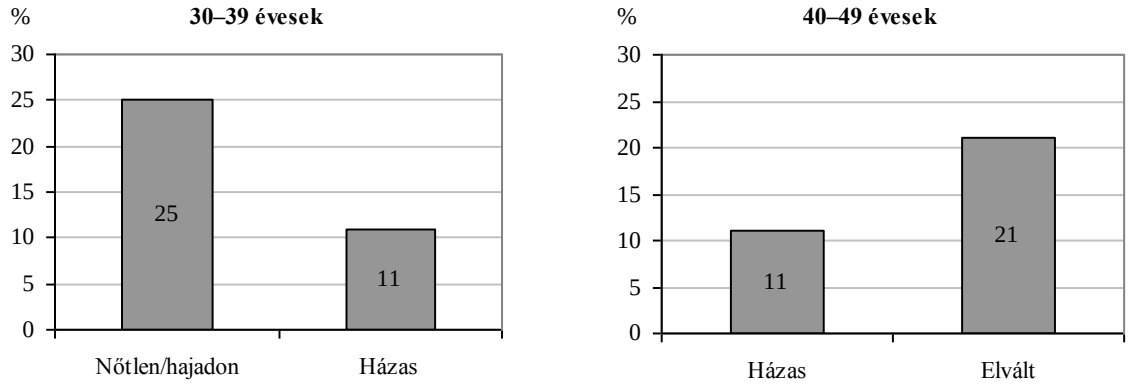
Akik az „előfordul, hogy nem azt teszem, ami helyes, hanem, ami jólesik” állításra azt választották, hogy inkább így van, azok aránya a 30-39 évesek között 58% volt a nőtlenek vagy hajadonok kategóriájában és 36% a házasok között (9. ábra).

Forrás: „Családi kapcsolatok” felmérés.

9. ábra Az „előfordul, hogy nem azt teszem, amit helyesnek tartok, hanem, ami jólesik” állítással egyetértők aránya a 30–39 évesek között, %

A „szívesen belemegyek élvezetes, de veszélyes helyzetekbe” állítással egyetértők aránya a 30-39 évesek között 25% volt a nőtlenek vagy hajadonok kategóriájában és 11% a házasok között. Az utóbbi állítással egyetértők aránya a 40-49 évesek között 11% volt a házasok körében és 21% az elváltaknál. (10. ábra)

Forrás: „Családi kapcsolatok” felmérés.

10. ábra A „szívesen belemegyek élvezetes, de veszélyes helyzetekbe” állítással egyetértők aránya különböző korcsoportokban egyedülállóknál és házasoknál, %

Mindez azt mutatja, hogy a hedonista mentalitás kevésbé fér össze a házassággal, mint más családi állapotokkal. Talán azért lehet így, mert a házasság inkább kíván együttműködést és kötöttségek, kötelezettségek figyelembe vételét – azért is, mert bármely korcsoportban a

gyermekesek aránya sokkal nagyobb a házasok között, mint a nőtlenek vagy hajadonok, illetve az elváltak között.

Volt kérdés, hogy szívesen belemegyek-e élvezetes, de veszélyes helyzetekbe és volt kérdés a játékgépeken való játszás gyakoriságáról is.

A bármikor is játékgépeken játszók aránya 4,4%, de azok között, akikre legalább közepesen jellemző, hogy „szívesen belemegyek élvezetes, de veszélyes helyzetekbe", ott 10%-os az arány.

Átlagosan 14% volt azok aránya, akikre inkább jellemző, hogy „szívesen belemegyek élvezetes, de veszélyes helyzetekbe". Viszont a játékgépeken sokat játszók között 31% volt ezek aránya. Átlagosan 30% volt azok aránya, akikre az állítás inkább vagy többé-kevésbé jellemző volt, de a játékgépeken sokat játszók között 68%.

Mint itt láttuk átlagosan 14% volt azok aránya, akikre inkább jellemző, hogy „szívesen belemegyek élvezetes, de veszélyes helyzetekbe", de a számítógépes játékokat sokat játszók között 32% volt az arányuk. Mint itt láttuk átlagosan 30% volt azok aránya, akikre az állítás inkább vagy többé-kevésbé jellemző volt, de a számítógépes játékokat sokat játszók között 51%.

A szerencsejátékot sokat játszók aránya átlagosan 2% volt, de akikre a „szívesen belemegyek élvezetes, de veszélyes helyzetekbe" állítás inkább vagy többé-kevésbé jellemző volt, ott 4%.

Mint fent láttuk átlagosan 14% volt azok aránya átlagosan, akikre inkább jellemző, hogy „szívesen belemegyek élvezetes, de veszélyes helyzetekbe", de azoknál, akik gyakran isznak szeszes italt[9] (legalább havonta néhányszor), ott 27%.

30% volt azok aránya, akikre a „szívesen belemegyek élvezetes, de veszélyes helyzetekbe" állítás inkább vagy többé-kevésbé jellemző volt, de azoknál, akiknél volt lerészegedés az elmúlt évben, ott 41%, akiknél nem volt, azoknál pedig 21%. Akikre a „szívesen belemegyek élvezetes, de veszélyes helyzetekbe" állítás „egyáltalán nem igaz", azok aránya 52%, de akiknél volt lerészegedés az elmúlt évben, ott csak 39%, akiknél nem volt lerészegedés, azoknál pedig 62%.

Átlagosan azok körében, akiknél volt lerészegedés az elmúlt év folyamán, ott 21% volt azok aránya, akikre inkább jellemző, hogy „szívesen belemegyek élvezetes, de veszélyes helyzetekbe", de ezen belül azok között, akik legalább havonta kétszer lerészegedtek, ott 27%.

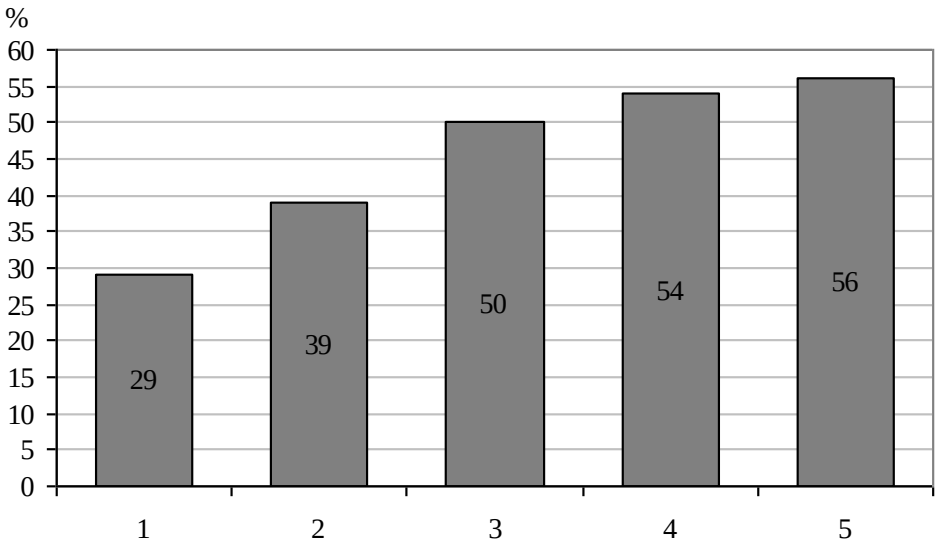
Átlagosan 14% volt azok aránya, akikre inkább jellemző, hogy „szívesen belemegyek élvezetes, de veszélyes helyzetekbe", de akik szoktak legalább néha pornót nézni, ott 21%, akik soha nem néznek, ott 9%.

Az időnként pornót nézők aránya növekedett a „szívesen belemegyek élvezetes, de veszélyes helyzetekbe" állítással növekvő mértékben (a minimális 1-től a maximális 5-ig) egyetértők kategóriáiban (11. ábra).

A „mikor helyes nemi életet élni" kérdésre válaszolók között átlagosan 19% volt azok aránya, akik szerint „bármikor, amikor az ember kívánja, és talál magának hozzá partnert". Azok között, akik sokat szoktak szerencsejátékokat játszani, ott ez az arány 53% volt.

[9] Mivel a „szívesen belemegyek élvezetes, de veszélyes helyzetekbe" összefügg az alkoholfogyasztás gyakoriságával, az „előfordul, hogy nem azt teszem, amit helyesnek tartok, hanem ami jól esik" viszont nem függ össze, így láthatólag nem annyira az élvezetkeresés állhat a gyakori ivás mögött, mint inkább az élvezetkeresés és a kockázatkeresés együtt, és közülük főként utóbbi. Tehát leginkább virtuskodásnak, vagy „izgalmas kalandnak" tűnik.

Mint láttuk a „mikor helyes nemi életet élni” kérdésre válaszolók között átlagosan 19% volt azok aránya, akik szerint „bármikor, amikor az ember kívánja, és talál magának hozzá partnert”. Azonban azok között, akik legalább néha szoktak pornót nézni, ott 33%. Ugyanezek az arányok a 20-34 éveseknél 24 és 39%, a 35-49 éveseknél 22 és 34% voltak.

Forrás: „Családi kapcsolatok” felmérés.

11. ábra Az időnként pornót nézők aránya a „szívesen belemegyek élvezetes, de veszélyes helyzetekbe” állítással különböző mértékben (a minimális 1-től a maximális 5-ig) egyetértők kategóriáiban, %

Azok között, akik szerint „csak házasságkötés után” helyes nemi életet élni, a másik két kategória („ha szerelmesek egymásba a partnerek” és „komoly, tartós kapcsolat esetén), valamint a „bármikor” esetében a legalább néha pornót nézők aránya sorra 17, 34, 41 és 64% volt. Ugyanezek az utóbbi arányok a 20-34 éves korcsoportban: 17, 36, 42, és 72%, a 35-49 éves korcsoportban pedig 26, 39, 28 és 70% voltak.

Akik legalább néha szoktak pornót nézni, azoknál átlagosan 54%-nál fordult elő ez legalább kéthavonta, a nemi életet „bármikor” megengedhetőnek tartóknál 69% esetében.

Azok között, akik a nemi élet szerintük való megengedhetőségéről és nemi partnereik addigi számáról is nyilatkoztak az előbbit illetően a „bármikor” véleményt vallók aránya 21% volt, de a legmagasabb partnerszámú kategóriában, a 8 vagy több partnert említőknél 53%. Utóbbiak aránya 15% volt, de a „bármikor” megengedhetőnek tartóknál 40%. Ugyanezek az utóbbi arányok a 20-34 éveseknél 16 és 33%, a 35-49 éveseknél pedig 21 és 51%.

Még a „bármikor” megengedhető véleményt vallók is zömmel elég fontosnak tartják a szexuális hűséget házasságban, ha maguk is házasok. Ami nem meglepő, az az, hogy az egyre megengedőbb vélemények szerint csökken azok aránya, akik szerint a hűség egy házasságban „nagyon fontos”. A „csak házasságkötés után”-tól a „bármikor”-ig a vélemények négy kategóriájában a „nagyon fontos” aránya 91, 83, 79 és 67% volt. A „bármikor” megengedhető véleményt vallók között is csak 4% tartja inkább nem fontosnak a házasságban a hűséget, és csak 10% legfeljebb közepesen fontosnak (míg az átlag 1 és 4%).

Az élettársi kapcsolatban élőknél szinte nincs olyan, aki szerint „csak házasságkötés után” lenne helyes nemi életet élni (hiszen ezzel önmagukat ítélnék el).

A látogató partnerkapcsolatban (LAT kapcsolat) élőknél a „szerintük nagyon fontos a szexuális hűség" kategória aránya a nemi élet megengedhetőségével kapcsolatos vélemény három kategóriájában (vagyis azoknál, akik szerint „csak komoly, tartós kapcsolatban", akik szerint „ha szerelmesek egymásba a partnerek és „bármikor") 73, 69 és 45% volt. Itt, a látogató partnerkapcsolatban élők között, de itt is csak a „bármikor" véleményt vallóknál eléggé leesik a hűség fontossága tudatának az aránya. De még náluk (látogató partnerkapcsolatban élők) is csak itt (a köztük is a legengedékenyebb véleményt vallóknál). Itt, a látogató partnerkapcsolatban élőknél mindkét kérdésnél (szexuális élet megengedhetősége és addigi nemi partnerek száma) eléggé megnőtt a választ nem adók aránya. Bizonyára mivel a kapcsolatuk is kétértelmű és bizonytalan, ezért végiggondolatlan lehet. Érthető az is, hogy 15-ről 33%-ra nőtt eddigre a „bármikor" vélemény aránya, ami lehet „életkori" és „erkölcsi" hatás is. Fontos még megjegyezni, hogy mindennek ellenére még a LAT kapcsolatokban élők zöme is lényegében fontosnak tartja a szexuális hűséget még a LAT kapcsolatokban is. Csak itt ez már érezhetően kezd némileg gyengülni és bizonytalanná is válni.

Az első házasságkötés előtti nemi partnerek száma és a hedonista mentalitás mértéke között pozitív összefüggés adódott, de némileg bizonytalan, hogy ez mennyire életkori hatás (mivel a fiatalabbakra nagyobb arányban lehet jellemző a nemi partnerek magasabb száma és a hedonista mentalitás is). Ugyanakkor a 35-49 évesek között is szignifikáns pozitív összefüggés mutatkozott a nemi partnerek magasabb száma és a hedonista mentalitás nagyobb mértéke között, ami valószínűsíti, hogy nem vagy nemcsak életkori hatás ez, hanem ténylegesen érvényesülő összefüggés.

A magasabb partnerszám összefüggött az előző évben történt (egy vagy több) lerészegedés tényével is, és a hedonista mentalitással is. Említésre méltó, hogy ezek hatása egymástól függetlenül is érvényesült. A hedonista mentalitást mérő „előfordul, hogy nem azt teszem, amit helyesnek tartok, hanem ami jól esik" változó minden kategóriájában jóval nagyobb partnerszámmal járt együtt a lerészegedés ténye. A hedonista mentalitás nagyobb mértéke viszont magasabb partnerszámmal járt együtt azok között is, akiknél nem volt lerészegedés az elmúlt évben.

A hipotézis lényegében beigazolódott. A hedonista mentalitás pozitívan függött össze a játékszenvedéllyel és negatívan a házas családi állapottal. A nemi élet megengedhetőségéről vallott nézetek pozitívan függtek össze a játékszenvedéllyel és az alkoholfogyasztás gyakoriságával is: a gyakoribb lerészegedés engedékenyebb nézetekkel járt együtt e téren. Ugyanakkor meglepő módon nem minden tekintetben volt szignifikáns kapcsolat az alkoholfogyasztás gyakorisága és a hedonista mentalitás között (a két utóbbit mérő változó közül csak az egyiknél volt kapcsolat). A hedonista mentalitás ugyanakkor pozitívan függött össze a pornónézés gyakoriságával, az pedig a nemi partnerek magasabb számával. Az első házasságkötés előtti nemi partnerek száma és a hedonista mentalitás mértéke között közvetlen pozitív összefüggés adódott, és ez nemcsak a kérdezettek összességében, hanem a 35-49 éves korcsoportban is kimutatható volt. Ez, valamint az említett többi eredmény is valószínűsítik, hogy ezen utóbbi ténylegesen érvényesülő ok-okozati összefüggés. Ugyanakkor elképzelhető, hogy a felmérés kiértékelésekor tapasztalt összefüggések tényezői között ellentétes irányú kapcsolatok is érvényesülnek, tehát azok kölcsönösen erősítetik egymást. A magasabb partnerszám egyrészt összefüggött az előző évben történt (egy vagy több) lerészegedés tényével is, másrészt a hedonista mentalitással is. Ezek hatása egymástól függetlenül is érvényesült.

7. hipotézis[10]: *A játékszenvedély, alkoholizmus, pornófüggőség, promiszkuitás, szexuális hűtlenség az átlagosnál gyakrabban vezet a partnerek közötti kommunikáció, kapcsolat elhanyagolásához, a konfliktusok agresszív kezeléséhez, a kapcsolattal való elégedetlenséghez és válási szándékhoz.*
(Gayerné, 1991; Atkins, 2001; Busby, 2010; Previti, 2004.)

Eredmények:

Az alkoholizmus és a családi problémák kapcsolatára hoz példát egy magyar tanulmány (Gayerné, 1991), míg két másik a hűtlenségnek a házasságra gyakorolt negatív hatását mutatja ki (Atkins, 2001 és Previti, 2004).

Egy közelmúltbeli amerikai kutatás (Busby, 2010) eredménye szerint pedig, ha viszonylag később, illetve főleg, ha csak a házasságkötés után kezdte egy pár a nemi életet, akkor gyakrabban volt jó a házasságuk minősége. Ennek a magyarázata az lehet, hogy akik korán kezdik a közös szexuális életet, rendszerint össze is házasodnak, mivel az idő előtti intim együttlétek miatt kapcsolatuk kusza lesz és bonyolult, amiből nagyon nehéz kilépni. Az ilyen meggondolatlanul, zavarosan induló kapcsolat azonban gyakran nem vezet jóra. Akik később kezdték a nemi életet, azok addigra, mire a szexuális élet megerősítette a kapcsolatukat, gyakrabban megtanultak rendesen kommunikálni egymással és tisztázták azt is, hogy egyformák vagy különbözőek-e az elképzeléseik az életről, ami a házasság alapja.

Mint a korábbi nemi partnerek száma és a párkapcsolat stabilitása közötti összefüggésről szóló fejezetben már említettük, az előzetes élettársi kapcsolatot követő házasságoknak a közvetlen házasságokénál nagyobb bomlékonysága hátterében egyes kutatók szerint az lehet az ok, hogy az élettársi kapcsolatok gyakran fokozatosan kezdődnek (Manning, 2005), a résztvevők mintegy belesodródnak (pl. egyre gyakrabban, egyre több éjt és napot együtt töltve). Az összeköltözés után a kapcsolat „tehetetlensége" folytán a párok belesodródnak a házasságba, amit így sokszor nem fontolnak meg eléggé és hiányzik az egymás iránti komolyabb elkötelezettség. Ezért valószínű, hogy ha volt már eljegyzés az élettársi kapcsolat előtt, akkor jobb lesz az azt követő házasság minősége és nagyobb a stabilitása, mint ha nem volt, minthogy az eljegyzés a megfontolás és elkötelezettség jele lehet (Stanley, 2006). Két kutatási eredmény is igazolja ezt az utóbbi feltevést (Brown, 2004, Rhoades, 2009).

Ide kapcsolódik az a kutatás (Sabia, 2009) is amelyben azt tapasztalták, hogy azok a lányok, akik később kezdtek nemi életet élni, jóval messzebb jutottak az iskolák elvégzése terén. A hatásnak csak egy kisebb részéért volt felelős a házasságon kívüli gyermekszülés, tehát a korán kezdett nemi életnek ettől függetlenül, önmagában is volt jelentős negatív hatása az iskolázottság szintjére. Talán a korán kezdett nemi élettel együtt járó pszichológiai és érzelmi károk (pl. a többek által már kimutatott depresszió) magyarázhatják ezt. Az alacsonyabb iskolai végzettségűek között erősebb volt ez a kimutatott összefüggés, mint a magasabb iskolai végzettségűek között.

A 2009-es Családi kapcsolatok felmérés eredményei szerint a válaszadóknak átlagosan 17%-a beszélget napi egy óránál kevesebbet a párjával[11], ami a naponta szeszes italt ivóknál

[10] A most következő, 7. hipotézis tesztelésekor kapott eredmények között volt néhány, amelynél a khi-négyzet, Pearson-féle szám értéke 0,05 és 0,2 között volt, és egy olyan, amelynél kevéssel 0,2 fölött. Ezek tehát nem biztos, bár még említésre méltó eredmények.

[11] Meglepően hosszú időket mondtak általában az emberek arra nézve, hogy napi, illetve heti átlagban mennyit beszélgetnek a párjukkal. Valószínűnek tűnik, hogy úgy értették ezt a legtöbben, hogy ennyi időt vannak vele ténylegesen együtt, egy lakásban, és a napi tevékenység (házi munka, evés, tisztálkodás, tévénézés) során is általában váltanak vele pár szót. Tehát általában valószínűleg nem egy kifinomult, intellektuális párbeszédet

25%, a legalább hetente ivóknál 21%. Itt Pearson értéke 0,156 volt, ami miatt az eredmény már csak többé-kevésbé valószínűnek mondható, biztosnak nem. (Nem zárható ki lényegében teljesen, hogy csak statisztikai véletlen miatt mutatkozik összefüggés, nem úgy, mint a többi esetben.)

Míg a párkapcsolatban élő és átlagosan az elmúlt egy évben legalább egyszer lerészegedők között 50%-ra jellemző az, hogy párkapcsolati konfliktus esetén „békésen megbeszélik a problémát", a legalább hetente lerészegedőkre csak 41%-ban. A verekedés, veszekedés átlagos aránya az elmúlt egy évben legalább egyszer lerészegedők között 11% volt, a legalább hetente lerészegedőknél 23%. Pearson értéke 0,208, emiatt ez már csak némileg valószínű, bizonytalan eredmény.

Meglepően gyenge összefüggés mutatkozott a párkapcsolat minősége és alkoholfogyasztás mértéke között. Talán mert az alkoholfogyasztókat kérdeztük, és az ő szemszögükből nézve nem érzékelhetőek az általuk okozott problémák? (Talán jellemző lehet, hogy a túl sok alkoholt fogyasztók ezt nem veszik figyelembe, bagatellizálják, racionalizálják, illetve letagadják maguk előtt is. Így a „kevés alkoholt fogyasztó veszekedősök" kategóriájába kerülhetett sok olyan ember[12], aki valójában túl sok alkoholt fogyaszt, illetve viszonylag gyakran lerészegedik.)

A szexualitás terén vallott szigorúbb/erkölcsös felfogás összefüggött a partnerkapcsolatokban a pozitív konfliktusmegoldási módok nagyobb gyakoriságával. Ez az eredmény némileg bizonytalan (a Person-féle szám értéke 0,069 volt, vagyis már némileg magas).

Vizsgáltuk a vallásosság hatását is. Csak a magukat nem vallásosnak mondók között volt szignifikáns az eredmény (Pearson: 0,011). Itt pedig csak azokat lehetett összevetni, akik szerint „bármikor" helyes nemi életet élni („amikor az ember kívánja és talál magának hozzá partnert") és azokat, akik szerint csak akkor helyes „ha komoly, tartós kapcsolat alakult már ki a partnerek között". A párjukkal az adódó nézeteltérést békésen megbeszélők aránya 35% volt a „bármikor" felfogását vallók között (n=19), és 53% azok között (n=44), akik szerint „csak komoly tartós kapcsolat esetén" helyes nemi életet élni. Akiknél a párjukkal való konfliktus általában veszekedéssel végződik, azok aránya 18% volt (n=10) a „bármikor" hívei között és 1% (n=1) a másik felfogást vallóknál.

Így, az eredmények szerint a szexualitás terén vallott szigorúbb/erkölcsös felfogás összefüggött a partnerkapcsolatokban a pozitív konfliktus megoldási módok nagyobb gyakoriságával. Ezt az eredményt így nem lehet a vallásosság hatásának tulajdonítani. Valószínűnek tűnik, hogy mivel akiknek csak elkötelezett párkapcsolatokban enged meg nemi kapcsolatokat a felfogása, azok megfontoltabban választották meg a jelenlegi párjukat (mint a „bármikor" felfogást vallók), tehát gyakoribb, hogy elég jól összeillenek, ezért eleve ritkábbak a nagyon kiélezett konfliktusok. Mivel a kapcsolatuk gyakrabban elkötelezett, mint a másik („bármikor") felfogást vallóké, ezért ritkábban „engednek meg maguknak bármit", ha

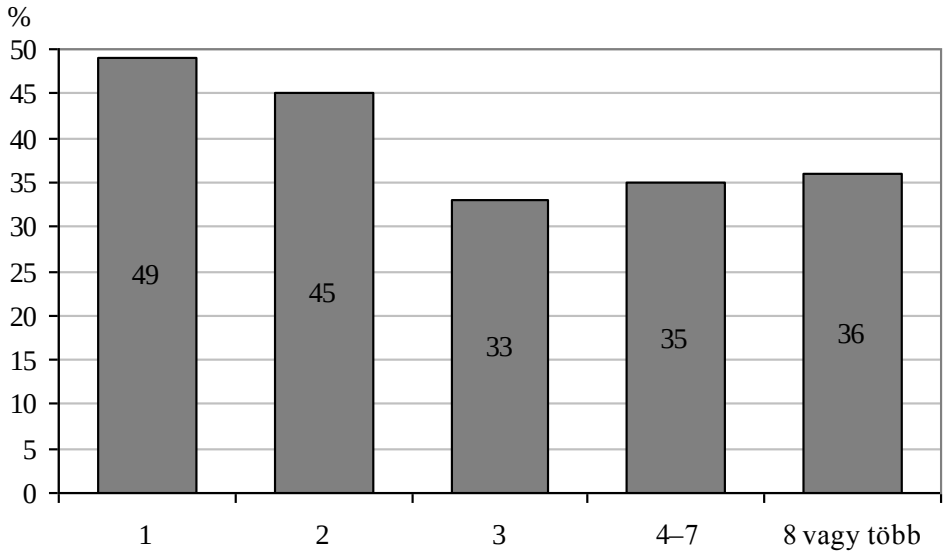
érthettek ezalatt, vagy akár praktikus dolgok alapos, részletes megtárgyalását – az ilyen szorosabb értelemben vett beszélgetés nyilván sokkal ritkább. (Ugyanis nagyon valószínűtlen az, hogy ilyen szorosabb értelemben vett párbeszéddel minden nap több órát töltene el a legtöbb pár.) Viszont józan feltevés az, hogy nemigen érthették bele az olyan tevékenységeket, amelyeket adott esetben kizárólag az egyik fél végez (pl. kerti munka). Így lényegében a „beszélgetés" valószínűleg általában „kommunikációval járó érdemi együttlétet" jelent. Ilyen értelemben értendők tehát a partnerükkel naponta ennyit vagy annyit beszélgetők arányai.

[12] E feltevés akkor igaz, ha az utóbbiak aránya a valóságban nagyobb, mint ami a 2009-es felmérésünk adatai alapján látszik.

konfliktus alakul ki a párjukkal. Ezen hipotetikus magyarázatok tesztelése további kutatások feladata lehet.

Nyugodtan megbeszéli az adódó párkapcsolati problémát, konfliktust az addigi életében 1 vagy 2 nemi partnert említők 59%-a, a legalább 4 partneresek 51%-a. Veszekedés, verekedés jellemző az 1-2 partneresek 6%-ánál, a legalább 4 partneresek 11%-ánál. Pearson értéke 0,121 volt. (Így ez bizonytalan összefüggés.)

Legfeljebb közepesen elégedett a konfliktuskezelés módjával az 1-2 partneresek 18%-a, a legalább 4 partneresek 26%-a. Maximálisan elégedett a konfliktuskezelés módjával az 1-2 partneresek 48%-a, a legalább 4 partneresek 35%-a.

Forrás: „Családi kapcsolatok” felmérés.

12. ábra Azok aránya, akik jelenlegi párkapcsolatukban maximálisan elégedettek a konfliktuskezelés módjával, az addigi nemi partnerek száma szerint, %

Válófélben van vagy benne és partnerében is felmerült a válás gondolata az elmúlt egy évben: az 1-2 partnereseknél 3%, a legalább 4 partnereseknél 9%. Pearson értéke 0,052 volt (vagyis az összefüggés kissé bizonytalan).

Maximálisan elégedett a kapcsolatával az 1-2 partnereseknél 64%, a legalább 4 partnereseknél 52%. Legfeljebb közepesen elégedett az 1-2 partnereseknél 8%, a legalább 4 partnereseknél 14%. Pearson értéke 0,063 volt (vagyis az összefüggés kissé bizonytalan).

Csak a konfliktuskezelés módjával való elégedettségnek volt egyértelműen szignifikáns a kapcsolata a nemi partnerek addigi számával. Így is adódik a következtetés, hogy a sok partnerről beszámolók párkapcsolatai rosszabb minőségűek (12. ábra). A többi, kissé bizonytalan eredmény is egyaránt ebbe az irányba mutat.

A kérdés az, hogy milyen az ok-okozati összefüggés, illetve az előzetes szelekció szerepe.

Előzetes szelekció lehet-e az itt tapasztalt összefüggés oka? Vajon pszichés, szociális szempontból hátrányos helyzetű, sérült, illetve „nehezen összeférhető” személyiségek az átlagosnál jóval nagyobb arányban az ilyen „sokpartneres” személyek, és ezért bomlanak föl az átlagosnál gyakrabban a kapcsolataik?

Talán a követett gyakorlat, vagy életmód önmagában, az előzetes szelekciótól függetlenül is magyarázó erővel bír? Valamilyen ideológiai, kulturális, értékrendi okból nem veszik

nagyon komolyan a kapcsolatot, leértékelik azt vagy benne a tartósságot, hűséget, és már kis vagy közepes nehézségek esetén is nem egyszer megszakítják? A szakítások sora pedig talán egyre inkább pszichésen sérültté, türelmetlenné, bizalmatlanná teszi őket, és ezért rosszabbak (egy adott időpontban, átlagosan) a párkapcsolataik?

Ha az előzetes szelekció magyarázza az összefüggést, vagyis, hogy a sokpartneresek általában „problémás emberek", akkor az ilyenek között feltehetően az átlagosnál nagyobb lehet a pszichoszomatikus tünetektől szenvedők vagy az öngyilkosságot megkísérlők aránya. Tény az, hogy elég kicsi azok aránya a válaszadók között, akiknek volt öngyilkossági kísérlete, vagy pszichoszomatikus tünetekről számolnak be[13]. Az öngyilkossági kísérletekről is, meg a pszichoszomatikus tünetekről beszámolók is inkább az idősebb korosztályokból kerülnek ki, míg a válások zöme 30-45 éves korban történik. Tehát úgy tűnik, hogy a válások zömét nemigen magyarázhatja a felek „pszichésen problematikus volta".

Az emberek többségére jellemző már, hogy felbomlik vagy a házasságuk, vagy a párkapcsolatuk. Mivel ez a többségre jellemző, az erősen problematikus személyiségek aránya pedig elég csekélynek mutatkozott, így a rendkívüli mértékű pszichés problémák csak a válásoknak, illetve a kapcsolatok felbomlásának csak egy kisebb részét magyarázhatják, minden valószínűség szerint.

Ugyanakkor a nemi élettel kapcsolatban engedékeny fölfogás nagyon gyakorivá, jellemzővé vált, ennek a nagymértékű terjedése jól látszik az adatokból. Ezért ez a tényező jelentős mértékben kínálkozik magyarázó tényezőnek.

E kérdések további kutatást kívánnak.

Aki szokott szerencsejátékot játszani, azoknál 46% szokta békésen megbeszélni a párjával adódó nézeteltérést, aki nem, annál 55%. Pearson értéke 0,117. (Így ez bizonytalan összefüggés.)

A szerencsejátékosok valaha is megkötött házasságaiból legalább 27% bomlott fel, a többiekéből legalább 16%.

Az első házasságok 42%-a bomlott fel szerencsejátékosoknál, míg a többieknél a 24%-a.

A valaha házasságot kötöttekből két vagy több házasságot kötött a szerencsejátékosok 23%-a, a többiek 10%-a.

A hetente többször ivók 36%-a elvált, szemben az átlagos 25%-kal.

A házasságban való hűséget legfeljebb közepesen fontosnak tartók (5%) között a kapcsolatukkal legfeljebb közepesen elégedettek aránya 47% volt, a nagyon fontosnak tartók (74%) között csak 18%. Maximálisan elégedett volt a kapcsolatával előbbiek között 25%, utóbbiak között 43%. A házasságban a hűséget maximálisan fontosnak tartotta átlagosan 74%. Ennek az aránya az elégedettség növekedésével nőtt: 36, 65, 67, 72 és 81% volt a párkapcsolatukkal mindinkább elégedettek kategóriáiban.

Az erős összefüggés világos. Csak az a kérdés, hogy mi magyarázhatja azt:

A) Vajon igazolja ez a 7. hipotézist, hogy *a hűtlenség rontja a párkapcsolat minőségét*?

B) Vagy arról van szó, hogy aki kevésbé elkötelezett a párja felé, az a hűséget sem tartja annyira fontosnak, meg a kapcsolatáért sem tesz annyit, hogy az igazán jól működjön?

C) Vagy esetleg az az összefüggés érvényesül, hogy aki csalódott a párjában, vagy rosszul érzi magát a kapcsolatában, az emiatt már kifelé tekinget, és kezdi magában leértékelni a hűséget?

[13] Ami a pszichoszomatikus tünetek viszonylag kis arányát illeti, a szív- és vérnyomásproblémák aránya nagyobb, de azoknak nemcsak pszichés hátterük lehet. A többi pszichoszomatikus tünetnél is így van ez, de ennél különösen.

Könnyen lehet, hogy mind a három feltevés igaz, és egyszerre érvényesülnek, egymást is erősítve, de nem tudni, hogy melyik milyen arányban.

A hűséget legfeljebb közepesen fontosnak tartó házasok között csak 24% volt maximálisan elégedett a kapcsolatával, a maximálisan fontosnak tartók között 65%. A nagyon fontosnak tartók 7%-a volt elégedett legfeljebb közepesen a kapcsolatával, a legfeljebb közepesen fontosnak tartóknak a 32%-a.

A hűséget legfeljebb közepesen fontosnak tartó házasok (5%) között a párjukkal napi egy óránál kevesebbet beszélgetők aránya 47% volt, a nagyon fontosnak tartók között csak 15%.
A hűséget nagyon fontosnak tartó élettársi kapcsolatban élők között a konfliktust békésen megbeszélők aránya 53% volt, szemben az átlagos 51%-kal és a veszekedősöké, verekedősöké 12%, szemben az átlagos 16%-kal.

A hűséget maximálisan fontosnak tartó élettársi kapcsoltban élők 50%-a elégedett maximálisan a kapcsolatával, szemben az átlagos 43%-kal.

Az első házasság esetében válóokként saját hűtlenségüket megnevezők között a nemi életet „bármikor" megengedhetőnek tartók aránya 56% volt. Egyébként a „bármikor" véleményt vallók aránya a 15-61 évesek között 19% volt. Nagyobb életkori csoportokat tekintve a 20-34 évesek között volt a legmagasabb az arány, 24%. Az elváltak között magasabb volt az átlagosnál, 26%, és köztük a 35-49 éves elváltak között 29%, az 50-61 éves elváltak között 24%. Ez utóbbi arányokkal lehet összevetni az 56%-ot.

Megjegyzést érdemel, hogy míg a 35-49 éveseknél a „bármikor" véleményt vallók aránya 21% volt, az e korcsoportba tartozó elváltaknál 29% volt ez az arány. Az 50-61 éveseknél 14% vallotta e vélemény, de az e korcsoportba tartozó elváltaknál már 24% mondotta ezt magáénak.

Akinél házastársa hűtlensége volt a válás oka, ott csak 16% volt a „bármikor" véleményt jelölők aránya.

Akinél a saját hűtlensége volt a válás oka, azoknál 79% volt a 8 vagy több partnert említők aránya.

Akinél a házastárs hűtlensége volt a válás oka, ott 18% volt a 8 vagy több partnert említők aránya.

Általában az elváltak aránya 25%, de akinél volt az első házasságkötése előtt felbomlott élettársi kapcsolat, ott 33%. Ez azt mutatja, hogy növeli a házasság előtti korábbi másik élettársi kapcsolat az utána kötött házasság felbomlásának valószínűségét. Azt nem lehet ennek alapján tudni, hogy ez előzetes szelekció hatása-e vagy hogy mennyire az.

A házasság előtti párkapcsolatok szempontjából a következő négy kategóriát hoztam létre:

1 – nem volt nemi kapcsolata házastársával első házasságkötésük előtt, és rajta kívül mással sem volt,

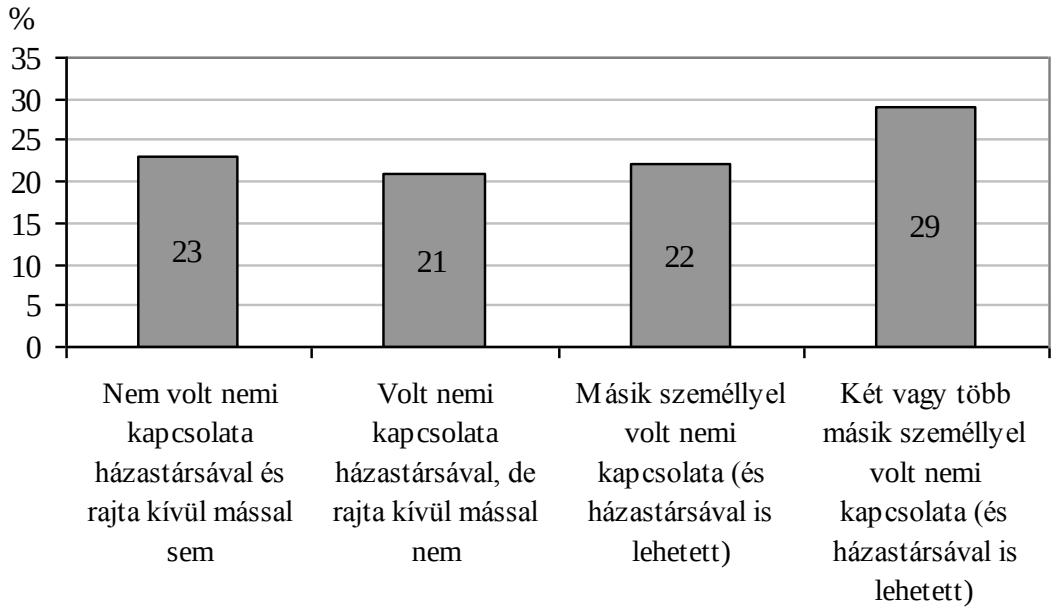
2 – volt nemi kapcsolata házastársával első házasságkötésük előtt, de rajta kívül mással nem volt,

3 – házastársán kívül volt egy másik személlyel nemi kapcsolata az első házasságkötése előtt (házastársával pedig lehet, hogy volt, lehet, hogy nem volt a házasságkötése előtt),

4 – házastársán kívül volt 2 vagy több másik személlyel nemi kapcsolata az első házasságkötése előtt (házastársával pedig lehet, hogy volt, lehet, hogy nem volt a házasságkötése előtt).

E négy kategóriában azok aránya, akiknek felbomlott az első házassága 23, 21, 22 és 29% volt (13. ábra). Ez azt mutatja, hogy az előzetes élettársi vagy LAT kapcsolatok növelik a

válás valószínűségét, de csak azok, amelyek felbomlottak. Ha a leendő házastárssal volt nemi kapcsolata, az láthatólag nem.

Forrás: „Családi kapcsolatok" felmérés.

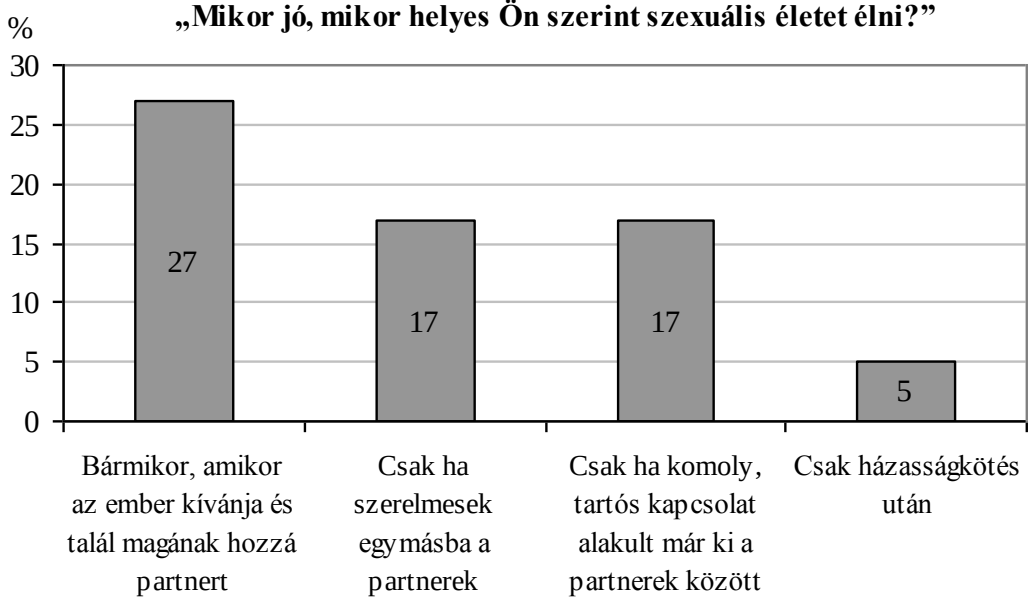
13. ábra Elváltak aránya az első házasságot megelőző nemi kapcsolatok száma szerint, %

Az elváltak aránya még szorosabb összefüggést mutat a nemi élet megengedhetőségéről vallott nézetekkel (14. ábra), mint a házasságot megelőző nemi kapcsolatok számával (13. ábra). Talán az lehet ennek az oka, hogy a korábbi nemi kapcsolatok meglétét a válaszadók régebben, még a házasságkötés előtt érvényesülő nézetei befolyásolták, amelyek a házasság folyamán talán, de nem feltétlenül, még mindig érvényesültek. A jelenleg vallott felfogás időben közelebbi a házassághoz, mint az, amely a házasságkötés előtt érvényesülhetett, ezért valószínűbb, hogy a házasság folyamán is hathatott, például a házastársi hűtlenség előmozdításával. Illetve a nemi kapcsolat egyediségének, a hűségnek a felértékelése elkötelezettebb párkapcsolatra utal, az ilyenben pedig a felek feltehetőleg inkább kímélik egymást konfliktus esetén, mert fontosabb nekik a kapcsolat fennmaradása.

A hipotézis tesztelésével kapcsolatos eredmények összefoglalásaként elmondható, hogy a nem vallásosak között a szexualitás terén vallott szigorúbb/erkölcsös felfogás összefüggött a partnerkapcsolatokban a pozitív konfliktusmegoldási módok nagyobb gyakoriságával. (Így ezt nem lehet a vallásosság hatásának tulajdonítani.) Valószínűnek tűnik, hogy mivel akiknek csak elkötelezett párkapcsolatokban enged meg nemi kapcsolatokat a felfogása, azok megfontoltabban választották meg a jelenlegi párjukat (mint a „bármikor" felfogást vallók), tehát gyakoribb, hogy elég jól összeillenek, ezért eleve ritkábbak a nagyon kiélezett konfliktusok. Mivel a kapcsolatuk gyakrabban elkötelezett, mint a másik („bármikor") felfogást vallóké, ezért ritkábban „engednek meg maguknak bármit", ha konfliktus alakul ki a párjukkal. Ezen hipotetikus magyarázatok tesztelése további kutatások feladata lehet.

Az eredmények alapján az a következtetés is adódik, hogy a több nemi partnerről beszámolók párkapcsolatai rosszabb minőségűek. Néhány biztos és több, kissé bizonytalan eredmény is egyaránt ebbe az irányba mutat. Valószínűnek tűnik, hogy ennek nem csak az

előzetes szelekció lehet az oka olyan értelmében, hogy a párkapcsolatok minőségét a rosszabb párkapcsolatokba előzetesen kiválogatódók pszichés problémái rontanák. Az ilyen problémák ugyanis viszonylag ritkának mutatkoztak, főként a viszonylag fiatalabbak között, míg a párkapcsolati viselkedést befolyásoló erkölcsi felfogás változása generációról generációra erőteljes, és különösen a fiatalabb generációkban érvényesülő, gyakori tényező. Ezért utóbbi hatásával, mint okkal is reálisnak látszik számolni.

Forrás: „Családi kapcsolatok” felmérés.

14. ábra A valaha is házasságot kötöttek (és nem özvegyek) között az elvált családi állapotúak aránya a nemi élet megengedhetőségéről vallott nézetek kategóriáiban, %

A párkapcsolatban a hűség leértékelése összefüggött a párkapcsolat rosszabb minőségével. A hipotézis mellett, hogy a hűtlenség rontja a párkapcsolat minőségét más magyarázatok is adhatók erre. Ezek a tényezők a gyakorlatban egymást is erősíthetik. Mértékük, szerepük, egymáshoz való viszonyuk tisztázása további kutatások tárgya lehet.

A hűség leértékelése és a nemi élettel kapcsolatos nézetek engedékenysége pozitívan függtek össze a válás gyakoriságával. A házastársi hűtlenség szerepét és a pár tagjai egymás iránti elkötelezettségének mértékét tételezhetjük fel lehetséges közvetítő tényezőkként. Egy kutatás (Billingham, 1987) kimutatta, hogy minél alacsonyabb az elköteleződés szintje egy kapcsolatban, annál hajlamosabbak a felek verbális és fizikai erőszak alkalmazására a konfliktusok kezelésében.

A hedonista gondolkodásmód és az erkölcsi ambivalencia (időnként általa helytelennek vagy veszélyesnek tartott dolgot szokott tenni) az átlagosnál nagyobb mértékben van jelen azoknál, akik időnként pornót szoktak nézni. Ezek egyre gyakoribbá váltak a nemi partnerek nagyobb addigi számával összefüggésben is. Mindez azt sejteti, hogy a pornót nézők között az átlagosnál kisebb lehet a partner iránti elkötelezettség és nagyobb a hűtlenségre való készség. A fiatal párok között a párkapcsolati konfliktusaik kezelésével való elégedettség fordítottan arányos volt az addigi partnerszámmal is és a pornográfia nézésével is.

Így valószínűnek tűnik, hogy mivel a magasabb partnerszám, a pornográfia nézése és a párkapcsolati konfliktusok rossz kezelése összefüggnek, az elköteleződés hiánya lehet közöttük az összekötő kapocs a valóságban. Azt nem mutatta ugyan ki az idézett felmérés, hogy a pornó nézése nemcsak kifejezte a hűtlenségre vagy partnerváltogatásra hajló gondolkodásmódot, illetve az elkötelezettség hiányát, hanem erősítette is. (Ilyen ok-okozati hatásokat egy egyszeri, keresztmetszeti vizsgálattal általában nehéz kimutatni, még ha ott is vannak.)

Viszont érdemes megfontolni, hogy a szexualitás különösen intim, ugyanakkor általában mindenkire nagy hatással levő, területe az emberi életnek. A pornográfia általában nem két házas fél közötti szerető és elkötelezett párkapcsolat bemutatását jelenti, nem ilyesmi a célja. A tartalma általában személytelen szexuális kapcsolat (Flood, 2009), emellett gyakran különböző perverziók. Nyilván az ilyenek szellemi tartalma, üzenete nem a szeretetteli és monogám párkapcsolatról szól. Így a pornográfia által terjesztett felfogások ellentétesek a párkapcsolat, a család fenntartásához szükséges értékekkel. Logikus, hogy az ilyen értékeket sugalló, ugyanakkor a nézőre jelentős hatással levő filmek (vagy képek) rendszeres nézése befolyásolja az azokat nézők gondolkodásmódját, és így távolodnak a szeretetteli és monogám párkapcsolat eszményétől és közelednek a hűtlenség vagy partnerváltogatás gondolatához (esetleg valamilyen bizarr, és valószínűleg pszichésen szintén igencsak rossz hatású perverzióhoz).

A pornót gyakran nézők szexuális igényei is irreálisak lehetnek a pornó hatására, bizonyára ez is szerepet játszik abban, hogy a partnerükkel kevésbé elégedettek, mint azok, akik nem szoktak pornót nézni. Igaz, hogy ennek a fordítottja is elképzelhető magyarázatként, hogy a partnerükkel kevésbé elégedettek gyakrabban néznek pornót. Ebben az esetben a pornó nézése egyfajta vészjel is lehet a partner számára. Nyilván szerepet játszik ez abban, hogy aggodalmat, bizonytalanságot kelt ez a tevékenység a pornót nézők partnereiben, akik ilyenkor joggal érezhetik úgy, hogy szexuális szempontból mintegy lenézi őket a partnerük.

A partnerkapcsolat nem megfelelő alakulásának csak jelzője és talán egyfajta „fájdalomcsillapítója" lehet ilyen esetben a pornográfia, de nem a gyógyszere. Sőt, az, hogy a pornót néző fél (általában a férfi) a szexualitás tekintetében idejét, figyelmét a korábbinál nagyobb mértékben fordítja erre, az az addiginál még kevésbé teszi lehetővé, hogy a párkapcsolata, vagy ezen belül a párja felé irányuló szexuális kapcsolata javításával törődjön.

8. hipotézis: *A játékszenvedély, alkoholizmus, pornófüggőség, promiszkuitás, szexuális hűtlenség az átlagosnál gyakrabban vezet pszichoszomatikus betegségekhez, álmatlansághoz, saját maga vagy gyermeke szorongásához és öngyilkossági kísérlethez.*
(Gordon, 2004).

Eredmények:

Aki gyakrabban játszik számítógépes játékokat, az ritkábban aggódik. A legfeljebb ritkán aggódók aránya 42, 47, 58 és 63% volt a számítógépes játékokat játszók kategóriáiban a gyakoriság növekedése szerint.

Aki gyakrabban játszik számítógépes játékokat, az ritkábban alszik rosszul. Akinél a rosszul alvás soha vagy szinte soha nem fordul elő, azok között a legalább mérsékelten gyakran számítógépes játékokat játszók aránya 23%, akik között rossz alvás ritkán előfordul, azok között 15%, és akik gyakran vagy szinte mindig rosszul alszanak, azok között a legalább mérsékelten gyakran számítógépes játékokat játszók aránya már csak 10%. Megfordítva, 63,

72 és 80% a számítógépes játékokat soha nem játszók aránya a rossz alvás gyakoriságának hasonlóképpen növekvő fokozatai szerint.

Ugyanez volt tapasztalható a 35 év alattiaknál is, tehát nem tűnik életkori hatásnak. Iskolai végzettség szerint csak a legfeljebb 8 osztályt végzetteknél volt egyértelműen szignifikáns az eredmény. Ott is a már tapasztalt összefüggés adódott.

Három településtípuson – mindenhol, kivéve a fővárost – szignifikáns volt az eredmény. (Mindenhol az ismert összefüggés adódott, kivéve a megyeszékhelyeket, ahol U alakú, bár szintén lényegében ilyen az összefüggés a számítógépes játszás gyakorisága és a rossz alvás között.)

Amikor egyszerre vettük figyelembe a településtípust és az iskolai végzettséget, akkor azt tapasztaltuk, hogy a legfeljebb 8 osztályt végzetteknél egyértelműen pozitív volt a hatás, a középiskolát végzetteknél többnyire nem volt szignifikáns, de ahol volt, ott pozitív volt (megyeszékhelyeken), viszont szakmunkásképzőt végzetteknél (városokban) és felsőfokú végzettségűeknél (Budapesten és megyeszékhelyeken) U alakú összefüggések adódtak. Tehát itt a sok játszásnak is volt negatív hatása[14].

A több internetezés jobb alvással jár, a kevesebb rosszabbal. Ez így volt a 35 év alattiak között is, és általában a településtípusok és iskolai végzettség minden mérhető kategóriájában is.

A gyakran internetezők között gyakoribb volt, hogy ritkán aggódnak, és ritkább az, hogy gyakran.

A szerencsejátékot (bármikor) játszók 11%-ánál fordul elő emésztőrendszeri probléma, a nem játszók 5%-ánál. Pearson értéke 0,065, tehát már nem teljesen biztos összefüggés.

Általában is, és a 35 fölöttiek között is, a mérsékelten ivóknak (havonta néhányszor vagy 1-2 havonta) volt a legkevesebb szív- és vérnyomásproblémájuk. A legtöbb azoknak volt, akik egyáltalán nem isznak alkoholt, míg a gyakran ivóknál (naponta vagy hetente többször) közepes mértékű volt az ilyen problémák aránya[15].

A naponta ivók között az átlagosnál több a soha nem és a gyakran aggódó. 15% a 9%-kal, és 26% a 18%-kal szemben. A soha nem ivók között csak a gyakran aggódó több: 26% a 18%-kal szemben.

A naponta ivók lényegesen jobban, a soha nem ivók valamivel rosszabbul alszanak az átlagosnál (ugyanis az arányok alakulása ilyen).

Berúgás aránya az elmúlt évben: Akiknél volt ilyen, ott ritkább volt a szív- és vérnyomásprobléma, valamint az aggódás, mint akiknél nem volt.

A pornót legalább néha nézőknél 37% mondta, hogy (az első vagy egyetlen) gyermeke fél valamitől, akik soha nem néznek, ott csak 25%. Az összefüggés a várt irányú. A férfiak esetében ezek az arányok az „igen”-nél 29%, a „nem”-nél 22% (Pearson 0,060, az összefüggés kicsit bizonytalan), míg a nők esetében utóbbi arányok 50 és 25% (Pearson: 0,000, az összefüggés biztos). A férfiaknál némileg bizonytalan az összefüggés, nőknél viszont egyértelmű és erős.

A 35-49 éveseknél 20 és 43% a félős gyermekek aránya, a „nem” és „igen” esetében (Pearson: 0,000, biztos összefüggés). Elmondhatjuk, hogy a 35-49 éveseknél, az átlagosnál

[14] Talán a legfeljebb 8 osztályt végzetteknek és középiskolát végzetteknek a bizonytalan munkapiaci vagy egzisztenciális helyzetük miatt lehet inkább szükségük erre. A másik két kategória esetében viszont a túl sok játék számukra már szembemegy az életük egyéb kötelezettségeivel, és emiatt van bennük több feszültség.

[15] Lehet, hogy ez utóbbi inkább orvosi, biokémiai és népegészségügyi kérdés, semmint pszichés vagy szociológiai jellegű.

erősebb az összefüggés (és valószínűleg a 20-34 évesek gyermekei között tapasztaltnál is erősebb). Magyarázat lehet, hogy a viszonylag idősebb szülők gyermekei is átlagosan idősebbek, és előlük a szülők már valószínűleg kevésbé rejtegetik az ilyen filmeket (talán azt is kevésbé tiltják, hogy maguk is nézzenek ilyeneket) és ezért ezek tartalma gyakrabban okoz szorongást. Több ok magyarázhatja azt, hogy főként a nőknél bizonyult erősnek az összefüggés. Elképzelhető, hogy a pornó gyakori nézése miatt az anya nem egyszer talán elhanyagolhatja a gyermekét, illetve mivel a gyermekek általában erősebben kötődnek az anyjukhoz, érzékenyebben érinti őket az, ha az anyjukat vonja el tőlük valami gyakorta, mint ha az apjukat. Az is lehet, hogy mivel az anyjukkal szorosabb a kapcsolatuk, a pornó kevésbé van tőlük elzárva, vagy inkább felkelti az érdeklődésüket, esetleg nagyobb hatást gyakorol rájuk az, amit látnak belőle, ha az anyjuk néz pornót, mint ha az apjuk.

Úgy tűnik, hogy az összes gyermek mintegy 5-6%-a első sorban vagy kifejezetten a pornó miatt szoronghat, vagy legalábbis az ő esetükben tűnik úgy, hogy szoros összefüggés van e tényezővel. A pornót néző szülőknél 37% a félős gyermekek aránya (szemben a nem nézőkkel, ahol 25%), és e gyermekek egyharmadánál (a pornót néző szülők gyermekeinek mintegy nyolcadánál) főként a pornó, vagy valamilyen ahhoz kapcsolódó tényező okozhatja a szorongást[16].

A leggyakoribb a szív- és vérnyomásprobléma azoknál, akiknek egy partnerük volt (30%). Ennél ritkább azoknál is, akiknek több volt (18-21%), és azoknál is, akiknek nem volt (14% - nyilván zömmel fiatalok). A 35 év felettiek között a szív- és vérnyomásproblémák aránya csökken a partnerszám növekedésével. (40, 40, 31, 29, 30, 23% a nemi partnerek számának növekvő kategóriáiban). Mind általában, mind az idősebbeknél magyarázat lehet talán az, hogy a több partneresek ziláltabb életet élnek vagy negatívabbak a körülményeik, ezért nem tudtak „megállapodni" egy sikeres házasságban, és ezért a körükben nagyobb a halandóság. Így azért lenne közöttük kisebb a szív- és érrendszeri problémásak aránya, mert a hiányzók, akik miatt kisebb az arány már meghaltak a felmérés idejére.

A partnerrel még sosem rendelkezők aggódnak a legkisebb arányban. A többiek közül a 8 vagy több partneresek között valamivel nagyobb az átlagosnál a sosem aggódók aránya, 14% az átlagos 8%-kal szemben.

Az egyik lehetséges magyarázat a „kihalás", mint az előző tapasztalatnál.

Az is elképzelhető, hogy az átlagos életkor növekedésével kiválogatódnak a legmagabiztosabbak, akik hódítanak, nyernek (jónéhány partnert megszerezve maguknak) és ezzel arányban egyre kevésbé izgulnak azon, hogy valamit esetleg nem tudhatnak elintézni maguknak.

Egy további lehetőség, hogy a leginkább felelősségteljes gondolkodásúak a leginkább aggódósak is, és talán éppen az átlagosan felelősségteljes gondterheltek és a „kalandorok" válnak el mindinkább élesen egymástól az életkor növekedésével?

Tehát a 3 lehetséges magyarázat szerint azért egyre kisebb a gondterheltek aránya a magasabb partnerszámúak között az életkor növekedésével, mert vagy egyre magabiztosabbá váltak, vagy egyre felelőtlenebbé, vagy, mert szó szerint kihaltak, belehaltak a zavaros viszonyaikba és csak a „gondosak" maradtak meg.

Legfeljebb 8 osztályt végzetteknél és felsőfokú végzettségűeknél U alakú volt az összefüggés, de másként, éppen ellentétesen. A 8 osztályt végzetteknél a kevés partneresek

[16] Nem sikerült azt a hipotetikus magyarázatot alátámasztó szignifikáns összefüggést találni, hogy a pornót néző szülőknél rossz lenne a szülők kapcsolata, és a gyermek valójában a szülei konfliktusai miatt szorongana, nem a pornó miatt. Így ez nem tűnik valószínű magyarázatnak.

voltak erősen aggódósak, és a sok partneresek kevéssé, míg felsőfokú végzettségűeknél a kevés partneresek voltak nyugodtabbak, és a sok partneresek szorongók. Középiskolát végzetteknél az 1 és a 8 vagy több partneresek a felsőfokú végzettségűekre hasonlítottak, a 2 partneresek a legfeljebb 8 osztályt végzettekre.

Elképzelhető, hogy a legfeljebb 8 osztályt végezetteknél a felelősségteljesebbeknek van csak kevés partnere és ők jobban felfogják a hétköznapi, pl. megélhetési gondokat, míg a sok partnereseknél talán egy felelőtlen, sodródó, „ahogy lesz, úgy lesz" hozzáállás érvényesül, és mivel keveset gondolkodnak, a gondjuk is kevesebb.

Ugyanakkor a felsőfokú végzettségűeknél talán az adódik, hogy itt a hétköznapi gondok kevésbé erőteljesek, és inkább az okoz feszültséget, ha valaki a saját környezete normáinak nem igazán tud megfelelni. Itt pedig a „rendezett élet" az eszmény, amivel kevéssé fér össze a sok partner.

Az is lehet, hogy a több partner az egymást követő szakítások révén tényleg növeli a csalódottságot, szomorúságot, bizalmatlanságot, a hipotézisnek megfelelően és így oka a feszültségnek.

Egy másik lehetőség, hogy a feszültség csak közös ok révén van kapcsolatban a sok partnerrel, nem annak a következményeként. Talán rossz családi háttér vagy (részben helytelen erkölcsi felfogás miatt is) szerencsétlenül alakuló életút következménye lehet mindkettő.

Sokkal nagyobb a jól alvók aránya a 0 partneresek és valamivel nagyobb a 8 vagy több partneresek között, mint az átlag. Az 1 partneresek kicsit rosszabb alvók az átlagosnál.

A hipotézis csak kis részben igazolódott. A pornót nézők gyermekeinél gyakoribb volt a szorongás, mint azokénál, akik nem néznek. Gyenge, bizonytalan összefüggés mutatott a szerencsejátékot játszók gyakoribb szorongására. Ugyanakkor a hipotézissel szemben a szorongás ritkább volt az átlagosnál a gyakran internetezők vagy számítógépes játékokat játszók között. A naponta ivók között több volt az átlagosnál a soha nem és a gyakran aggódó. Az alkoholfogyasztás nagyobb mértéke a szorongás és alvászavarok mértékét csökkentette, valamint a szív- és érrendszeri panaszokét is (utóbbit főként a „mérsékelt ivás").

A több korábbi nemi kapcsolat, illetve partner a szorongók kisebb arányával járt együtt. Ennek több lehetséges magyarázata elképzelhető[17], amelyeket későbbi kutatások tesztelhetnek. Ugyancsak későbbi kutatásokra vár az utóbbi eredmény iskolai végzettséggel való bonyolult összefüggései hátterének feltárása is.

9. hipotézis *A partnerek közötti kommunikáció, kapcsolat elhanyagolása, a konfliktusok agresszív kezelése, a kapcsolattal való elégedetlenség, a válási szándék és a válás az átlagosnál gyakrabban vezet pszichoszomatikus betegségekhez, álmatlansághoz, saját maga vagy gyermeke szorongásához, valamint gyermeke iskolai teljesítményének csökkenéséhez.* (Choi, 2008; Coyne, 2001; Johnson, 2002; Kiecolt-Glaser, 2001; Overbeek, 2006; Proulx, 2007; Sigle-Rushton, 2005; Stroschein, 2005; Sun, 2002; Whisman, 2006; Wood, 200.7)

Eredmények:

[17] Talán azért egyre kisebb a gondterheltek aránya a magasabb partnerszámúak között az életkor növekedésével, mert idővel egyre magabiztosabbá váltak, vagy azért, mert talán egyre felelőtlenebbé. Végül elképzelhető, hogy eredetileg éppen a sok nemi kapcsolatot átélők között volt magasabb a szorongók aránya, de az ilyenek körében az idő előtti halandóság is magasabb volt, és így viszonylag magasabb életkorban azért már csak kevesebb közöttük a szorongó, mint a kisebb partnerszámúaknál, mert a magasabb partnerszámú szorongók már korábban meghaltak.

Említésre méltó korábbi kutatási eredmények a hipotézissel kapcsolatban, hogy a házassági konfliktus növelte a depresszió gyakoriságát (Choi, 2008), 3,7-szeresére növelte a nagyivás kialakulásának kockázatát (Whisman, 2006), az alkoholizmus mellett más pszichés problémák kialakulásának a valószínűségét is növelte (Overbeek, 2006) és az öngyilkossági kísérletekét is (Kaslow, 2000). Szívbetegeknél a betegség súlyossága és az életben maradásuk valószínűsége összefüggött a házasságuk minőségével (Coyne, 2001). Több vonatkozásban szorosan összefüggött a rossz egészségi állapot a házassági konfliktussal (Kiecolt-Glaser, 2001).

A később elváló szülők gyermekeinek az intellektuális teljesítménye a válás előtt is és a válás után is folyamatosan romlott. Az önbecsülésük viszont a válásig csökkent, onnan megint növekedett (Sun, 2002). A később elváló szülők gyermekeinél már a válás előtt nagyobb volt a szorongás és a depresszió, valamint az antiszociális viselkedés szintje az átlagosnál. Utóbbi nem nőtt a válás után, de a szorongás és a depresszió szintje igen (Stroschein, 2005). Az elváló vagy különváló felnőttek pszichés egészsége már a válás előtt rosszabb volt az átlagosnál, de a válás után tovább romlott (Wade, 2004).

A 2009-es "Családi kapcsolatok" felmérésünk eredményei szerint az elváltak között jóval kevesebb a „gyakran” aggódó, mint az együtt élő házasok között (29% szemben a 41%-kal), viszont valamivel több a „soha nem” (10 és 6%) és jóval több a „mindig vagy szinte mindig” aggódó (26 és 17%).

Az elváltak és a házasok aggódásának mértéke mindegyik iskolai végzettségi kategóriában hasonlóan alakult: A 8 osztályt (legfeljebb 8 osztályt) végzettek között 32 és 41% a „gyakran”, 11 és 9% a „szinte soha”, és 36 és 25% a „szinte mindig” aggódók aránya elváltakra, illetve házasokra. Ugyanezek az arányok a szakmunkásképzőt végzetteknél: 22 és 37% a „gyakran” aggódóknál, 47 és 44% a „szinte soha” plusz a „ritkán” aggódóknál, valamint 31 és 20% a „szinte mindig” aggódóknál. A középiskolát végzetteknél: 34 és 48% a „gyakran” aránya, 45 és 39% a „szinte soha” plusz a „ritkán” aránya, és 21 és 13% a „szinte mindig” aránya. Az egyetemet vagy főiskolát végzetteknél 27 és 36% a „gyakran” aránya, 57 és 52% a „szinte soha” plusz a „ritkán” aránya, és 17 és 13% a „szinte mindig” aránya.

Kor szerint tekintve a tizenévesektől a 45-59 évesekig meredeken, de lassulva nő a legalább gyakran aggódók aránya, majd némileg csökken.

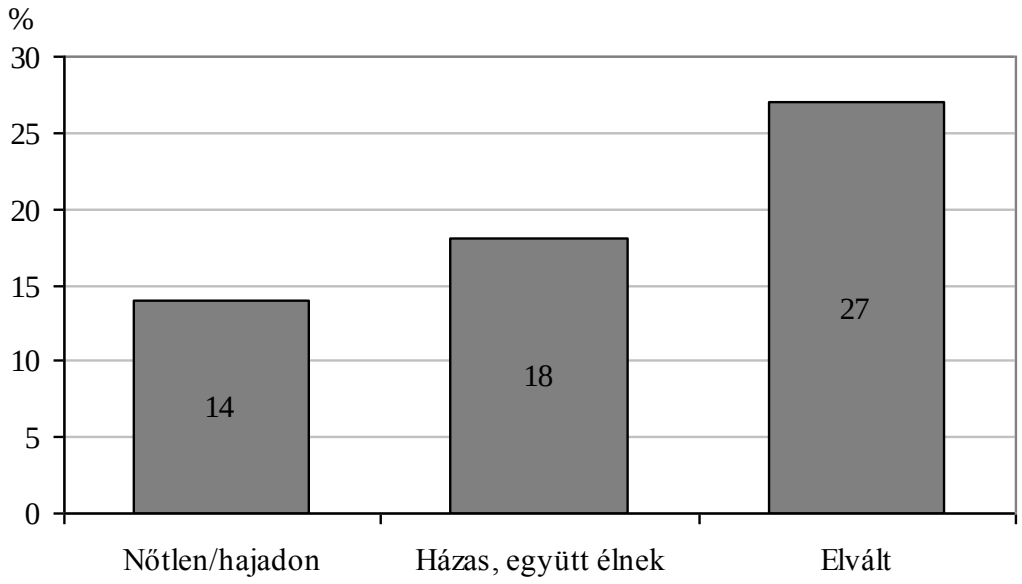
Az egyes korkategóriákon belül 20-34 éveseknél még csak a „8 osztályt végzettek” kategóriája szakad el a többitől, mert ott jóval nagyobb a gyakran aggódók aránya, mint a szakmunkásképzőt végzetteknél. A másik három iskolai végzettségi kategória között ilyen szempontból kicsi a különbség. Az ennél idősebbek között viszont minden iskolai végzettségi kategória között nagyok a különbségek.

A „szinte mindig” aggódók aránya a 35–49 évesek között családi állapot szerint a következőképpen alakult: nőtlen/hajadon esetében 14%, házas/együttélők esetében 18%, az elváltak esetében pedig 27% (15. ábra).

A „nőtlen, hajadon” kategóriába tartozók kevésbé aggódósak még az együtt élő házasoknál is. Ez különösen így volt a „8 osztályt végzettek”-nél és a „középiskolát végzettek"-nél. A szakmunkásképzőt végzetteknél inkább enyhe polarizálódás volt megfigyelhető (kicsit több a „szinte soha” és „szinte mindig” aggódó köztük, mint az együtt élő házasoknál). Az egyetemet vagy főiskolát végzetteknél pedig csak a „szinte soha” és a „ritkán” terén volt különbség: az előbbi a még nem házasoknál, utóbbi a házasok esetében volt gyakoribb.

Mindez talán főként korhatás lehet, mert a nőtleneket és hajadonokat még többnyire a szüleik tartják el, nem kell annyira félniük pl. a munkanélküliségtől és általában nem nekik

kell eltartaniuk másokat. Az idős korral járó betegségek és a miattuk való aggodalom se nagyon lehet rájuk jellemző. Lehet, hogy a sajátos minták a legfeljebb 8 osztályt végzetteknek és a középiskolát végzetteknek az átlagosnál valamiképpen rosszabb helyzetére utalnak.

Forrás: „Családi kapcsolatok” felmérés.

15. ábra A „szinte mindig” aggódók aránya a 35–49 évesek között családi állapot szerint, %

Az elváltak között jóval nagyobb a gyakran vagy szinte mindig rosszul alvók aránya, 41%, mint az együtt élő házasok között, ahol 31%. Az özvegyek között még nagyobb, 52%, míg a nőtlenek vagy hajadonok között csak 18%.

Ugyanez volt a helyzet a 20-34 évesek között – 46 és 21% – és a 45-59 évesek között is, ahol 45 és 31% volt a két arány.

A legalább gyakran rosszul alvók aránya a „nőtlen, hajadon” kategóriában 17% volt a fiatalabbak és 30% volt az idősebbek között.

Vagyis a legalább gyakran rosszul alvók aránya az "elváltak és külön élő házasok" (e két kategóriát egybevéve), az "együtt élő házasok", valamint a "nőtlenek vagy hajadonok" között 50, 21 és 17% volt a fiatalabbak és 47, 31 és 30% volt az idősebbek között. Látható, hogy főleg az "elvált és külön élő házasok" családi állapot kedvezőtlen hatású a rossz alvás szempontból. A „nőtlen, hajadon” kategória előnye e tekintetben viszonylag kicsi, és az is csak a fiatalabbak között mutatkozik meg.

Az öngyilkossági kísérletek tekintetében az „igen” aránya (tudniillik „valaha is volt-e” öngyilkossági kísérlete) 11% volt az elváltaknál és 7% az együtt élő házasoknál.

Akik egy óránál kevesebbet beszélgetnek a párjukkal naponta, azok között 42% mondta, hogy első gyermeke fél valamitől, akik többet beszélgetnek azok között csak 25-31% mondta ezt. Pearson értéke 0,205. Így ez az összefüggés már meglehetősen bizonytalan.

A párjukkal napi egy óránál kevesebbet beszélgetők között a legalább gyakran rosszul alvók aránya 40% volt, szemben az átlagos 30%-kal. Ugyanez az arány csak 21% volt azoknál, akik napi 2-3 órát beszélgetnek a párjukkal, és 34% (a harmadik legmagasabb) azoknál, akik napi több mint 5 órát.

A korkategóriák közül csak az 50-61 éveseknél volt szignifikáns az összefüggés a rosszul alvás és a beszélgetés mennyisége között. Náluk a gyakran rosszul alvók átlaga nagyobb, mint a vizsgált népesség egészében, 35%. Itt is hasonló tendencia látható, mint a teljes népességnél: 52% a rosszul alvók aránya a párjukkal legkevesebbet beszélgetőknél, 25% azoknál, akik napi 2-3 órát és 43% azoknál, akik a legtöbbet beszélgetnek. U alakú az összefüggés a beszélgetés mennyisége és a rosszul alvás között.

A népesség égészére vonatkozóan a rosszul alvás és a beszélgetés mennyisége közötti kapcsolatot főként az idősebbek között tapasztalt összefüggés határozta meg, ugyanis a többi korcsoportnál ezen összefüggés nem volt szignifikáns.

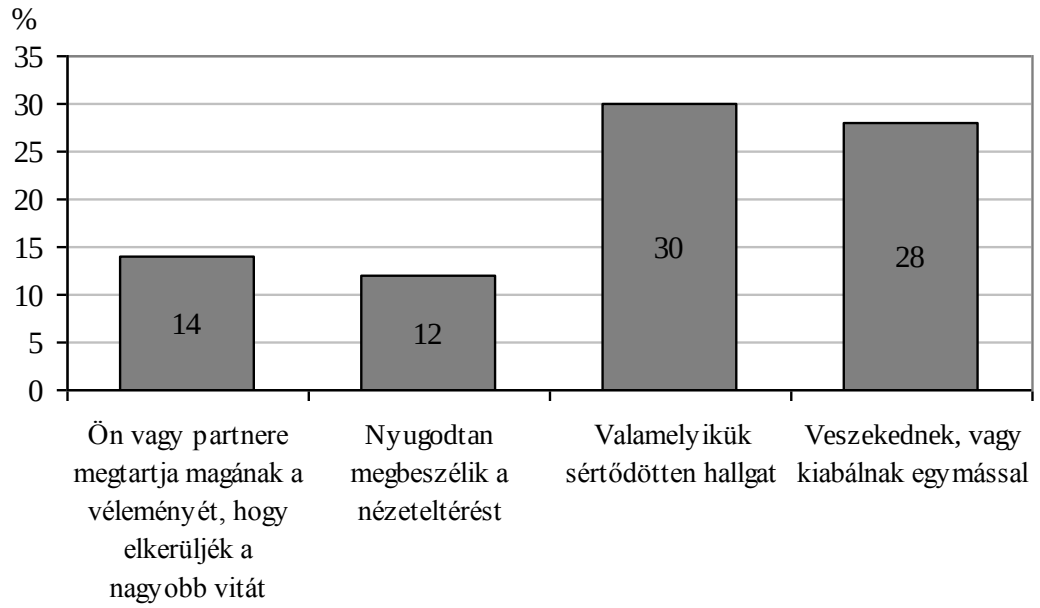
Az asztmásoknál 44% volt a „nyugodtan megbeszélik a nézeteltérést" aránya és 36% a „valamelyikük sértődötten hallgat" lehetőségé. Amíg a nem asztmásoknál ugyanezek 56% és 21%. Ennek ellenére Pearson értéke 0,235, vagyis az összefüggés bizonytalan.

Akik „nyugodtan megbeszélik" a párjukkal való konfliktust ott 5%-uknak van emésztőrendszeri problémája, akik veszekednek, ott 15%-nak.

Akik „nyugodtan megbeszélik" a párjukkal való konfliktust ott 25%-uknak van vérnyomásproblémája, akik veszekednek, ott 31%-nak.

Ez korkategóriák szerint csak a 35-49 éveseknél volt statisztikailag megfelelően elemezhető. Itt a szív- vagy vérnyomásproblémák átlagos aránya 21%. Azoknál, akik megtartják maguknak a véleményüket 32%, a veszekedősöknél, verekedősöknél 30% (de az esetszám csak 8 fő), a nyugodtan megbeszélőknél 20%, azoknál, ahol egyik fél sértődötten hallgat, ott 17% (de az esetszám csak 12 fő).

A nyugodtan megbeszélőknél és a véleményüket megtartóknál a „szinte mindig" aggódók aránya 12 és 14%, a veszekedőknél és a sértődötten hallgatóknál 28 és 30% (16. ábra).

Forrás: „Családi kapcsolatok" felmérés.

16. ábra A „szinte mindig" aggódók aránya a párkapcsolati konfliktusok jellemző megoldási módjainak kategóriáiban, %

Akik nyugodtan megbeszélik, és akik megtartják a véleményüket, azoknál 28% a legalább gyakran rosszul alvók aránya, a sértődötten hallgatóknál 36%, a veszekedő vagy verekedőknél 48%. A nyugodtan megbeszélőknél 6%-nak volt már öngyilkossági kísérlete, a veszekedőknél vagy verekedőknél 13%-nak (de utóbbiaknál esetszám csak 9 fő).

Ahogyan az várható volt, a nyugodtan megbeszélők sokkal elégedettebbek a konfliktusmegoldási módokkal, mint a veszekedők, a többiek a kettő között vannak.

A konfliktusmegoldási módjaikkal maximálisan elégedett, eléggé elégedett és legfeljebb közepesen elégedettek aránya 42, 35 és 22% volt. E három csoportban az emésztőrendszeri problémák aránya 5, 6 és 13%.

A szív és vérnyomásproblémák tekintetében csak a párkapcsolati konfliktusaik megoldási módjával „egyáltalán nem” elégedettek kicsi (2,2%-os) csoportja vált el élesen a többitől, ahol e kis csoportban a szív- és vérnyomásproblémások aránya 70% volt (n=14), míg az átlag esetében ez 27% volt. P: 0,000.

A legfeljebb ritkán aggódók között a konfliktusmegoldási módjaikkal "maximálisan elégedett", "eléggé elégedett" és "legfeljebb közepesen elégedett"-ek aránya 48, 41 és 34% volt. Ugyanezen arányok a „szinte mindig” aggódók" között 15, 17 és 22% volt.

A legfeljebb 8 osztályt végzetteket elemezve a legfeljebb ritkán aggódók között a konfliktusmegoldási módjaikkal "maximálisan elégedett", "eléggé elégedett" és "legfeljebb közepesen elégedett"-ek aránya 42, 33 és 20% volt. Ugyanezen arányok a „szinte mindig” aggódók" között 22, 26 és 30% volt.

Az egyetemet vagy főiskolát végzetteket elemezve a legfeljebb ritkán aggódók között a konfliktusmegoldási módjaikkal "maximálisan elégedett", "eléggé elégedett" és "legfeljebb közepesen elégedett"-ek aránya 48, 54 és 51% volt. Ugyanezen arányok a „szinte mindig” aggódók" között 11, 13 és 16% volt.

Elképzelhető, hogy a legfeljebb 8 osztályt végzettek kategóriájában az átlagosnál sokkal rosszabb anyagi helyzet miatt hevesebbek a párkapcsolati konfliktusok, és mind ezek, mind a rossz anyagi helyzet lehet a háttere a nagyobb fokú aggódásnak. Bár ugyanolyan jellegű összefüggés jött ki a legfeljebb 8 osztályt végzetteknél, mint az egyetemet vagy főiskolát végzetteknél, mégis az aggódók aránya magasabb, és arányuk növekedése is magasabb volt a legfeljebb 8 osztályt végzetteknél, mint az egyetemet vagy főiskolát végzetteknél. (A skála másik végéről pedig a fordítottja mondható el.) Ennek alapján a feltevés valószínűbbnek tűnik, mint az ellenkezője. Ezt a kérdést további kutatás vizsgálhatná alaposabban.

Akik maximálisan elégedettek a párkapcsolati konfliktusaik kezelésének a módjával, azok között 27% szokott legalább gyakran rosszul aludni, akik legfeljebb közepesen elégedettek a párkapcsolati konfliktusaik kezelésének a módjával, azok között 38%.

7, 6 és 8% volt az öngyilkosságot valaha is megkísérlők aránya a kapcsolatukkal maximálisan, eléggé és közepesen elégedettek között. A nem vagy egyáltalán nem elégedetteknél viszont összesen 18% (n=8).

Egyrészt lehet, hogy nem merült föl a kérdezett partnerkapcsolatában az elmúlt egy év folyamán a válás gondolata. Másrészt lehet, hogy egyikőjük gondolt rá. Végül pedig lehet, hogy vagy mindketten gondoltak rá, vagy (lényegében) már válófélben is vannak. E három lehetőség aránya átlagosan 89, 6 és 5% volt általában a válaszadók között. Azoknál, akik konfliktus esetén megtartják maguknak a véleményüket 89, 9 és 3% voltak ezek az arányok, a nyugodtan megbeszélőknél 95, 3 és 2%, a sértődötten hallgatóknál 79, 12 és 8%, végül a veszekedőknél 63, 16 és 21%.

A gyakran veszekedők kapcsolatai rendkívül bomlékonynak bizonyulnak. Ugyanakkor valószínűleg már közel kerülnek a felbomláshoz, mire odáig jut a kapcsolat, hogy rendszeresen veszekednek a felek. Kérdés, hogy a veszekedés mennyiben ok, mennyiben tünete valamilyen megoldani, feldolgozni nem tudott problémának. Utóbbi esetben egy (vagy több) ilyen háttérprobléma lehet a veszekedésnek is és a kapcsolat felbomlásának is a közös oka.

A válófélben levő férfiakról tűnik úgy, hogy szerintük „nem fél a gyerek". A nőknél egyébként is magasabb a kérdezett szerint félős gyermekek aránya[18].

A válás közelében levőknél 36% a szinte mindig aggódók aránya, ahol egyikük gondolt a válásra ott 29% a szinte mindig aggódók aránya, a többieknél 16% a szinte mindig aggódók aránya (P: 0,027). Iskolai végzettség szerint tekintve csak a szakmunkásképzőt végzetteknél volt ez mérhető, ahol a válás közelében levőknél 50%-nak (n=8), ahol az egyikük gondolt a válásra ott 36%-nak (n=9) és a többieknél 17%-nak adódott a szinte mindig aggódók aránya. Életkor szerint pedig lényegében csak a 35-49 éveseknél volt ez mérhető, ahol 38% (n=9), 36% (n=8) és 16% voltak az arányok.

Az együtt élő házasoknál 17%, az elváltaknál 26% volt a szinte mindig aggódók aránya. Ugyanezek az arányok a legfeljebb 8 osztályt végzetteknél 25 és 36%, szakmunkásképzőt végzetteknél 20 és 31%, középiskolát végzetteknél 13 és 21% (n=9) és az egyetemet vagy főiskolát végzetteknél 13 és 17% (n=5). Ugyanezek az arányok a 20-34 éveseknél 9 és 47% (n=7), a 35-49 éveseknél 18 és 27% és az 50-61 éveseknél 20 és 20%.

6% volt a szinte mindig rosszul alvók aránya azoknál, akiknél nem merült föl a válás, 6%, és 24% (n=11) azoknál, akiknél az egyik félnél fölmerült, illetve akiknél már a válás határán vannak. Tehát utóbbiak esete különül el élesen.

6% volt öngyilkosságot valaha megkísérlők aránya ott, ahol nem merült föl válás gondolata az előző egy év folyamán, és 16% ott, ahol fölmerült.

Együtt élő házasoknál 28% volt a félős gyermekek aránya az életük folyamán legfeljebb 2 nemi partnert és 34% a minimum 4-et említőknél. Pearson értéke 0,081, az összefüggés kissé bizonytalan.

Az együtt élő házasoknál a pornót soha nem nézők gyermekei 26%-ban, a legalább néha nézőké 37%-ban féltek valamitől.

A hipotézis lényegében beigazolódott. Az elváltak között gyakoribb az aggódás, a rossz alvás és az öngyilkossági kísérlet, mint a házasok között. Gyakoribb a rossz alvás azok között, akik napi átlagban kevesebbet vannak együtt kommunikatív kapcsolatban a párjukkal. A párkapcsolati konfliktusok agresszívebb megoldása a szorongás és rossz alvás nagyobb gyakoriságával, valamint az emésztőrendszeri, és a szív- és vérnyomásproblémák nagyobb gyakoriságával járt együtt.

Elképzelhető, hogy a legfeljebb 8 osztályt végzettek kategóriájában az átlagosnál sokkal rosszabb anyagi helyzet miatt hevesebbek a párkapcsolati konfliktusok, és mind ezek, mind a rossz anyagi helyzet a háttere lehet a nagyobb fokú aggódásnak. Eredményeink alapján ez a feltevés valószínűbbnek tűnik, mint az ellenkezője. Ezt a kérdést további kutatás vizsgálhatná alaposabban.

Elképzelhető, hogy a rendszeresen veszekedő párok kapcsolatai sem mind bomlanak végül föl, és láthatólag a konfliktusokat nyugodtan megbeszélők kapcsolatainak egy része is

[18] Talán azért lehet így, mert szorosabb az anyáknak a gyerekekkel a kapcsolatuk és jobban észreveszik, ha fél? Vagy azért, mert a nők gyakrabban félnek és mindkét nem magából indul ki, a maga szorongását vetíti ki a gyermekére?

fölbomlik. Mégis tény, hogy igen szoros kapcsolat van a konfliktusmegoldás módja és a kapcsolat bomlékonysága között.

A gyakran veszekedők kapcsolatai rendkívül bomlékonynak bizonyulnak. Ugyanakkor valószínűleg már közel kerülnek a felbomláshoz, mire odáig jut a kapcsolat, hogy már rendszeresen veszekednek a felek. Kérdés, hogy a veszekedés mennyiben ok, és mennyiben tünete valamilyen megoldani, feldolgozni nem tudott problémának. Utóbbi esetben egy (vagy több) ilyen háttérprobléma lehet a veszekedésnek és a kapcsolat felbomlásának is a közös oka.

Amint a 2b hipotézis tesztelése eredményeinél említettük, az elvált szülők gyermekei között kisebb volt a kifejezetten jó iskolai eredményt elérő gyermekek aránya, mint az együtt élő házasok gyermekei között.

10. hipotézis *Vallás és más, a párkapcsolatokat, házasságot, családot erősítő tényezők pozitív szerepe: A faluról, vallásosságról, a szülőkkel való szoros és jó kapcsolatról, az iskolai családi életre nevelésben való részesedésről feltételezem, hogy ezek miatt gyakoribb a házasodási szándék, a házasságban az életre szóló választás szándéka, a párkapcsolatban a konfliktusok nyugodt, békés kezelése, és gyakoribb a párkapcsolatban az együttlét, illetve a kommunikáció. Ritkább az, hogy a szülő nem ismeri gyermeke tanulmányi átlagát, és ritkább a válási szándék. Az okok terén az ellenkező végletekről (budapesti, nem vallásos, gyenge a szülőkkel való kapcsolat, nem részesült iskolai családi életre nevelésben) ellenkező hatásokat, eredményeket tételezek fel.*

Eredmények:

A pár tagjainak vallásossága, ezen belül a templomba járásuk gyakorisága, fordított arányban lehet a válási valószínűséggel. Ennek több oka lehet. Az egyik, hogy a gyakoribb templomba járás intenzívebb vallásosság jele lehet. Ez pedig azt jelentheti, hogy a szeretet, önfeláldozás, gondoskodás vallásos értékeit intenzívebben törekednek megvalósítani a kapcsolataikban, házasságukban (Mahoney, 1999). Egy másik ok, hogy a vallási közösség (gyülekezet, plébánia) informális, vallási alapú baráti közösségeinek tagjai támogathatják a pár tagjait problémák esetén. Az ilyen támogatás erősítheti a házassági elkötelezettséget, a házasság sikeres működése esetén plusz pszichés jutalmat jelent, csökkenti a konfliktusokat, és elősegíti ezek megoldását. Ezen kívül segít a házasságot terhelő terhek, problémák csökkentése terén és ellensúlyt, lebeszélést jelenthet a válási szándék felmerülése esetén, hangsúlyozva a vallás ezzel ellentétes normáját. Egy harmadik tényező, hogy egyes gyülekezetekben, közösségekben a házasságot erősítő, gazdagító szolgálatok, szemináriumok vannak (Wilcox, 2004). A lelkész is adhat olyan tanácsot, amely segíti a házassági problémák megoldását, valamint kitartásra buzdíthat és ellenezheti a válást. Végül a gyakori templomba járás az előzetes szelekció jele is lehet: a vallási csoportokhoz inkább konzervatív és kockázatkerülő emberek csatlakoznak (Wilcox, 2002) – vagyis olyanok, akik eleve inkább ellenzik a válást.

A vallásosság a házasságra való pozitív hatását kifejtheti a szociális normák tiszteletben tartatásával, és támogató társas hálózatok működtetésével (Mahoney, 2001), de elősegítheti a problémák megoldását is (Lambert, 2006, Beach, 2008), valamint házasságot segítő erényekre buzdít. Az imádság a problémák megoldására való törekvésre késztethet, valamint pozitív viselkedésre, megbocsátásra és elkötelezettségre (Beach, 2008). A vallás szentségnek tekinti a házasságot, és ez a transzcendens szemlélet arra bátorítja a párokat, hogy legyenek egymás iránt elkötelezettek és pozitívan tekintsenek a kapcsolatukra (Mahoney, 2003).

A házasságra felkészítő tanfolyamokon a vallásnak ilyen szempontból pozitív szerepét is el lehetne mondani (Brown, 2008, Lichter, 2009). Mivel a lelkészekkel már sikeres együttműködés alakult ki e téren, valószínű, hogy ők a házasságra felkészítő tanfolyamok során sikeresen tudnak alkalmazni vallásos elemeket is (Markman, 2004).

A vallásosság esetében a magát legvallásosabbnak mondó, „az egyháza tanítása szerint" vallásos kategória mellett „a maga módján vallásos" és a „nem vallásos" kategóriákat vizsgáljuk[19]. Azon jelenleg partnerkapcsolatban levő nem házasok aránya, akik a „szeretne-e a jelenlegi partnerével házasságot kötni" kérdésre igennel válaszoltak az első kategóriában (leginkább vallásosak) 48% volt, a másodikban 31%, a harmadikban (nem vallásosak) 26% (Pearson: 0,011).

Párjával konfliktus esetén általában nyugodtan megbeszélik a nézeteltérést az egyházuk tanítása szerint vallásosak (továbbiakban: EV) 55%-a, a maguk módján vallásosak (továbbiakban: MMV) 58%-a és a nem vallásosak (továbbiakban: NV) 50%-a (Pearson: 0,009).

A megkérdezett házasok között a szexuális hűséget házastársak esetében nagyon fontosnak tartja EV 88%-a, MMV 73%-a és NV 73%-a (Pearson: 0,010).

Az elváltak aránya EV-nél 7%, MMV-nél 10, NV-nél 14%. A valaha is házasságot kötött és még nem özvegy családi állapotúak között viszont 11, 16 és 23% ezek az arányok (Pearson: 0,000). Azért nagyobb itt a különbség az EV és az NV között, mert az EV-k között csak 34% a nőtlenek vagy hajadonok aránya, míg az NV-k között viszont 40%. Tehát az NV-k ritkábban vagy később házasodnak, és az elváltak aránya annak ellenére nagyobb köztük, mint az EV-nél, hogy kisebb a valaha is házasságot kötöttek aránya.

Az újraházasodás csökkentheti az "elvált" kategóriába tartozók arányát. Ezért az iménti eredmények csak a jelenlegi családi állapotot mutatják. Azonban más változó segítségével tisztább képet kaphatunk a válaszadók életútjáról. A valaha is első házasságukat megkötöttek között azok aránya, akiknél ez felbomlott az EV-nél 17% volt, az MMV-nél 23% és az NV-nél 32% (Pearson: 0,005).

Láthatólag az NV-k között többféle változót használva is mintegy kétszer akkorának mutatkozik a válás aránya, mint az EV-knél.

A nőtlenek vagy hajadonok aránya a 20-34 évesek között EV-knél 62%, MMV-knél 61%, NV-knél 72% volt. Ez azt mutatja, hogy NV-k később vagy kisebb arányban kötnek házasságot, mint EV-k (és MMV-K).

Élete folyamán legalább 4 nemi partnere volt az EV-knél 20%-nak, MMV-knél 35%-nak, NV-knél 45%-nak (Pearson: 0,000). Utóbbi arányok a 20-34 éveseknél 20, 45 és 52%, a 35-49 éveseknél 29, 44 és 55% és az 50-61 éveseknél 17, 27 és 42% (Pearson három utóbbi

[19] A „bizonytalan abban, hogy vallásos-e vagy sem" kategória aránya meglehetősen kicsi volt, és talán ez lehet az egyik oka, hogy gyakran nehezen értelmezhető eredményeket mutat. Így ennek elemzésétől eltekintünk.
Az „egyháza tanítása szerint vallásos" kategóriába nemcsak olyanok kerültek, akik rendszeresen járnak templomba. Ez a válasz illetve identitás az esetek egy kisebb részében valószínűleg csak az adott felekezettel, annak kulturális és erkölcsi hagyományaival való többé-kevésbé erős azonosulást jelent. Ez lehet az egyik oka annak, hogy nem mindenki az egyháza (általában valószínűleg katolikus vagy református) tanításának megfelelő választ adott egyes kérdésekre. Egy másik oka ennek az lehet, hogy még a rendszeresen templomba járók között is bizonyos fokig jelen lehet a szekularizáció, az egyházuktól való eltávolodás ebben vagy abban a kérdésben. Ez a kategória (rendszeresen templomba járók) ugyanakkor mégis valószínűleg nagyobb arányban követi szorosan az egyháza tanítását, mint aki az ennél tágabb „az egyháza tanítása szerint vallásos" kategóriában van. Elemzésre mégis inkább ez utóbbit használjuk, mert még ez is viszonylag kis arányú, de a rendszeresen templomba járóké még valamivel kisebb. Az „egyháza tanítása szerint vallásos" kategória még így is elég sokat megmutat a vallásosság valószínű hatásából ahhoz, hogy alkalmas eszközként használhassuk.

esetben: 0,001). Láthatólag a vallásosság erősen a házasságon kívüli nemi kapcsolatok ellenében hat. Ez így volt az egyes életkori csoportokon belül is. Bár a magukat „az egyházuk tanítása szerint" vallásosaknak definiálóknál is előfordult azok tanításával ellentétes viselkedés, de kisebb arányban, és az ebbe a kategóriába tartozók sem mind járnak rendszeresen templomba, egy kisebb részüknél ez a minősítés csak egyfajta kulturális identitás jele lehet.

Hasonlóképpen szorosan összefüggött a nemi partnereknek az első házasságkötés előtti magasabb száma a vallásosság alacsonyabb mértékével, az egyes korcsoportokon belül is.

A házasságán belül a konfliktusok kezelésének a módjával maximálisan elégedett volt az 50-61 évesek között[20] EV-k 51%-a, MMV-k 42%-a és NV-k 45% (Pearson: 0,007).

Általában maximálisan elégedett volt a kapcsolatával a 20-34 évesek között EV-knél 82%, MMV-knél 61%, NV-knél 60% (Pearson: 0,000).

A településtípusok hatását illetően vegyes a kép. A jelenlegi partnerükkel házasságot kötni akarók aránya Budapesten és a községekben volt a legmagasabb, így U alakú összefüggés adódott. A településtípusoknak ugyanez a hatása volt tapasztalható a maguk módján vallásosak és a 20-34 évesek között is.

A nézeteltérést partnerükkel nyugodtan megbeszélők aránya Budapesten és a községekben az átlag alatt volt (egyaránt 51%, szemben az átlagos 55-tel). Így itt is U alakú összefüggés tapasztalható. Ennek ellenére a nézeteltérések kezelésével maximálisan elégedettek aránya csak Budapesten volt az átlagos alatt, a községekben nem, ott éppen az átlagnak megfelelő volt. Az elváltak aránya korcsoportok szerint a 35-61 éveseknél mutatott szignifikáns összefüggést. Ott Budapesten volt a legmagasabb az első házasságukat megkötöttek között azok aránya, akiknek az felbomlott (39%), és a községekben a legalacsonyabb (23%). Az 50-61 évesek között pedig 47 és 17% volt ez a két arány.

A szexuális hűséget a házasságukban maximálisan fontosnak tartók aránya, a házasok között, iskolai végzettség szerint, a középiskolát végzetteknél a területek szerint szignifikáns különbségeket mutatott: ezen arány a legmagasabb a megyei jogú városokban volt (85%), majd a községekben (77%), végül Budapesten (62%).

A partnerükkel érdemi, kommunikatív együttlétben keveset együtt levők aránya a 35-49 évesek között Budapesten volt messze a legmagasabb, a többi településtípuson viszonylag kevéssé különbözött. (Az 50-61 éveseknél viszont az ilyenek aránya Budapesten is hasonlóan alacsony volt, így itt lényegében nem volt különbség.)

A házasságon kívül szülések arányában nem adódott érdemi különbség a településtípusok között, azokéban viszont, akik állították, hogy már volt abortuszuk a budapesti arány volt a legmagasabb (22%), kétszerese a községekben adódónak[21].

A 35-49 évesek között a legalább 4 addigi nemi partnert említők aránya a községekben alacsonyabb, Budapesten jóval magasabb volt az átlagosnál. A 20-34 évesek között viszont nem volt lényeges különbség a településtípusok között, sőt, az arány a községekben (44%), még kicsit magasabbnak is adódott, mint Budapesten (41%).

Azon válaszadóknál, akiknek nagyon jó volt a kapcsolatuk az édesapjukkal[22], ott az első házasságukat megkötöttek között a felbomlott első házasságok aránya (21%) valamivel

[20] A többi korkategóriában az eredmény nem volt szignifikáns.

[21] Mind a házasságon kívül szülések, mind az abortuszok aránya jóval kisebbnek adódott, mint az országos makrostatisztikai adatok alapján várható lett volna (tehát ezekről még a külön, lezárt borítékba helyezett, garantált anonimitású kérdőíven is csak viszonylag kevesen adtak információt).

alacsonyabb volt az átlagnál (25%). A jelenlegi párkapcsolatukkal maximálisan elégedettek aránya az apjukkal nagyon jó kapcsolatban levőknél 67% volt, magasabb az átlagos 60%-nál. Utóbbi arányok a maguk módján vallásosak között 66 és 60%, a nem vallásosak között 64 és 53% voltak. Ezt azért fontos kiemelni, mert az édesapával való nagyon jó viszony jóval gyakoribb volt az átlagosnál az egyházuk tanítása szerint vallásosak között. A vallásosság pedig összefüggött a párkapcsolattal való elégedettséggel. Azonban látható, hogy az apával való jó viszony a vallásosságtól függetlenül is a párkapcsolattal való maximális elégedettségnek az átlagosnál nagyobb arányával járt együtt.

Az édesapjukkal nagyon jó kapcsolatban levő 15-34 éves korcsoportba tartozók között 25% volt a legalább 4 nemi partnert említők aránya. Az apjukkal viszonylag jó kapcsolatban levőknél 28% volt, a többieknél[23] 34% volt ez. A 35-61 éveseknél ezek az arányok 43, 51 és 58% voltak, a teljes népességben pedig 32, 44 és 57%. A nem vallásosaknál 39, 55 és 56% (utóbbinál n=19) voltak ezek az arányok, ami azt mutatja, hogy az édesapával való nagyon jó kapcsolat a vallásosságtól függetlenül is a magas partnerszám alacsonyabb arányával jár együtt.

Az iskolai családi életre nevelésben (CSÉN) való részesülés semmilyen szignifikáns kapcsolatban nem volt a vizsgált tényezőkkel. Ezt magyarázhatja, hogy Magyarországon jelenleg még ritka a hatékonynak mondható CSÉN oktatás.

A hipotézis a vallásossággal kapcsolatban beigazolódott. A vallásosabbak jóval nagyobb arányban akartak megházasodni, ténylegesen nagyobb arányban (vagy előbb) kötöttek házasságot és jóval kisebb arányban váltak el, ha már megházasodtak, mint a nem vallásosak. Jóval kisebb volt köztük a viszonylag sok nemi partnert említők aránya. A házasok között nagyobb azok aránya, akik a házasságban a hűséget nagyon fontosnak tartják. Valamivel magasabb volt köztük a párkapcsolati konfliktusokat békésen rendezők és jóval magasabb a párkapcsolatukkal maximálisan elégedettek aránya.

A településtípusok hatását illetően vegyes a kép. A jelenlegi partnerükkel házasságot kötni akarók aránya Budapesten és a községekben volt a legmagasabb. A nézeteltérést partnerükkel nyugodtan megbeszélők aránya Budapesten és a községekben az átlag alatt volt. Ennek ellenére a nézeteltérések kezelésével maximálisan elégedettek aránya csak Budapesten volt az átlagos alatt, a községekben éppen az átlagnak megfelelő volt. A szexuális hűséget a házasságukban maximálisan fontosnak tartók aránya, a partnerükkel érdemi, kommunikatív együttlétben keveset együtt levők aránya, valamint az abortuszok aránya Budapesten magasabb volt, mint a községekben. A 35-49 évesek között a legalább 4 addigi nemi partnert említők aránya is jóval magasabb volt a budapestiek között, de a 20-34 évesek között nem, ott nem volt érdemi különbség Budapest és a községek között.

A szülőkkel való érdemi kapcsolat hatása lényegében csak az apával való kapcsolat esetében volt mérhető. Itt tulajdonképpen beigazolódott a hipotézis. Az édesapával való nagyon jó kapcsolat alacsonyabb válási aránnyal járt. Magasabb volt az apjukkal nagyon jó kapcsolatban levők között a párkapcsolatukkal maximálisan elégedettek és alacsonyabb a sok nemi partnert említők aránya. Utóbbi összefüggések a vallásosság hatásától függetlenül is érvényesültek.

[22] Az édesanyával való nagyon jó kapcsolat csak nagyon gyenge, bizonytalan összefüggéseket mutatott a vizsgált tényezőkkel, talán azért, mert jóval nagyobb arányú, mit az édesapával való kifejezetten jó kapcsolat.

[23] Ez azt jelenti, hogy itt egy kategóriába vontam össze azokat, akiknek nem jó a kapcsolatuk az édesapjukkal, akiknek „se nem jó, se nem rossz”, és akiknek nincs vele érdemi kapcsolatuk. Erre azért volt szükség, mert az esetszám e három kategóriában külön-külön túl kicsi volt.

Összefoglalás

A 2009-es Családi kapcsolatok felmérés eredményeinek bemutatása

Magyarországon a huszonévesek között az intim vagy másnéven „látogató" párkapcsolat a legelterjedtebb, minden harmadik fiatal ilyenben él. Így az élettársi kapcsolat, melynek aránya körükben ennél jóval alacsonyabb, talán csak átmeneti fázis sok esetben a házasság felé. Azonban lehetséges, hogy sok esetben véget ér az intim párkapcsolat, mielőtt élettársi kapcsolattá vált volna, illetve az élettársi kapcsolat, mielőtt házassággá vált volna.

Szintén közel egyharmadot tesz ki a partnerkapcsolatban nem élők csoportja. Ez azt jelenti, hogy a házasságkötés halogatása és alacsony szintje mögött nemcsak az élettársi kapcsolatok elterjedése áll, hanem jelentős részben a partnerkapcsolat nélkül élők arányának a növekedése is.

Így tehát a 18-29 éves népességben 30% nem él párkapcsolatban, 56% párkapcsolatban él, de nem él házasságban, és 14% házasságban él. Az 56% párkapcsolatban élőből 45% élettársi kapcsolatban vagy intim párkapcsolatban él. A bizonytalan jellegű kapcsolatok aránya még a harmincasok között is 25%.

Magyarországon kb. 1965-85-ig volt egy általános korábbra tolódás az első szexuális kapcsolat kezdetének életkorában: 1,0-1,4 évvel. Az 1990-es években nemcsak az első gyermekszülés átlagos időpontja került későbbre, hanem magának a nemi életnek a megkezdése is későbbre tolódott. Ez a viszonylag később kezdőknél, valószínűleg főként a középiskolát végzetteknél jelentkezik. Talán a felsőoktatás kiterjedésének a hatása lehet ez, vagy a gazdasági válságé. Inkább az utóbbi a valószínű.

A legfeljebb 8 osztályt végzetteknél 2,0-2,2 évet tolódott korábbra a nemi élet megkezdésének életkora az 1965-85-ös időszakban, a szakmunkásképzőt végzetteknél 1,0-1,2 évet csökkent. A középiskolát végzetteknél az életkor 1,2-1,7 évvel csökkent, de a 40-44 évestől a 30-34 éves kohorszig újra növekedés tapasztalható. Talán ez mutatkozott meg a teljes népesség deciliseinél is.

Nem valószínű, hogy a középiskolát végzetteknél a (megnövekedett arányú) egyetemre járás lehetett a nemi élet megkezdése későbbre tolódásának oka, hiszen még 30-34 évesen is csak középiskolát végzett emberekről van szó. Az első gyermekszülés átlagos időpontjának későbbre tolása náluk volt a leginkább jellemző, és ez a szexuális élet kezdetének az életkorával is összefügghet – mivel az pedig sokszor összefügghet az összeköltözéssel (élettársi kapcsolat vagy házasság kezdetével). Más vizsgálatból (Kamarás, 2002) már ismert, hogy leginkább a középiskolát végzettek termékenysége csökkent le a '90-es évek folyamán.

Amíg a jelenleg 60-as éveikben járóknál 18-19 év volt a nemi élet kezdetének medián életkora, a változások eredményeként a mai huszonévesek között a 17 éves kor jelenti a mediánt. Ugyanakkor a házasodás tipikus életkora megnőtt. Mintegy négy évtizede Magyarországon a nők első házasságkötési átlagéletkora 21-22 év volt, ami 2008-ra 28 évre nőtt. Így mintegy 3 évről jó egy évtizednyire nőhetett annak a tipikus életszakasznak a hossza, amelyben a fiatalok már nemi életet élnek, de még nem élnek házasságban. Természetesen sokféle egyéni szituáció volt és van. Nem mindenki viselkedik pont így – ezek az adatok csak rámutatnak arra, hogy sokszorosára nőhetett azok aránya, akik házasság előtt nemi életet élnek, illetve hogy ez sok esetben már nem csupán a házasság bevezetője lehet. A huszonéves korban jellemző lazább, bizonytalanabb kapcsolatok egy sajátos életformává és ezáltal

jellemzett életszakasszá váltak sokak számára. Az esetek egy jelentős részében az ilyen kapcsolatok már nem is válnak később házassággá.

Úgy tűnik, hogy bár alacsonyra csökkent a házasodás aránya, a párkapcsolatokat illetően nem annyira az ismerkedési lehetőségek hiányával lehet a baj, mint inkább azzal, hogy ami van, az nem jelent lehetőséget arra, hogy megfelelő minőségű párkapcsolatot alakítsanak ki – vagy talán nem is törekszenek (eléggé) tudatosan erre a fiatalok.

Az élettársi kapcsolatok labilisabbnak, bomlékonyabbnak mutatkoztak a házasságoknál, és az a következtetés is adódott, hogy minél többször él valaki ilyenben, annál nagyobb az esélye arra, hogy fölbomlik a kapcsolata. Az nem derült ki, hogy itt szelekciós hatás van, tehát a tapasztalt jelenség csak annak az eredménye, hogy nagyobb számú élettársi kapcsolatra az erősebben individualista emberek lépnek, akiknél kevésbé fontos a hűség, illetve a párkapcsolat tartóssága, vagy pedig az élettársi kapcsolatban élés állapota eleve, önmagában hozzájárul ehhez a végeredményhez. E kérdés további kutatás tárgya lehet.

Az első házasságkötés előtti élettársi kapcsolatok általában rövidek, csak egyfajta előzetest jelentenek a házassághoz, a második házasságoknál viszont az emberek egy jelentős kisebbsége akár sokáig halogatja a házasságkötést, és jó darabig mintegy a házasság helyett élnek élettársi kapcsolatban.

Bár csak 14% élt házasságban a 18-29 éves korcsoportban, de a legtöbbjük számára az eszmény és cél a házasság volt. Ilyen szempontból 83% választotta a házasságot, szemben azzal a 6%-kal, aki az élettársi kapcsolatot (vagy tágabb szemszögből szemben azzal a 17%-kal, aki nem, vagy talán nem döntött még a házasság eszménye mellett). A nagy többség továbbra is házasságban akar élni, nem élettársi kapcsolatban. Ugyanakkor sokan különböző bizonytalanságok, problémák, konfliktusok miatt végül addig halogatják a házasságkötést, amíg nem lesz belőle semmi, és így nekik csak a házasságoknál jóval labilisabb élettársi kapcsolatok maradnak. A jelenlegi demográfiai trendek, főként a teljes házasságkötési arányszám értéke alapján az jelezhető előre, hogy a jelenlegi 15 évesek 35-50%-a soha nem fog házasságot kötni, hacsak nem nő meg ismét tartósan a házasságkötések száma. A legfeljebb 8 osztályt végzetteknél a legalacsonyabb már évtizedek óta a megházasodók aránya, de az utóbbi két évtizedben a középiskolát végzetteknél is nagyon lecsökkent. Feltételezhető, hogy a jövőben a halasztgatás a középiskolát végzetteknél vezet a leggyakrabban a házasságkötések végleges elmaradásához. Figyelemre méltó, hogy az utóbbi két évtized folyamán a középiskolát végzetteknél volt a leginkább jellemző a nemi élet kezdetének a későbbre halasztása is, és még inkább az első gyermek megszületésének későbbre halasztása – utóbbi a házasságon belül is. Így a középiskolát végzettek sajátos problémái további kutatást kívánnak.

A házasságon kívül szülések aránya mára mintegy 40%-ra nőtt Magyarországon. Ezek a szakmunkásképzőt végzetteknél voltak a leggyakoribbak a válaszadóktól kapott válaszok szerint. Ugyanakkor korábbi adatok alapján a legfeljebb 8 osztályt végzettek között bizonyult a legmagasabbnak mind az élettársi kapcsolatban élés, mind a házasságon kívül szülés aránya. (A kérdésre adott válaszok itt valószínűleg nem mutatják a valóságot, mert a házasságon kívüli szülések aránya jóval alacsonyabbnak adódott, mint a makrostatisztikai adatok szerint ismert.)

A gyermekük születésekor nem házas szülők kapcsolatát jóval gyakrabban utasítják el, és jóval kevésbé tekintik eszményinek a gyermekeik, mint a házas szülőkét. A fiatalabb generációkban sem változott ez a trend. A házasságon kívüli szülések és az élettársi kapcsolatok elterjedésével ez a helyzet a korábbinál sokkal gyakoribbá vált napjainkra és

várhatóan ez a jövőben is így lesz. Mivel egyre gyakoribbá vált az utóbbi két-három évtizedben az, hogy a gyermekek házasságon kívül születnek, az eredmény alapján reálisnak tűnik az a következtetés, hogy egyre ritkábbá vált és válik az, hogy a gyermekek a szülők példájára tudnak építeni párkapcsolatuk kialakításakor, ezért egyre nagyobb szükség van arra, hogy külső segítséget kapjanak a párkapcsolatra való felkészítés, családi életre való nevelés formájában.

A teljes népességben 71% inkább fontosnak – ezen belül 32% nagyon fontosnak – tartotta, 26% inkább nem fontosnak – ezen belül 11% egyáltalán nem fontosnak – tartotta azt, hogy legyen a házasságokra, párkapcsolatokra, az azokban való viselkedésre való felkészítés az iskolai oktatás keretében. Így, tehát nagy többségben voltak az iskolai családi életre nevelést fontosnak tartók.

Az 1954-69-ben házasodottaknál még 60% volt azok aránya, akiknek sem a jövendő házastársukkal, sem mással nem volt nemi kapcsolatuk házasságkötésük előtt. Ez viszont a 2000-2009-es házasságkötési kohorszra 8%-ra csökkent. Azok aránya ellenben, akiknek legalább két nemi partnerük volt a házastársukon kívül első házasságkötésük előtt 11%-ról 59%-ra nőtt ugyanezen időszakban, azaz 1970-től 2009-re. A változás mindkét esetben jelentős és folyamatos.

Jóval nagyobb volt az elváltak aránya – ahol az első házasság fölbomlott – azoknál, akiknél két vagy több más nemi partner is volt a leendő házastárson kívül az első házasságkötés előtt, mint a többieknél, akiknél csak egy ilyen partner volt vagy egy sem. Az előbbieknél 29% volt az elváltak aránya, szemben a többieknél jellemző 21-23%-kal. Külföldi kutatási eredmények szerint nagyobb a válás esélye, ha volt már korábbi más élettársi kapcsolat vagy más kapcsolatból született gyermek a házasságkötés előtt (Tach, 2009, Teachman, 2003).

A válás Budapesten és az alacsony iskolai végzettségűek között a leggyakoribb. Budapesten feltehetőleg az erkölcsi és családi kötelékek lazább volta, a vallásgyakorlás kisebb aránya miatt lehet ez így. Míg a több partnerkapcsolat magasabb válási valószínűséggel járt együtt, a vallásosság növekedésével a válás gyakorisága csökkent, a párkapcsolattal való elégedettség pedig növekedett.

A vallásosság mértékét iskolai végzettség és életkor szerint vizsgálva az volt a tapasztalat, hogy az alacsony iskolai végzettségűek között erőteljesen nőtt a nem vallásosak aránya az idősebbektől a fiatalok felé, míg a magasabb iskolai végzettségűek között a nem vallásosaké kissé csökkent, a vallásosaké pedig kissé nőtt. A nem vallásosak aránya az összes változás összhatásaként 29%-ról 34%-ra nőtt. Ez még mindig jóval alacsonyabb, mint az inkább vallásosak 60%-os aránya.

A viszonylag magasabb iskolai végzettségűek között a vallásosság aránya növekedett a fiatalabb generációkban. Mivel a vallásosság egyfajta védőfaktornak mutatkozott a házasságok stabilitását illetően, valószínűsíthető, hogy arányának növekedése a válások arányának növekedése ellen hatott az utóbbi két évtizedben a társadalom magasabb végzettségű felében. Az inkább vallásosak viszonylag magas és növekvő aránya (amennyiben ez a tendencia folytatódik) annak a lehetőségét jelenti, hogy a vallás – döntően a kereszténység – által közvetített család- és házasságcentrikus gondolkodás erősödhet az individualisztikus eszményekkel szemben, a következő évtizedekben a magasabb végzettségűek között. Természetesen számos tényező összhatásaként alakulnak ilyen főbb társadalmi kulturális trendek, de ez a tényező várhatóan ilyen irányba hathat majd.

A párkapcsolatok alakulását magyarázó modell hipotézisei tesztelésének eredményei

Az első hipotézis tesztelése nem hozott teljesen egyértelmű eredményt. Úgy tűnik, hogy a képes magazinok, a video- és DVD filmek (valamint valószínűleg az internet is) a párkapcsolatokat illetően az alapvető erkölcsi értékeket erősítő illetve családbarát tartalmakban szegények. Ennek alapján valószínűnek tűnik, hogy a párkapcsolatok alakítása terén a hatásuk nem lehet túlzottan pozitív, és valószínűleg szükség lenne jóval több pozitív tartalmú alkotásra (cikkre, filmre) e téren. E kérdés (a média társadalmi, demográfiai hatásáé és a populáris kultúráé általában is) további kutatást kíván.

A második hipotézis tesztelésének eredményei szerint a szüleik párkapcsolatát eszménynek nem tekintők között ritkább a házasodási szándék, gyakoribb a házasságon kívüli nemi kapcsolat és az abortusz (valamint valószínűleg a gyermekek házasságon kívüli születése is). Az elvált szülők gyermekeinek ritkábban jók a tanulmányi eredményei, mint az együtt élő házasok gyerekeinek tanulmányi eredményei.

A harmadik hipotézis annyiban igazolódott, hogy gyakoribbnak mutatkozott a házasságon kívül szülés a nemi élet megengedhetősége terén engedékenyebb nézeteket vallók között (bár a házasságon kívül szülés változójának problematikus volta miatt ez az eredmény némileg bizonytalan).

A negyedik hipotézis az volt, hogy a média hatása, az internet hatása és a kortárscsoport hatása is döntően olyan irányú, hogy egyre nagyobb, illetve az átlagosnál nagyobb arányú házasság előtti nemi élet, élettársi kapcsolatban élés, házasságon kívül szülés következnek ezekből. Ezt nem sikerült igazolni. (Ami nem azt jelenti, hogy biztosan nem így van. A kérdés további kutatást kíván.)

Az ötödik hipotézis beigazolódott, amennyiben a (viszonylag közelmúltbeli) lerészegedés nagyobb gyakorisága szorosan összefüggött a házasság előtti (régebbi) nemi kapcsolatok magasabb arányával. Ugyancsak szorosan összefüggött a házasság előtti (régebbi) nemi kapcsolatok magasabb arányával a nemi élet megengedhetőségére vonatkozó nézetek engedékeny volta.

A hatodik hipotézis lényegében beigazolódott. A hedonista mentalitás pozitívan függött össze a játékszenvedéllyel és negatívan a házas családi állapottal. A nemi élet megengedhetőségéről vallott nézetek pozitívan függtek össze a játékszenvedéllyel is és az alkoholfogyasztás gyakoriságával is: a gyakoribb lerészegedés engedékenyebb nézetekkel járt együtt e téren. Ugyanakkor meglepő módon nem minden tekintetben volt szignifikáns kapcsolat az alkoholfogyasztás gyakorisága és a hedonista mentalitás között (a két utóbbit mérő változó közül csak az egyiknél volt kapcsolat). A hedonista mentalitás ugyanakkor pozitívan függött össze a pornónézés gyakoriságával, az pedig a nemi partnerek magasabb számával. Az első házasságkötés előtti nemi partnerek száma és a hedonista mentalitás mértéke között közvetlen pozitív összefüggés adódott, és ez nemcsak a kérdezettek összességében, hanem a 35-49 éves korcsoportban is kimutatható volt. Ez, valamint az említett többi eredmény is valószínűsítik, hogy ez utóbbi ténylegesen érvényesülő ok-okozati összefüggés – vagyis a hedonista mentalitás növeli a nemi kapcsolatok számát. Ugyanakkor elképzelhető, hogy a tapasztalt összefüggések tényezői között ellentétes irányú kapcsolatok is érvényesülnek, tehát azok kölcsönösen erősíthetik egymást. A magasabb partnerszám összefüggött az előző évben történt (egy vagy több) lerészegedés tényével is, és a hedonista mentalitással is. Ezek hatása egymástól függetlenül is érvényesült.

A hetedik hipotézis tesztelésével kapcsolatos eredmények összefoglalásaként elmondható, hogy a nem vallásosak között a szexualitás terén vallott szigorúbb/erkölcsös felfogás összefüggött a partnerkapcsolatokban a pozitív konfliktusmegoldási módok nagyobb gyakoriságával. (Így ezt nem lehet a vallásosság hatásának tulajdonítani.) Valószínűnek tűnik, hogy mivel akiknek csak elkötelezett párkapcsolatokban enged meg nemi kapcsolatokat a felfogása, azok megfontoltabban választották meg a jelenlegi párjukat (mint a „bármikor" felfogást vallók), tehát gyakoribb, hogy elég jól összeillenek, ezért eleve ritkábbak a nagyon kiélezett konfliktusok. Mivel a kapcsolatuk gyakrabban elkötelezett, mint a másik („bármikor") felfogást vallóké, ezért ritkábban „engednek meg maguknak bármit", ha konfliktus alakul ki a párjukkal. Ezen hipotetikus magyarázatok tesztelése további kutatások feladata lehet.

Az eredmények alapján az a következtetés is adódik, hogy a több nemi partnerről beszámolók párkapcsolatai rosszabb minőségűek. Néhány biztos és több, kissé bizonytalan eredmény is egyaránt ebbe az irányba mutat. Valószínűnek tűnik, hogy ennek nem csak az előzetes szelekció lehet az oka olyan értelmében, hogy a párkapcsolatok minőségét a rosszabb párkapcsolatokba előzetesen kiválogatódók pszichés problémái rontanák. Az ilyen problémák ugyanis viszonylag ritkának mutatkoztak, főként a viszonylag fiatalabbak között, míg a párkapcsolati viselkedést befolyásoló erkölcsi felfogás változása generációról generációra erőteljes, és különösen a fiatalabb generációkban érvényesülő, gyakori tényező. Ezért utóbbi hatásával, mint okkal is reálisnak látszik számolni a gyakorivá vált válás valószínűsíthető főbb háttértényezőinek egyikeként.

A párkapcsolatban a hűség leértékelése összefüggött a párkapcsolat rosszabb minőségével. A hipotézis mellett, hogy a hűtlenség rontja a párkapcsolat minőségét más magyarázatok is adhatók erre. Ezek a tényezők a gyakorlatban egymást is erősíthetik. Mértékük, szerepük, egymáshoz való viszonyuk tisztázása további kutatások tárgya lehet.

A hűség leértékelése és a nemi élettel kapcsolatos nézetek engedékenysége pozitívan függtek össze a válás gyakoriságával. A házastársi hűtlenség szerepét és a pár tagjai egymás iránti elkötelezettségének mértékét tételezhetjük fel lehetséges közvetítő tényezőkként. Egy kutatás (Billingham, 1987) kimutatta, hogy minél alacsonyabb az elköteleződés szintje egy kapcsolatban, annál hajlamosabbak a felek verbális és fizikai erőszak alkalmazására a konfliktusok kezelésében.

A hedonista gondolkodásmód és az erkölcsi ambivalencia (időnként általa helytelennek vagy veszélyesnek tartott dolgot szokott tenni) az átlagosnál nagyobb mértékben van jelen azoknál, akik időnként pornót szoktak nézni. Ezek egyre gyakoribbá váltak a nemi partnerek nagyobb addigi számával összefüggésben is. Mindez azt sejteti, hogy a pornót nézők között az átlagosnál kisebb lehet a partner iránti elkötelezettség és nagyobb a hűtlenségre való készség. A fiatal párok között a párkapcsolati konfliktusaik kezelésével való elégedettség fordítottan arányos volt az addigi partnerszámmal is és a pornográf tartalmak nézésének mennyiségével is.

Így valószínűnek tűnik, hogy mivel a magasabb partnerszám, a pornográfia nézése és a párkapcsolati konfliktusok rossz kezelése összefüggnek, az elköteleződés hiánya lehet közöttük az összekötő kapocs a valóságban. Azt nem mutatta ugyan ki a felmérés, hogy a pornó nézése nemcsak kifejezte a hűtlenségre vagy partnerváltogatásra hajló gondolkodásmódot, illetve az elkötelezettség hiányát, hanem erősítette is. Viszont érdemes észrevenni, hogy a szexualitás különösen intim, ugyanakkor általában mindenkire nagy hatással levő területe az emberi életnek. A pornográfia általában nem két házas fél közötti

szerető és elkötelezett párkapcsolat bemutatását jelenti, nem ilyesmi a célja, a szellemi tartalma, üzenete nem erről szól. Így a pornográfia által terjesztett felfogások ellentétesek a párkapcsolat, a család fenntartásához szükséges értékekkel. Logikus, hogy az ilyen fajta értékeket sugalló, ugyanakkor a nézőre jelentős hatással levő filmek (vagy képek) rendszeres nézése befolyásolja az azokat nézők gondolkodásmódját, és így távolodnak a szeretetteli és monogám párkapcsolat eszményétől és közelednek a hűtlenség vagy partnerváltogatás gondolatához.

A nyolcadik hipotézis csak kis részben igazolódott. A pornót nézők gyermekeinél gyakoribb volt a szorongás, mint azokénál, akik nem néznek. Gyenge, bizonytalan összefüggés mutatott a szerencsejátékot játszók gyakoribb szorongására. Ugyanakkor a hipotézissel szemben a szorongás ritkább volt az átlagosnál a gyakran internetezők vagy számítógépes játékokat játszók között. A naponta ivók között több volt az átlagosnál a soha nem aggódó és a gyakran aggódó. Az alkoholfogyasztás nagyobb mértéke a szorongás és az alvászavarok mértékét csökkentette, valamint a szív- és érrendszeri panaszokét is (utóbbit főként a „mérsékelt ivás").

A több korábbi nemi kapcsolat, illetve partner a szorongók kisebb arányával járt együtt. Ennek több lehetséges magyarázata elképzelhető, amelyeket későbbi kutatások tesztelhetnek. Ugyancsak későbbi kutatásokra vár az utóbbi eredmény iskolai végzettséggel való bonyolult összefüggései hátterének feltárása is.

A kilencedik hipotézis lényegében beigazolódott: Az elváltak között gyakoribb az aggódás, a rossz alvás és az öngyilkossági kísérlet, mint a házasok között. Gyakoribb a rossz alvás azok között, akik napi átlagban kevesebbet vannak együtt kommunikatív kapcsolatban a párjukkal. A párkapcsolati konfliktusok agresszívebb megoldása a szorongás és rossz alvás nagyobb gyakoriságával, valamint az emésztőrendszeri, és a szív- és vérnyomásproblémák nagyobb gyakoriságával járt együtt.

Elképzelhető, hogy a legfeljebb 8 osztályt végzettek kategóriájában az átlagosnál sokkal rosszabb anyagi helyzet miatt hevesebbek a párkapcsolati konfliktusok, és mind ezek, mind a rossz anyagi helyzet a háttere lehet a nagyobb fokú aggódásnak. Eredményeink alapján ez a feltevés valószínűbbnek tűnik, mint az ellenkezője. Ezt a kérdést további kutatás vizsgálhatja alaposabban.

Elképzelhető, hogy a rendszeresen veszekedő párok kapcsolatai sem mind bomlanak végül föl, és láthatólag a nyugodtan megbeszélők kapcsolatainak egy része is fölbomlik. Mégis tény, hogy igen szoros kapcsolat van a konfliktusmegoldás módja és a kapcsolat bomlékonysága között.

A gyakran veszekedők kapcsolatai rendkívül bomlékonynak bizonyulnak. Ugyanakkor valószínűleg már közel kerülnek a felbomláshoz, mire odáig jut a kapcsolat, hogy már rendszeresen veszekednek a felek. Kérdés, hogy a veszekedés mennyiben ok, és mennyiben tünete valamilyen megoldani, feldolgozni nem tudott problémának. Utóbbi esetben egy (vagy több) ilyen háttérprobléma lehet a veszekedésnek és a kapcsolat felbomlásának is a közös oka. Amint a második hipotézis tesztelése eredményeinél említettük, az elvált szülők gyermekei között kisebb volt a kifejezetten jó iskolai eredményt elérő gyermekek aránya, mint az együtt élő házasok gyermekei között.

A tizedik hipotézis a vallásossággal kapcsolatban beigazolódott. A vallásosabbak jóval nagyobb arányban akartak megházasodni, ténylegesen nagyobb arányban (vagy előbb) kötöttek házasságot és jóval kisebb arányban váltak el, ha már megházasodtak. Jóval kisebb volt köztük a viszonylag sok nemi partnert említők aránya, és a házasok között nagyobb

azoké, akik a házasságban a hűséget nagyon fontosnak tartják. Jóval magasabb volt köztük a párkapcsolatával maximálisan elégedettek aránya is.

Lényegében nem sikerült igazolni azokat a hipotéziseket, amelyek a populáris kultúra és az erkölcsi felfogás, illetve párkapcsolati viselkedés közötti kapcsolatot tételezték fel. Ennek ellenére ez a kapcsolat valószínűnek tűnik, és további kutatásokra vár a kérdés tisztázása.

Ugyanakkor igazolódott, hogy a hedonista felfogás magasabb partnerszámmal jár együtt. Az iszákosság[24], a hedonista felfogás, a nemi élettel kapcsolatos engedékeny felfogás, a pornográfia nézése és a magasabb partnerszám szorosan összefüggtek egymással. A magasabb partnerszám összefüggött az előző évben történt (egy vagy több) lerészegedés tényével is, és a hedonista mentalitással is. Ez utóbbiak hatása egymástól függetlenül is érvényesült.

Mindezek közül a magas partnerszám volt az, ami összefüggésben volt a párkapcsolat rosszabb minőségével, a párkapcsolati konfliktusokkal és a válások magasabb arányával. Ez a tapasztalat hasonlít külföldi kutatások (Tach, 2009; Teachman, 2003) eredményeihez. Valószínűnek tűnik, hogy a hedonista felfogás, az iszákosság és a pornográfia egyaránt hozzájárulhatnak a magasabb partnerszámhoz.

A hűség leértékelése és a nemi élettel kapcsolatos nézetek engedékenysége pozitívan függtek össze a válás gyakoriságával. A házastársi hűtlenség szerepét és a pár tagjai egymás iránti elkötelezettségének mértékét tételezhetjük fel lehetséges közvetítő tényezőkként. Ismert korábbi kutatási eredmény, hogy minél alacsonyabb az elköteleződés szintje egy kapcsolatban, annál hajlamosabbak a felek verbális és fizikai erőszak alkalmazására a konfliktusok kezelésében. Kutatásunkban azt találtuk, hogy a szexualitás terén vallott szigorúbb/erkölcsös felfogás összefüggött a partnerkapcsolatokban a pozitív konfliktusmegoldási módok nagyobb gyakoriságával. Ez egybecseng azzal a közelmúltbeli kutatási eredménnyel (Busby, 2010), amely szerint, ha viszonylag később, illetve főleg, ha csak a házasságkötés után kezdte egy pár a nemi életet, akkor gyakrabban volt jó a házasságuk minősége. Ennek a magyarázata az lehet, hogy akik korán kezdik a közös szexuális életet, rendszerint össze is házasodnak, mivel az idő előtti intim együttlétek miatt kapcsolatuk kusza lesz és bonyolult, amiből nagyon nehéz kilépni. Az ilyen meggondolatlanul, zavarosan induló kapcsolat azonban gyakran nem vezet jóra. Akik később kezdték a nemi életet, azok addigra, mire a szexuális élet megerősítette a kapcsolatukat, gyakrabban megtanultak rendesen kommunikálni egymással és tisztázták azt is, hogy egyformák vagy különbözőek-e az elképzeléseik az életről, ami a házasság alapja.

Jelentős tényezőnek bizonyult a szülőkhöz való viszony is. Az, hogy a szülők párkapcsolata mennyire eszmény a válaszadó számára jelentősen befolyásolta a házasodási szándékát. A kiábrándultság a házasodás szándéka ellenében hatott. Külföldi kutatások is ehhez hasonló eredményekre jutottak. A szülőkkel, ezen belül az apával való jó kapcsolat alacsonyabb válási aránnyal járt. Magasabb volt az édesapjukkal nagyon jó kapcsolatban levők között a párkapcsolatukkal maximálisan elégedettek és alacsonyabb a sok nemi partnert említők aránya. Utóbbi összefüggések a vallásosság hatásától függetlenül is érvényesültek.

A szülők példája és a velük való jó viszony volt így az egyik fő védőfaktor a párkapcsolatok megromlásával szemben. A másik pedig a vallásosság. A vallásosság magasabb arányú házasodási szándékkal és a házasok magasabb arányával járt. A vallásosak

[24] Magyarországon az utóbbi egy-két évtizedben elterjedt az ifjúság körében a „finn típusú” alkoholizmus, amely nagy hétvégi, berúgásos bulikat, ivászatokat jelent (Hibell).

jóval kisebb arányban váltak el, ha már megházasodtak, mint a nem vallásosak. Jóval kisebb volt köztük a viszonylag sok nemi partnert említők aránya, és a házasok között nagyobb azoké, akik a házasságban a hűséget nagyon fontosnak tartják. Valamivel magasabb volt köztük a párkapcsolati konfliktusokat békésen rendezők és jóval magasabb a párkapcsolatukkal maximálisan elégedettek aránya. Az itt felsorolt pozitív tényezőkkel az iskolai családi életre nevelésben (CSÉN) való részesülés nem mutatott szignifikáns pozitív kapcsolatot. Ez arra utal, hogy Magyarországon jelenleg még ritka a hatékonynak mondható CSÉN oktatás.

Köszönetnyilvánítás

A tanulmány a Tudomány a Családért Egyesület által elnyert OMFB-00701/2009 számú NKTH INNOTÁRS projekt támogatásával készült, melynek címe: A gazdasági fejlődésnek és a magyar társadalom egészségi állapotának kapcsolata a családok stabilitásával.

Irodalom

Amato P. (1993): Children's Adjustment to Divorce: Theories, hypotheses and empirical support. *Journal of Marriage and the Family* 1993, 1, 55, 23-38.

Amato P. (1996): Explaining the Intergenerational Transmission of Divorce. *Journal of Marriage and the Family* 58, 628-640.

Amato P. R. (2000): The Consequences of Divorce for Adults and Children. *Journal of Marriage and the Family* 62, 1269-1987.

Amato P. R., DeBoer, D. D. (2001): The Transmission of Marital Instability Across Generations: Relationship Skills or Commitment to Marriage? *Journal of Marriage and Family* 2001, 4. 1038-1051.

Aquilino W. S. (1996): The Life Course of Children Born to Unmarried Mothers: Childhood Living Arrangements and Young Adult Outcomes. *Journal of Marriage and the Family* 58, 293-310.

Astone N. M., McLanahan, S. (1994): Family structure, residential mobility, and school dropout: A research note. *Demography* 31, 575-584.

Atkins E. S. et al. (2001): Understanding infidelity: Correlates in a national random sample. *Journal of Family Psychology* 15, 735-749.

Axinn, W. – Thornton, A. (1996): The influence of parents' marital dissolutions on children's attitudes toward family formation. *Demography* 1996/1, 66-81.

Beach, S. R. H. et al. (2008): Prayer and marital intervention: Toward an open empirically grounded dialogue. *Journal of Social and Clinical Psychology* 27, 641-669.

Billingham, R. E. (1987): Courtship Violence: The Patterns of Conflict Resolution Strategies Across Seven Levels of Emotional Commitment. *Family Relations* 36, 283-289.

Brown, E. et al. (2008): Religiosity and Marital Stability among Black American and White American Couples. *Family Relations* 57, 186-197.

Brown, S. L. (2004): Moving from cohabitation to marriage: Effects on relationship quality. *Social Science Research* 33, 1-19.

Busby, D. M. et al. (2010): Compatibility or restraint? The effects of sexual timing on marriage relationships. *Journal of Family Psychology* 24, 766-774.

Cavanagh, S. E: et al. (2008): Family Structure History and Adolescent Romance. *Journal of Marriage and Family* 70, 698-714.

Chase-Lansdale, P. L. et al. (1995): The long-term effects of parental divorce on the mental health of young adults: A developmental perspective. *Child Development* 66, 1614-1634.

Cherlin, A. J., Chase-Lansdale, P. L., McRae, Ch. (1998): Effects of Parental Divorce on Mental Health throughout the Life Course. *American Sociological Review* 1998/2.

Choi, H., Marks, N. F. (2008): Marital Conflict, Depressive Symptoms, and Functional Impairment. *Journal of Marriage and Family* 70, 377-390.

Flood, M. (2009): The harms of pornography exposure among children and young people. *Child Abuse Review* 18, 384–400.

Gayer Gyuláné (1991): Alkohollal kapcsolatos problémák a családsegítő központok látószögéből nézve. Kézirat. (Idézi: Role of the principal addictions…).

Goldscheider, F., Goldscheider, C.: (1998): The Effects of Family Structure on Leaving and Returning Home. *Journal of Marriage and the Family* 60, 745-756.

Gordon, K. C. et al. (2004): An integrative intervention for promoting recovery from extramarital affairs. *Journal of Marital and Family Therapy* 30, 1-12.

Grello, C. M. et al (2006): No strings attached: The nature of casual sex in college students. *Journal of Sex Research* 43, 255-267.

Harper, Cynthia., McLanahan, Sara.: Father Absence and Youth Incarceration. Working Paper #99-03, www.aboutdads.org/reports/Father_Absence_and_Youth_Incarceration.pdf, Center for Research on Child Wellbeing,

Hibell, B. et al.: The 2007 ESPAD Report. Substance Use among Students in 35 European Countries. www.echosurvey.hu/_user/downloads/espad/espad-sajto.pdf

Hill, M. et al. (2001): Childhood family structure and young adult behaviors. *Journal of Population Economics* 14, 271-299.

Jensen, An-Magritt, Clausen, Sten-Erik (2003): Children and Family Dissolution in Norway: The Impact of Consensual Unions. *Childhood,* Sage Publications 65-81.

Johnson, D.R., Wu. J. (2002): An Empirical Test of Crisis, Social Selection, and Role Explanations of the Relationship between Marital Disruption and Psychological Distress: A Pooled Time-Series Analysis of Four-Wave Panel Data. *Journal of Marriage and Family* 64, 211-224.

Johnson, Robert A. et al. (1996): The Relationship Between Family Structure and Adolescent Substance Use. Rockville, MD: Substance Abuse and Mental Health Services Administrations, Office of Applied Studies, U. S: Department of Health and Human Services.

Kamarás Ferenc (1996): Európai termékenységi és családvizsgálat Magyarországon. *Az 1993. évi keresztmetszeti vizsgálat főbb eredményei*, KSH, Budapest.

Kamarás Ferenc (2002): Gyermekvállalás. In: Spéder Zsolt (szerk.): Demográfiai folyamatok és társadalmi környezet. (*Életünk fordulópontjai Műhelytanulmányok 1*). Budapest: KSH NKI.

Kiernan, K. (1999): Cohabitation in Western Europe. *Population Trends*, Summer, 1999. 25–32.

Kiernan, K. (1999): Childbearing outside marriage in Western Europe. *Population Trends*, Winter, 1999.

Kirby, D. et al. (2005): A matrix of risk and protective factors affecting teen sexual behavior, pregnancy, childbearing, and sexually transmitted disease. Washington, DC: *The National Campaign to Prevent Teen Pregnancy*.

Lambert, N. M., Dollahite, D. C. (2006): How religiosity helps couples prevent, resolve, and overcome marital conflict. *Family Relations* 55, 439-449.

Leasure W. J. (1982): La baisse de la fécondité aux États-Unis de 1800 à 1860. *Population* 1982/3.

Lester R. B. (2008): Plan B 3.0 *Mobilizing to Save Civilization*. Part II, Chapter 7.

Lesthaeghe, R., Wilson, C. (1982): Les modes de production, la laicisation et le rhytme de baisse de la fécondité en Europe de l'Ouest de 1870 à 1930. *Population* 1982/3.

Lesthaeghe R. (1983): A century of demographic and cultural change in Western Europe: an exploration of underlying dimensions. *Population and Development Review* 1983/3.

Lesthaeghe R. (1995): The Second Demographic Transition in Western Countries: An Interpretation. In: Mason K. O., Jensen, A. M. (eds.) 1995. Gender and Family Change in Industrialized Countries. Oxford: *Clarendon Press*.

Lichter D. T., Carmalt, J. H. (2009): Religion and marital quality among low-income couples. *Social Science Research* 38, 168-187.

Mahoney, A. et al. (1999): Marriage in the spiritual realm: The role of proximal and distal religious constructs in marital functioning. *Journal of Family Psychology* 13, 321-338.

Mahoney, A. et al. (2001): Religion in the home in the 1980s and 1990s: A meta-analytic review and conceptual analysis of links between religion, marriage, and parenting. *Journal of Family Psychology* 15, 559-596.

Mahoney, A. et al. (2003): Religion and the sanctification of family relationships. *Review of Religious Research* 44, 220-236.

Manning, W. D., Smock, P. J. (2005): Measuring and Modeling Cohabitation: New Perspectives from Qualitative Data. *Journal of Marriage and Family* 67, 989-1002.

Markman, H. J. et al. (2004): Use of an empirically based education program by religious organizations: Results of a dissemination trial. *Family Relations* 53, 504-512.

Martinson, B. C., Wu, L. L. (1992): Parent histories: Patterns of change in early life. *Journal of Family Issues* 13, 351-377.

Mason, K. O., Jensen, A. M. (eds.) (1995): Gender and Family Change in Industrialized Countries. Oxford: *Clarendon Press*.

McLanahan, S. et al. (1991): The role of mother-only families in reproducing poverty. In: A. C. Houston (ed.): Children in poverty: Child development and public policy. Cambridge, UK: *Cambridge University Press*.

McLanahan, S., Sandefur, G. D. (1994) Growing up with a single parent: what hurts, what helps. Cambridge, MA: *Harvard University Press.*

Overbeek, G. et al. (2006): Longitudinal associations of marital quality and marital dissolution with the incidence of DSM-III-R disorders. *Journal of Family Psychology* 20, 284-291.

Paul, E. L. et al. (2000): „Hookups": Characteristics and correlates of college students' spontaneous and anonymous sexual experiences. *Perspectives on Sexual and Reproductive Health* 39, 100-107.

Previti, D., Amato, P. R. (2004): Is infidelity a cause or consequence of poor marital quality? *Journal of Social and Personal Relationships* 21, 217-230.

Proulx, C. M. et al. (2007): Marital Quality and Personal Well-Being: A Metaanalysis. *Journal of Marriage and Family* 69, 576-593.

Raley, R. K. et al. (2007): Of Sex and Romance: Late Adolescent Relationships and Young Adult Union Formation. *Journal of Marriage and Family* 69, 1210-1226.

Rhoades, G. K. et al. (2009): The pre-engagement cohabitation effect: A replication and extension of previous findings. *Journal of Family Psychology* 17, 169-180.

Riggio, H. R., Weiser, D. A. (2008): Attitudes toward marriage: Embeddedness and outcomes in personal relationships. *Personal relationships* 15, 123-140.

Role of the principal addictions (alcoholism, smoking, drug abuse) in morbidity-mortality and in the decrease of population in Hungary – according to statistical measures. A főbb addikciók (alkoholizmus, dohányzás, drogabúzus) szerepe Magyarországon a morbiditásban-mortalitásban és a népesség fogyatkozásában – statisztikai elemzés az Országgyűlés tájékoztatására. (A Kiáltás c. folyóirat Józan Nép című melléklete 1992-es különszáma kiadásának negyedik átdolgozott és kiegészített változata.) 1997. Budapest: *Mentálhigiénés Programiroda – Józan Élet Szövetség.*

Roussel, L. (1989): La famille incertaine. Paris: *Editions Odile Jacob*.

Sabia, J. J., Rees, D. I. (2009): The effect of sexual abstinence on females' educational attainment. *Demography* 46, 695-715.

Schoen at al. (2007): Family transitions in young adulthood. *Demography* 44, 807-820.

Sigle-Rushton et al. (2005): Parental divorce and subsequent disadvantage: a cross-cohort comparison. *Demography* 42, 427-446.

Simmons, R. G. et al. (1987): The impact of cumulative change in early adolescence. *Child Development* 58, 1220-1234.

Sobotka, T., Zeman, K., Kantorová, V. (2003): Demographic Shifts in the Czech Republic after 1989: A Second Demographic Transition View. *European Journal of Population* 2003, 3, 249–277.

Stroschein, L. (2005): Parental Divorce and Child Mental Health Trajectories. *Journal of Marriage and Family* 67, 1286-1300.

Sun, Y. Li, Y. (2002): Children's Well-Being during Parent's Marital Disruption Process: A Pooled Time-series Analysis. *Journal of Marriage and Family* 64, 742-762.

Tach L., Halpern-Meekin S. (2009): How does premarital cohabitation affect trajectories of marital quality? *Journal of Marriage and Family* 2009, 2. 298-317.

Tárkányi Ákos: *Az élettársi kapcsolatban élés háttértényezői*. Kézirat.

Tárkányi Ákos (2000): Abortuszok a nemzetközi gyakorlatban. in: Kamarás, Ferenc (szerk.): *Terhesség megszakítások*. KSH, Budapest. 25–48.

Tárkányi Ákos (2008): A második demográfiai átmenet néhány főbb tényezője a fejlett világban és Magyarországon. *Demográfia* 2008, 4.

Tárkányi Ákos (2014): Élettársi kapcsolatban élés, intim párkapcsolat és házasság Magyarországon a 2009-es „Családi kapcsolatok" országos vizsgálat alapján, *Európai Családtudományi Szemle* I. évfolyam, 2014, 1, 54-88.

Teachman J. (2002): Childhood Living Arrangements and the Intergenerational Transmission of Divorce. *Journal of Marriage and Family* 64, 714-729.

Teachman J. (2003): Childhood Living Arrangements and the Formation of Coresidential Unions. *Journal of Marriage and Family* 65, 507-524.

Teachman J. (2003): Premarital sex, premarital cohabitation, and the risk of subsequent marital dissolution among women. *Journal of Marriage ad Family* 2003, 2, 444-455.

Thornton A., Camburn D. (1987): The influence of the family on premarital sexual attitudes and behavior. *Demography* 23, 323-340.

Thornton A., Philipov D. (2007): Developmental Idealism and Family and Demographic Change in Central and Eastern Europe. European Demographic Research Papers 3. *Vienna Institute of Demography of the Austrian Academy of Sciences*, Wien.

Thornton A. (2009): Framework for Interpreting Long-Term Trends in Values and Beliefs Concerning Single-Parent Families. *Journal of Marriage and Family* 2009, 2, 230-234.

Thornton A. (2009): Sweeping Changes in Marriage, Cohabitation and Childbearing in Central and Eastern Europe: New Insights from the Developmental Idealism Framework. *European Journal of Population* 2009, 2. 123-156.

Van de Kaa D. (1987): Europe's Second Demographic Transition. *Population Bulletin*, 1987, 42 (1).

Wade T. J., Pevalin, D. J. (2004): Marital transitions and mental health. *Journal of Health and Social Behavior* 45, 155-170.

Whisman M. A. et al. (2006): Longitudinal association between marital discord and alcohol use disorders. *Journal of Family Psychology* 20, 164-167.

Whisman M. A. et al. (2007): Predicting sexual infidelity in a population-based sample of married individuals. *Journal of Family Psychology* 21, 320-324.

Whitton S. W. et al. (2008): Prospective associations from family-of-origin interactions to adult marital interactions and relationship adjustment. *Journal of Family Psychology* 22, 274-286.

Wilcox W. B. (2002): Religion, convention, and paternal involvement. *Journal of Marriage and Family* 64, 780-792.

Wilcox W. B. et al. (2004): Focused on the family? Religious traditions, family discourse, and pastoral practice. *Journal for the Scientific Study of Religion* 43, 491-504.

Wolfinger N. (2001): The effects of family structure of origin on offspring cohabitation duration. *Sociological Inquiry* 71, 293-313.

Wood R. G. et al. (2007): The effect of marriage on health: A synthesis of recent research evidence. Washington, DC: U. S. *Department of Health and Human Services*.

Wu L. L., Martinson, B. C. (1993): Family structure and the risk of a premarital birth. *American Sociological Review* 58, 210-232.

Wu L. L. et al. (2001): Historical and lifecourse trajectories of nonmarital childbearing. In: Wu, L. L., Wolfe, B. (eds.): Out of wedlock: Causes and consequences of nonmarital fertility. New York: *Russell Sage Foundation*.